

Frans Van Giel (°1892 - +1975) Het verlangen om te zien

Rosette Dillen

Inleiding

Graag wil Wechel gehoord hebben dat het ooit de bakermat was van een schilderskolonie. A. J. Heymans (+1921), Wechelaar van oorsprong, Jaak Rosseels (+1912), Florent Crabeels (+1896) hadden er een woning, maar het is echt al wel heel lang geleden. De glorieperiode lag in de 19de eeuw. Afspanning 'De Keizer', centrum van deze landschapsschilders kan dit alles alleen in een brochure vermelden. De noordelijke gevel toont nog het atelierraam, het enige overblijfsel uit die periode toen de naam Wechel stond voor 'Wechelse schildersschool'. In de 'belle époque' woonde er nog een schilder in het kleine dorpje, Alfred Hazledine, Engelsman en schoonzoon van Heymans. De laatste herinneringen aan hem leven bij de oude mensen in Wechel, die hem nog kunnen voorstellen, snoepjes kopend op de kermis en ze nadien uitdelend aan de kinderen. Maar Wechel kende nog een schilder onder haar inwoners nl. Frans Van Giel.

Bij een rondvraag bij heel wat inwoners van het dorp bleek dat velen nooit van Frans Van Giel hadden gehoord en deed zijn naam dan al eens een belletje rinkelen, maar of hij dan in Wechel gewoond had en waar, dat was een volslagen raadsel.

Toch heeft deze niet onverdienstelijke kunstenaar van 1931 tot 1975 hier gewoond, was hij een rasechte Kempenaar en heeft hij een leven lang die Kempen en dat Wechels dorp met haar bewoners geschilderd en herschilderd. Een portret van deze man drong zich op.

Maar vrij snel beseftte ik dat er wel te schrijven, te filosoferen, te mijmeren was over zijn werken, zijn geesteskinderen, en dat hij zich daarin ook wel gedeeltelijk laat kennen, maar dat er over zijn leven *eenvoudigweg niets te zeggen is*, zoals V. Doevenspeck zestig jaar geleden schreef in het weekblad 'Ons Volk' ed. van 18 jan 1948. *Er is alleen maar het grote avontuur van zijn kunst*, volgens hem.

Toch wil ik een poging doen om in het eerste deel van mijn verhaal iets meer te zeggen over wie Frans Van Giel was: als jongen, als vader en grootvader, als oorlogsburgemeester, als vriend, als kunstenaar. In het tweede deel ga ik op zoek naar de volkskundige gegevens in zijn schilderijen, ook naar wie die mensen zijn op zijn doeken en waar de taferelen zich afspeelen.

Van Giel zijn werk verdient opnieuw onder de aandacht van de jongere generaties gebracht te worden, schreef Paul Smolders al in 1982 n.a.v. een huldententoonstelling in het C.C. te Westmalle.

We doen een poging!

1. Wie was Frans Van Giel?

1.1. De pre-Wechelse periode 1892 -1930

Frans Van Giel is geen Wechelaar van geboorte, maar zijn wieg stond hier niet veraf nl. in Oostmalle. Het was, einde vorige eeuw, een heel gewoon dorp. Er woonde wel de grafelijke familie de Renesse in een warande, maar daar had de familie Van Giel, zoals de meeste Oostmallenaars, maar weinig mee te maken. Vader Carolus Joannes Van Giel en zijn vrouw vormden een gewoon hardwerkend gezin met acht opgroeiende kinderen. Karel was afkomstig van Zoersel (°1853) en huwde op 21 april 1880 in Vlimmeren met Maria Dymphna Hendrickx (°1860).(1)

(Uit de kwartierstaat blijkt dat begin 19de eeuw de familie verwant geraakt met de familie Van Hemeldonck. De Kempense schrijver Emiel Van Hemeldonck zal menig artikel over Frans Van Giel publiceren.) Zie pagina's 8 en 9.

Karel Van Giel en zijn vrouw kregen elf kinderen, waarvan er acht opgroeiden. De familie is ingeschreven in Oostmalle op 29 januari 1887, Steenweg op Hoogstraten 1.(2) Ze kwamen van Rijkevorsel, waar de eerste vier kinderen werden geboren.

- Mathilde °10/03/1881
- August °18/06/1882
- Jef °30/05/1884
- Eduard °16/09/1886
- Jules °22/10/1888
- Julia °21/07/1890
- **Frans °16/07/1892**
- Constantinus °15/06/1895 - + 07/09/1896
- Maria Jozefa °22/08/1896 - + 29/08/1897
- Emiel °07/07/1898
- Renatus °14/02/1901 - + 22/02/1901

Om al die monden te voeden moest vader Karel hard werken. Een tijdlang was hij kantonniër, een wegenwerker die belast was met het onderhoud van de kas-seiweg Oostmalle-Herentals, die omstreeks 1875 was aangelegd. Wegdek, ber-

men en grachten hadden continu een beurt nodig. Volgens zijn kleinkinderen zou hij zich een fiets hebben aangeschaft en zou daarmee een van de eersten, misschien wel de allereerste bezitter van een fiets in Oostmalle geweest zijn. Maar boer worden was zijn droom – zoals die van de meeste Kempense jongens uit die tijd: thuis en voor jezelf werken, *niemands baas of niemands knecht* zijn en voedsel van eigen veld op tafel zetten. Het is hem uiteindelijk ook gelukt. In Oostmalle wordt hij als de eerste ontginning van de heide beschouwd. Volgens zijn kleindochter Maria – dochter van Jef Van Giel (°1884) – lachten de Oostmalse boeren hem uit toen hij onverdroten de lap heide omspitte, maar later vond hij navolging en zagen velen in dat het de enige mogelijkheid was om zelfstandige boer te worden. In *Kunstenaars van heden* uit 1943 schrijft Bert Laenens: *Vader Van Giel was een der eersten, die daar de strijd met de heide aanbonden en weiland veroverden op den schraal woesten zandgrond, vol vertrouwen werkte hij door totdat zijn medeboeren, die hem eerst om zijn dwazen durf hadden uitgelachen, met hem de heide ontgonnen.* Het was een noeste strijd van heiboeren die zich alles ontzegden om hun overwinning op de even koppige en schrale bodem te behalen.

Het woonhuis van Van Giel was tevens een herberg, zoals in die dagen in een dorpscentrum veel voorkwam. Het was gelegen op het dorpsplein, waar nu kapsalon ‘Christine’ is gevestigd. In het bevolkingsregister, telling 1901-1910, wordt als beroep vermeld ‘landbouwer-tapper’ en in de volgende periode 1910-1920 ‘landbouwbaas-herbergier en koopman’. Blijkbaar had hij na een tijd toch een bestaan als zelfstandige landbouwer-herbergier.

In dit gezin werd op zaterdag 16 juli 1892 de latere kunstschilder Frans geboren. (3) Hij was *een zomerkind, die hadden in deze zware tijden van hoge kindersterfte een levenskans meer dan de kleintjes die in de donkere maanden van mist en sneeuw het levenslicht aanschouwden.* (4)

Maar naast zomer- en zaterdagkind was hij vooral boerenkind en volgens Van Hemeldonck is hij dat *naar de wetten van afstamming en erfelijkheid altijd gebleven.*

Hij was een kind wiens leven gevuld werd met het leven op een boerderij: de geuren en kleuren, het ritme van de seizoenen, de zomerse dagen en de winterse stilte, de lange avonden met de vertellingen, gekruid met dwaallichten en hekserijen. Het zal hem bijblijven, evenals de eindeloze akkers vol rijpend graan, de velden vol spurrie of lupinen en de rijen zandduinen die Oostmalle toen kende. Vele jaren later zullen die ervaringen uit zijn kinder- en jeugd jaren zijn inspiratiebron blijven, meer zelfs dan de onmiddellijke waarneming van het moment. De landschappen blijven de bossen, heide, vennen, dennen en berken tonen. Hij groeide op in een wereld, waarin dood en leven heel dicht naast elkaar lagen, zowel voor mens als voor dier en het liet hem niet onberoerd. Dit

16	V/1	17	V/2	18	V/3	19	V/4	20	V/5	21	V/6	22	V/7	23	V/8
VAN GIEL Petrus z.v. Cornelius en Dillen Elisabeth ° Zoersel 28-4-1747 † Zoersel 10-11-1812		PEETERS Anna Maria d.v. Adriani en Verwilt Maria ° Zoersel 22-8-1752 † Zoersel 18-4-1814		VAN HEMELDONCK Petrus Landbouwer z.v. Jan en Keuleers Elisabeth Theresia ° Zandhoven 31-7-1742 † Zoersel 15-9-1818		COOLS Anna d.v. Joannis en Greijp Maria ° Zoersel 28-8-1745 † Zoersel 11-8-1816		VERVOORT Joannes z.v. Joannes en Van Nijen Anna ° Westmalle 4-6-1752 † Oostmalle 28-7-1833		HENDRICKX Joanna d.v. Henricus en Van Tilt Anna Catharina ° Halsteren (Ned.) 28-12-1759 † Westmalle 9-5-1795		DE WITH Petrus z.v. Joannis en Bertels Maria ° Zoersel 25-3-1738 † Zoersel 11-12-1790		BRAEKMANS Anna (Maria) d.v. Petrus en Mampuijs Petronella ° Zoersel 11-1-1745 † Zoersel 1-11-1824	
x ?				x Zoersel 5-2-1771				x Westmalle 28-1-1782				x Zoersel 10-1-1775			
8	IV/1	9	IV/2	10		11		IV/3		IV/4					
VAN GIEL Adrianus ° Zoersel 14-3-1783 † Zoersel 12-8-1864		VAN HEMELDONCK Anna Cornelia ° Zoersel 22-5-1784 † Zoersel 25-12-1859		VERVOORT Jacobus Landbouwer ° Westmalle 15-12-1789 † Zoersel 31-3-1855		DE WITH Maria ° Zoersel 5-7-1777 † Zoersel 4-10-1843		x Zoersel 14-7-1806		x Zoersel 4-10-1813					
4	III/1	5		III/2											
VAN GIEL Petrus Landbouwer ° Zoersel 8-8-1818 † Zoersel 9-2-1890		VERVOORT Maria ° Zoersel 9-12-1818 † Zoersel 18-11-1889		x Zoersel 25-11-1844											
2	VAN GIEL Carolus Joannes Kantonnier - Latere beroepen : Landbouwer-Herbergier ° Zoersel 23-9-1853 † Oostmalle 30-3-1946														II/1
												x Vlimmeren 21-4-1880			
1	VAN GIEL Franciscus Alexius Kunstschilder ° Oostmalle 16-7-1892 † Geel 7-4-1975														I/1
												x Merksem 7-7-1920			

Samenstelling : Florent BOSCH

24	V/9	25	V/10	26	V/11	27	V/12	28	V/13	29	V/14	30	V/15	31	V/16
HENDERICKX Clement z.v. Corneil Clement en Adriaenssen Lucia ◦ Merksplas 28-10-1743 † Hoogstraten 11-3-1809		SMOUTS Theresia d.v. Henricus en Leijssen Maria ◦ Lille 28-6-1760 † Hoogstraten 25-6-1806		EELENS Adrianus Landbouwer-Schepen z.v. Petrus en De Nis Margaretha ◦ Vlijmmeren 18-10-1753 † Vlijmmeren 29-1-1839		MOELANS Anna Maria d.v. Pierre en Driesen Maria ◦ Vosselaar 26-9-1754 † Vlijmmeren 4-1-1817		VAN TIGGEL Petrus Landbouwer z.v. Antonius P. en Vermeiren Margareta Corn. ◦ Loenhout 18-1-1753 † Loenhout 11-11-1828		AERNOUTS (Anne) Catharina d.v. Gabriëls en Broomans Maria Catharina C. ◦ Loenhout 26-8-1756 † Loenhout 13-3-1835		VAN LOOVEREN Michiel Landbouwer z.v. Petrus (ex Wesel) en Lambrechts Catharina ◦ Brecht 31-7-1743 † Loenhout 6-12-1800		AUGUSTYNS Anna Catharina d.v. Adrianus en Adriaenssen Barbara ◦ Wuustwezel 10-2-1752 † Loenhout 16-11-1825	
x Hoogstraten 17-4-1787				x Vosselaar 8-11-1784				x Loenhout 24-8-1778				x Wuustwezel 7-1-1776			
12	IV/5	13	IV/6	14	IV/7	15	IV/8								
HENDRICKX Joannes Baptista Handwerker ◦ Hoogstraten 30-11-1787 † Vlijmmeren 2-12-1845		EELENS Barbara ◦ Vlijmmeren 26-2-1796 † Vlijmmeren 10-10-1833		VAN TIGGEL Antonius Landbouwer ◦ Loenhout 4-6-1796 † Loenhout 18-7-1861		VAN LOOVEREN Dimphina ◦ Loenhout 5-1-1792 † Loenhout 30-10-1864		x Loenhout 25-1-1819							
x Vlijmmeren 30-1-1823															
6	III/3	7 III/4													
HENDRICKX Jacobus Landbouwer ◦ Vlijmmeren 17-8-1833 † Oostmalle 12-2-1906				VAN TICHELT Joanna ◦ Loenhout 14-2-1829 † Vlijmmeren 3-9-1871											
				x Rijkvorsel 12-5-1859											
3	HENDRICKX Maria Dymphna II/2														
◦ Rijkvorsel 21-2-1860								† Oostmalle 20-11-1932							
DE LAET Julia Maria Lucia															
◦ Antwerpen 8-2-1896								† Zaventem 14-11-1969							

Café-boerderij 'In den Keizer' in het centrum van Oostmalle, geboortehuis van Frans Van Giel. Uit de fotoverzameling van Vic Van Giel.

Uittreksel uit de burgerlijke stand.

Van Giel,
Franciscus Alexius
geboren 16 July
1892.

Ten jare duizend acht honderd twee en negentig, den zeventien van de maand July ten twee ure na middag, verscheen voor ons Franciscus Augustinus Janssens, Burgemeester en Ambtenaar van den Burgerlijken Stand der gemeente Oostmalle, Afsnede 1ste afdeling, provincie Antwerpen, Cornelis Joannes Van Giel, oud acht en dertig jaren, kantoornier, wonende te Oostmalle, dewelke ons heeft versouwd een kind van het mannelijk geslacht geboren te hebben op den zeventien July ontrouw twee en half voormiddag van hem verouwd en van Maria Thymphina Hendrichs, oud twee en dertig jaren, zijne wettige huisvrouw en aan welk kind hij verklaard heeft te willen geven de voornamen: Franciscus Alexius.

De voormelde vertooning en verklaring gedaan ter tegenwoordigheid van Franciscus Simons, oud twee en twintig jaren, kleef on van Joannes Franciscus Schoofs, oud een en dertig jaren, timmerman, beide wonende te Oostmalle, als getuigen.

Waarvan akte, door ons ten Gemeentehuize in dubbel opgemaakt, en na voorlezing geteekend

J. Van Giel
J. F. Schoofs *Simons* *Mans*

alles maakt van hem het kind dat hij was: meer een dromer dan een wildebras en de voor hem soms overweldigende indrukken doen hem reeds jong naar potlood en papier grijpen. De kinderen Van Giel moesten echter van hun vader Karel geregeld mee naar het veld en voor iedereen was er wel een werkje naar hun kunnen. Frans zette zich stiekem achter een hooiopper, een haag of een stalletje en tekende gewonnen verloren. Broer Jef, twaalf jaar ouder, knapte snel en handig het werk van zijn jongere broer op zodat die een straf of uitbrander bespaard bleef.(5) Frans was een leergierige, geïnteresseerde jongen, die openstond om zoveel mogelijke impressies van het leven in zich op te nemen. Als de kermis was opgesteld op het dorpsplein vlak voor hun woning, was de verleiding groot om tussen de kramen door te wandelen en *het kermisvolk*(6) gade te slaan. Kermis fascineerde hem en thuis schetste hij kermistaferelen op de witgekalkte muren van de stal. Vanuit het dakvenster bekeek hij het kermisgebeuren, hij zat als het ware midden in de geuren en kleuren, tussen de muziek en de vrolijkheid van dat ogenblik. Die hoogdagen in het leven van de boeren uit zijn jeugd zouden hem blijven aanzetten dit gegeven als inspiratiebron te blijven aanboren. Maar zelf erbij zijn, het feest meemaken, was eerst echte vreugde. Zo bleef ook Zoerselkermis, het dorp van zijn vader, met stip aangeduid en reed het ganse gezin met de huifkar op familiebezoek. Zoerselkermis bleef hem ook als jongeling aanspreken. En dat hij niet om grappen maken verlegen zat, bewijzen de anekdotes over de beulingen die hij met behulp van een stok, waarop spijkers geklopt waren, uit het keldergat van een café opviste, samen met zijn vrienden. De beulingen lagen te wachten om als prijs bij het wipschieten te worden uitgedeeld. Hij bleef het een geslaagde grap vinden, die hij meermaals aan zijn kinderen verteld heeft.

Na de dorpsschool gaat de jongeling naar het Sint-Victorinstituut in Turnhout. De *lust om te boeren was in de knaap nooit opgekomen*(7) en zijn vader zag ook wel dat er uit Frans niet echt een boer zou groeien. Hij was pienter en snel, tekende graag en waarschijnlijk zou hij beter gedijen op een kantoor dan op een boerderij. Sinds 1899 hadden de Broeders Van Liefde aan het Kasteelplein in Turnhout een school gestart. Maar het plan van vader Karel was een misrekening, niet dat de schoolresultaten slecht waren, maar Frans zijn hoofd stond er niet naar. Alle interesse ging naar tekenen, het was een drang om alles wat rondom hem en alles wat hem innerlijk beroerde om te zetten in een schets. Hij volgde intussen, van 1904 tot 1908, de tekenschool in Hoogstraten, eigenlijk een voorbereiding op de vak- en nijverheidsschool in Antwerpen. Vader Van Giel sprak op een prijsuitreiking, waar Frans de eerste prijs behaalde, Karel Boon aan, een man die toen naam had als historieschilder en voorzitter van de jury was. Hij zag duidelijk talent in de jongen. Vader wilde van hem weten of er met tekenen en schilderen brood op de plank kon komen.

Karel Boon maakte duidelijk dat rijk zijn aan ideeën en talent niet steeds een materiële rijkdom garandeert. Er zijn voorbeelden legio dat kunstenaars in armoede leven en sterven. Maar zou een opleiding tot decoratieschilder niet een oplossing kunnen zijn? In de vrije uren zou dan nog kunnen getekend worden – als de artistieke neigingen dan nog zouden bestaan – en het beroepsleven sloot nauw aan bij de hobby. Vader Van Giel was overtuigd en Frans was tevreden dat hij als 16-jarige Sint-Victor kon verlaten en in de leer mocht gaan bij Baumann, in de Eggermontstraat in Antwerpen, een huisschilder en decorateur die tevens directeur was van de vakschool voor decorateurs. Hij vertrok naar Antwerpen en vanaf 17/12/1909 heeft hij Oostmalle verlaten en stond hij ingeschreven in de Lange Leemstraat nr. 344. Waarschijnlijk woonde hij in bij zijn oudste zuster Mathilde die eveneens op 17/12/1909 vertrok naar Antwerpen en ingeschreven staat op Lange Leemstraat nr. 446.(?)

Hij hield het bij Baumann maar één jaar uit. Hij leerde er omgaan met verf: kleuren mengen en nieuwe tinten zoeken. Maar het was niet genoeg voor Frans Van Giel en hij vertrok. Bij Delrue, specialist in decor- en plafondschilderingen, hoopte hij iets ‘kunstzinniger’ werk te doen, maar in 1910 is hij werkzaam bij Elliot, directeur van de nijverheidsschool in Antwerpen. Daar specialiseerde hij zich gedurende twee jaar in hout- en marmerimitatie (1912). Een techniek die opgang maakte, bijzonder in de steden waar men ‘de schone schijn’ hoog wilde houden. Kon niet de echte massieve Italiaanse marmer betaald worden, dan maar stucmarmeren of stucco-lustro aanbrengen op de muren (nabootsing van marmer, bestaande uit een mengsel van gips en lijmwat, dat met verf gekleurd en geaderd is). Ook heel wat veranda’s werden er in die periode ‘gedecoreerd’ met jugendstilelementen zoals bloemenslingers in een feest van licht en kleur. Men moest vergeten dat er een draagstructuur was van staal of steen, en dankzij de decorateur werd architectuur natuur. De uitvoerende ambachtslui waren kunstenaars, zij waren niet gebonden aan opgelegde regels en structuren maar schiepen een andere wereld gestuurd door hun eigen ideeën. Frans Van Giel legde er zijn ziel in en kon zich hierin voor de eerste keer uitleven. Later vertelde hij aan zijn kinderen dat het pareltjes waren en dat er soms een winterlang in één huis gewerkt werd, want een huis behoorde in deze belle époque een ‘portret’ te zijn van zijn bewoner.

Hij schreef zich vanaf 1912 in voor de avondleergangen aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten in Antwerpen en volgde er de cursus buste en torso terwijl hij overdag als decorateur aan de slag bleef. Bij prof. De Jans behaalde hij zijn eerste onderscheiding wat hem zeer motiveerde. In de klas van Karel Mertens (1865-1919) bloeide hij pas echt open. Daar had hij een leermeester naar zijn hart. Karel Mertens was ondermeer ontwerper van de plafondschildering van de Vlaamse Opera in Antwerpen. Volgens velen was bij

hem het toepassen van technieken belangrijker dan het experiment, de uitwerking belangrijker dan het creatieve. Was hij teveel ambachtsman en te weinig kunstenaar? Iets dat men Van Giel soms ook zal aanwrijven. Feit is dat Frans Van Giel voor zijn leermeester Karel Mertens een grote bewondering is blijven koesteren. Is het omdat die in hem kwaliteiten ontdekte en de kunst verstond om het beste in hem naar boven te halen? Het geloof in zijn kunnen werd door Karel Mertens bevestigd. Van Giel zou als primus van de klas eindigen en later zal hij steeds vertellen dat deze man hem heeft leren zien! 'Het verlangen om te zien' dat zijn ganse leven zou aanwezig blijven, vond hier zijn ontstaan. *Hoe meer men kijkt, hoe beter men ziet; hoe meer men ziet, hoe beter men weet, waar naar te kijken*, een uitspraak van Teihard de Chardin, die aangeeft hoe het komt dat kunstenaars die dingen opmerken in het geheel, in de chaos soms, waaraan anderen voorbijgaan.

De andere leermeesters zijn grotendeels aan Frans Van Giel voorbijgegaan en hebben niet veel blijvends nagelaten. Intussen was hij echt 'gebeten' om te schilderen. Hij kon er niet genoeg van krijgen: tijdens de lange werkdagen was hij decoratieschilder, de avonden werden doorgebracht in de Academie en de vrije tijd (zon- en feestdagen) werd besteed aan eigen werk, meestal in Oostmalle dat hem nauwer aan het hart begon te liggen. Hij ontdekte er tal van dingen die latent in zijn geest aanwezig waren, maar waarvoor hij dan eerst echt oog kreeg. Hij had veel contacten met de leerlingen van het Hoger Instituut van Antwerpen, die de Kempen opzochten om de typische Kempense karakterkoppen of idyllische plekjes te konterfeiten. In maart 1913 is hij opnieuw ingeschreven in Oostmalle Dorpsplein 5. Hij was 21 jaar en opnieuw thuis.

In 1914 brak de oorlog uit. Hij vluchtte naar Vlissingen voor een paar weken, maar keerde vrij vlug naar Oostmalle terug. De oorlog baarde hem niet echt zorgen. Hij woonde bij zijn ouders die een nieuw huis hadden laten bouwen, juist naast de boerderij op het Dorpsplein, nu bewoond door de weduwe van architect Heylen.

Volgens zijn zoon Jef (°1923) zou zijn vader de voorgevel van het huis ontworpen hebben.

Naast zijn werk in Antwerpen bleef de bijna enige interesse van Frans Van Giel bestaan in tekenen en tekenen. Het was een periode van *beginnen – herbeginnen – wegwerpen – vernietigen* zoals hij het zelf ooit verwoordde. Altijd maar zoeken en verbeteren. Volgens Bert Laenens(8) mag je gerust stellen dat Van Giel zijn stielkennis en stielvaardigheid als schilder vooral op eigen krachten verwierf, door jarenlange zelfstudie!

Vele jaren later vond Eduard in het ouderlijk huis, dat hij intussen bewoonde nog een aantal jeugdwerken van Frans Van Giel. Opmerkelijk hierbij is een portret uit 1915 van hun moeder Maria Hendrickx. Hij zal later zijn vader meermaals portretteren, maar zijn moeder niet meer.

Het is een zeer donker werk, waarin het gezicht en de handen oplichten. Haar contouren lopen verloren in de achtergrond. Hij beeldt haar uit in donkere kleding zonder enig ornament, sieraad of lichte toets, zoals het voor een vrouw uit haar milieu en haar leeftijd – vijfenvijftig jaar – toen gebruikelijk was. Ze

Het nieuwe huis dat Karel Van Giel liet bouwen bij zijn pensionering. Foto: Rosette Dillen.

Maria Dymphna Hendrickx in 1915, geschilderd portret door haar zoon Frans. Uit de verzameling van Vic Van Giel. Foto: Dirk Van Giel.

Kopie van het werk van P.P. Rubens uit 1616 'De roof van de dochters van Leukippos', door Frans Van Giel tijdens de periode van WO I. Uit de verzameling van Jan Van Giel. Foto: J. Van Giel.

poseert voor hem in alle eenvoud en haar zoon maakte haar hier onsterfelijk. Is het gelijkend? Was hij tevreden over het werk? Hij heeft het alleszins geda-teerd en gesigneerd. Het is zeer duidelijk dat in dit werk invloed van Rembrandt van Rijn merkbaar is. De claire-obscurtechniek is hier nagevolgd. Vergeten we niet dat het ook in deze periode is, WO I, dat hij in het Museum voor Schone Kunsten in Antwerpen op zondagen in opdracht kopieën maakte van de oude meesters. Zo kopieerde hij 'Zo d'ouden zongen' van J. Jordaens, 'Het meisje met de valk' van A. Van Dijck, 'De Bruidstoet' van Breughel. Een werk van P.P. Rubens uit 1616 'De roof van de dochters van Leukippos', nu een topwerk uit de Pinacothek in München, heeft hij eveneens gekopieerd.

Later zou hij er voor de grap gelegenhedsjournalisten mee op een verkeerd been zetten.

Zijn technisch kunnen was vrij hoog zodat hij als kopiïst een aardige cent verdiende, maar tevens zijn kennis en vaardigheid kon aanscherpen. Op die manier achterhaalde hij de geheimen van structuur en coloriet en ontegensprekelijk heeft hij hier als jonge schilder een ware leerschool doorlopen. Men kan smalend spreken over nabootserij, maar het is een feit dat dit werk de persoonlijkheid en de scheppende originaliteit van de jonge kunstenaar niet heeft gefnuikt. Van Giel zelf is steeds met vertedering aan deze periode blijven denken.

Vic Van Giel (zoon van Edward) heeft nog een zevental jeugdwerkjes van zijn oom, waaronder 'Morgen' (9), nog een anekdotisch werkje, met veel detail, later worden zijn landschappen ruimer en grootser. 'Bosdreef in Oostmalle' is een herfstimpressie van zijn wandelingen als jonge man door 't Salphen en Blommerschot.

'Morgen', een jeugdwerk van Van Giel, nog anekdotisch en met veel detail.
Uit de verzameling van Vic Van Giel. Foto: Dirk Van Giel.

'Bosdreef', jeugdwerkje van Van Giel. Uit de verzameling van Vic Van Giel.
Foto: D. Van Giel.

Er is ook het jeugdwerkje waarvoor de duiven van zijn broer Edward hem inspireerden. Trouwens de duivensport fascineerde hem als jonge knaap, *een sport die vanuit de steden het platteland binnendrong alle verzet van de socialisten en de geestelijkheid ten spijt. Ongeveer de helft van honderdduizend eigenaars van geringde duiven woonden op het platteland. Het gokelement in het spel was een doorn in het oog van veel parochiepriesters, maar stilaan werd het duivenspel het moment van verzet voor de eenvoudige volksmens.* (10)

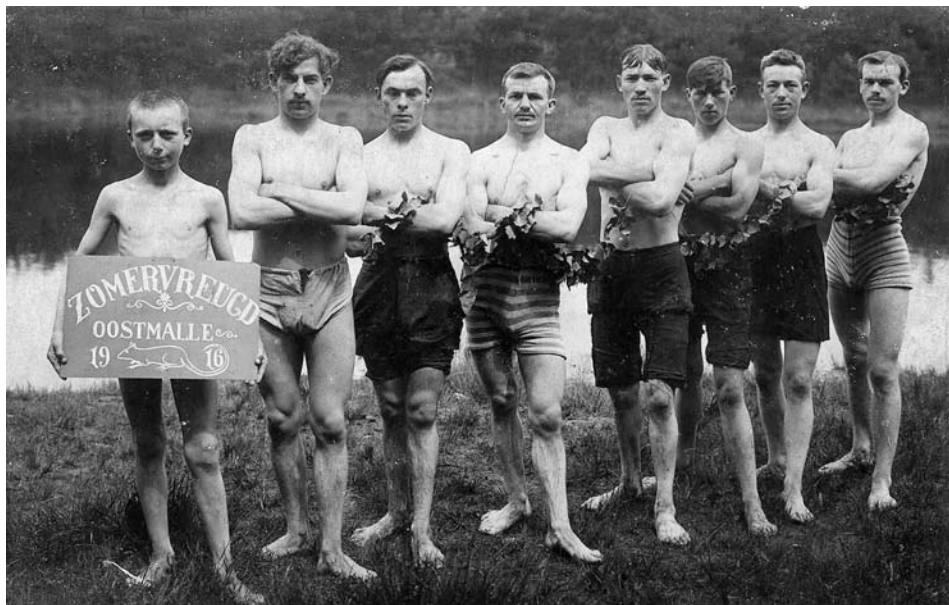
Frans Van Giel is altijd wel wat blijven voelen voor vogels en duiven. Hij zal later zelf altijd sierduiven houden, niet ter competitie, maar om te genieten van hun sierlijke bewegingen, hun rustgevende aanwezigheid in zijn tuin, een lust voor het oog!

De meeste van deze jeugdwerken zijn niet gehandtekend, sommige op de achterkant. Toen Karel (zoon van Edward en neef van de schilder) hem later vroeg of hij die werken nog wilde handtekenen, heeft hij dat begrijpelijk niet meer gedaan. Als oudere, ervaren kunstschilder geconfronteerd te worden met beginnend jeugdwerk zal hij wel onmiddellijk gezien hebben wat dit werk nog

‘Duiven’ eveneens een werkje dat hij achterliet in het ouderlijk huis. Uit de verzameling van Vic Van Giel. Foto: D. Van Giel.

in zijn kinderschoenen deed staan. *Het landschap moet begrepen en aangevoeld worden, het is niet een kwestie van zo nauwkeurig mogelijk alles weergeven* zei hij later over landschapschildering. Waarschijnlijk zal die symbiose van omgeving en kunstenaar er in deze werken nog niet zijn. Vic van Giel is echter blij met het jeugdwerk van zijn oom. De werken zijn van de ondergang gered en ze tonen hoe 'oefening na vele jaren kunst baart'. Ook bij zijn oudere broer Jef, wonende in de Dorpsweg, vlakbij het ouderlijk huis, heeft Van Giel in die periode een kamer gedecoreerd. De vier muren had hij beschilderd vanaf halfweg de muur tot aan het plafond met kleurrijke stillevens, landschappen en taferelen uit de Antwerpse musea. Het was indrukwekkend en Jefs dochter Maria noemde die kamer steevast 'het museum', omdat ze niet werd bewoond en alleen als pronkkamer werd getoond. Uren- en dagenlang kwam hij daar in alle rust zijn kunnen oefenen op de muren van dat huis. Dacht hij toen aan de School van Barbizon(11) die in 'Auberge Gann' studies schilderde op de muren van het etablissement en ze daarna bediscussieerde? Of op regenachtige dagen de oude meubels van het huis beschilderde met bloemenmotieven om te kunnen schilderen en tevens de waard te plezieren door de kunstzinnige toets die zijn kasten, schouwmantels en binnendeuren kregen. Waarom schilderde Frans Van Giel die kamer vol stillevens en bloemenguirlandes? Misschien als

Een jeugdfoto uit 1916, een volksjongen verbonden met de jeugd uit zijn dorp. Uiterst rechts Frans Van Giel. Uit de fotoverzameling van Vic Van Giel.

oefensessie op kosteloos materiaal? Maria Van Giel herinnert zich dat er studies voor 'De Stronkentrekkers' (12) op voorkwamen, een werk dat hij in 1942 voltooide en dat nu hangt in de raadzaal van het oud gemeentehuis in Malle. Hij schonk het in 1951 aan de gemeente als blijk van erkentelijkheid toen hij ereburger van de gemeente werd. Het werk hangt op een prima locatie vermits er het harde labeur, dat de bewoners van Blommerschot en elders verrichten bij het ontginnen van de heide, op vereeuwigd is. De struikentrekker was een soort voorloper van een kraan, een samenspel van katrollen en lieren waardoor de struiken werden gelicht.

De tornado van 25 juni 1967 die het centrum van Oostmalle teisterde, legde ook het huis van Jef Van Giel plat en vernietigde de muurschilderingen volledig. Ook deze familie bezit nog een groot jeugdwerk van Van Giel, nl. de Lierse Lei, een werk met veel documentaire waarde. Het toont het grondig veranderde dorpsbeeld van de laatste honderd jaar.

Het familiealbum toont allerlei foto's waaruit blijkt dan Frans Van Giel tijdens zijn jaren thuis in Oostmalle een echte volksjongen bleef, ondanks zijn totaal andere interesse dan de meeste van zijn kameraden. Zo blijkt zijn deelname aan een zwemwedstrijd (?) of -club(?) uit een foto van 1916.

Familiefoto gezin De Laet-Bredael v.l.n.r. zus Maria met dochtertje Bertha, vader Franciscus, zus Alice, Julia, moeder Maria Bredael, schoonbroer Jacobus Ibens. Uit de fotoverzameling van J. Megens-Van Giel.

Op 7 juli 1920 begint Frans Van Giel aan een tweede episode uit zijn leven. Hij huwt in Merksem Julia de Laet (°8/02/1896), een meisje uit een welstellende familie, gegoede Antwerpse burgerij. Haar ouders Franciscus De Laet (°1862) en Lucia Maria Bredael (°1864) kregen drie dochters: Maria, Julia en Alice. Moeder Lucia Bredael sterft reeds op 58-jarige leeftijd in 1922, enige maanden na de geboorte van het eerste kind van Frans Van Giel en Julia De Laet.

Zijn huwelijk doet hem de Kempen verlaten en hij betreft met zijn vrouw een huis op de Bredabaan 527 in Merksem, waarin ze een bloemenzaak openen.

Tot 1931 zal deze winkel zorgen voor brood op de plank, want al hebben vele grote schildersnamen vele jaren van hun leven in armoede geleefd en hoort dit beeld wel bij dat van de romantische kunstenaar, die alles overheeft voor zijn kunst, leeft van de liefde en de hemelse dauw, de realiteit ten huize Van Giel was anders. Op 7/01/1922 werd hun eerst kind geboren, Frans jr., gevolgd op 10/06/1923 door een tweede zoontje Jef. Het dagelijks brood moest verdiend worden en Frans Van Giel trok dagelijks naar de veiling om verse bloemen aan te halen. Zijn vrouw hield de winkel open, maakte boeketten, taferversieringen en corsages en Frans voerde de bestellingen uit eerst per fiets, maar al vrij snel schafte hij zich een tweedehands moto met zijspan aan. Dat stelde hem ook in de gelegenheid in de vrije tijd eropuit te trekken naar de Kempen specifiek de

Huwelijk van Frans Van Giel en Julia De Laet, 7 juli 1920. Uit de fotoverzameling van J. Megens-Van Giel.

Kalmthoutse heide en Wechelderzande. Hij belandde geregeld in 'De Keizer', waar hij volgens mondelinge getuigenissen zelfs een schildersezal had staan en schildersgerei achterliet, toevertrouwd aan de goede zorgen van 'Moeder Cesar', zoals de waardin door familie en vrienden werd genoemd (getrouwd met Cesar Smans). Alhoewel Van Giel de schildersezal niet in volle natuur zette, zoals de generatie voor hem wel deed, hij maakte er wel schetsen en impressies, die hij thuis op zijn atelier kon uitwerken tot studies en olieverfschilderijen.

Soms nam hij de jongens van 6 en 8 jaar mee naar de heide en de duinen in 'de sidecar'. Het was een buitengewone ervaring, die ze hun ganse leven hebben bewaard.

In 1924 nam hij voor het eerst deel aan een tentoonstelling in zaal Renis in Antwerpen. Was het een succes? Volgens Remi De Cnodder, in een publicatie door 't Getij over Frans Van Giel zou Pol de Mont (13) onmiddellijk de waarde van het nog onvolwassen talent hebben gepeild: *Een jonge man van de buiten, die de buiten kent en liefheeft en die zich door zijn schoonheden laat inspireren; een jonge man die, om er te komen, zich nog moet bevrijden van zekere invloeden, tendensen. Alle kunstenaars beginnen toch met op zekere voorgangers te gelijken. Kon het anders dat Frans Van Giel, door het karakter van zijn werk, zou aanleunen bij de schilders van de Kempen met een vaste traditie?* (14)

Hij had sterke raakpunten, wat de visie op zijn onderwerpen betreft, met A.J. Heymans en Theodore Verstraete en hij zal de grote meesters zoals V. De Saedeleer, G. Van de Woestijne bewonderen en hun werk bestuderen.. Frans Van Giel was zich bewust van de lange weg die hij nog moest afleggen om los te komen van die grote voorbeelden en om zichzelf te kunnen worden. Pol de Mont zag in 1924 de toekomst voor Van Giel als volgt: *Hij heeft niets te zoeken op zijpaden, zijn toekomst ligt in het echte Vlaamse naturalisme.* Van Giel begint aan een rusteloze zoektocht, die hem dikwijls drijft naar tegenovergestelde strekkingen van het eenvoudige vertellende realisme, naar innige dramatiek tot de dolste fantasie.

Volgens A. Deelen is hij in 1935 nog steeds een vat vol tegenstrijdigheden.

In 1927 brengt hij een bezoek aan het atelier van Jacob Smits. Alhoewel er een generatieverschil was (J. Smits °1855), verstoutte hij zich hem zijn werk te tonen. Frans vertelde later aan zijn zoon Jef over dit bezoek aan 'de meester van Achterbos': *Hij legde al mijn tekeningen ordeloos op de grond, bekeek ze, trapte eroverheen en zei: "Dat is tenminste tekenen. Doe zo maar voort!"* Hij nodigde hem uit om nog eens langs te komen. Volgens Frans Van Giel was het een compliment, want Jacob Smits was 'recht voor de raap' en als bezoek hem niet aanstond wees hij het vrij resoluut de deur. Of er nog een bezoek is gevolgd, is onzeker vermits Smits het jaar daarop, in 1928 overleed. Er is wel een correspondentie geweest tussen hen en zoals zoveel anderen is ook Van Giel wel

beïnvloed geworden door hem. 'Boerengezin' draagt onmiskenbaar sporen van J. Smits. Maar er ligt anderzijds ook een wereld van verschil tussen hen, hun trant van schilderen is compleet anders.

In de portretten zouden nog het duidelijkst sporen van beïnvloeding aanwezig zijn. Het werk van Smits 'Vader van de Veroordeelde' en 'Mijn vader' (100x100) van Van Giel uit 1928 zouden beiden voorbeelden zijn van het echte psychologische portret, geladen met een intens innerlijk leven.

Zijn vader was 75 jaar geworden, op rust en woonde in zijn mooi huis in het centrum van Oostmalle. Hij was een tevreden man, die terugkeek op een actief, hardwerkend leven. Zijn kinderen waren de deur uit en hadden een eerlijk beroep dat voldoening gaf.

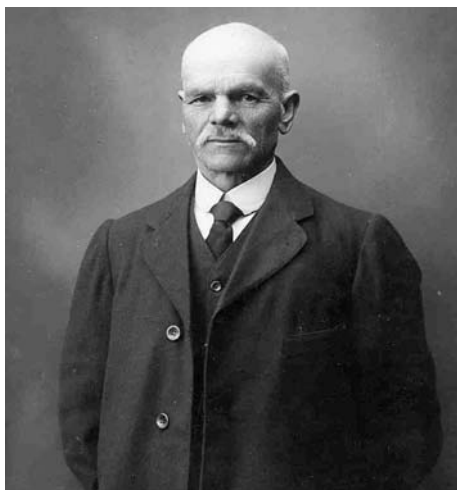
Het werk 'Portret van mijn Vader' werd onmiddellijk als sterk werk gecatalogeerd en heeft erg knappe tekenkwaliteiten. Het is een psychologisch portret waarin de aard, het wezen, het innerlijke van vader Karel Van Giel worden getoond. De smalle lippen op elkaar verwijzen naar zijn vastberadenheid, zijn rechte houding verradt een fierheid en zijn handen rustend op de leuning zijn

'Boerengezin', een werk uit de jaren '20, waarin duidelijk invloed aanwezig is van de Molse schilder Jacob Smits. Uit de verzameling van Jef Van Giel.

met zo'n toewijding geschilderd alsof het een eerbetoon was aan al het zware werk dat ze verricht hebben. Van Hemeldonck zei eens: *een portret is meer dan een landschap, maar misschien kan het beschouwd worden als het landschap van de ziel*. In dit portret heeft hij zijn vader neergezet zoals hij hem zag, zoals hij er voor hem was: een vastberaden man, maar tevens zachtaardig en mild. Vergelijkend met een foto van Karel Van Giel oogt hij op het schilderij innemender, ook iets minder strijdbaar. *Als een schilder je portret maakt spreekt hij – of hij wil of niet – een oordeel over je uit. Hij toont in hoeverre hij je wezen begrijpt en wat hij erover denkt* schreef Marnix Geysen naar aanleiding van een portret dat Victor Suy van hem maakte.⁽¹⁵⁾ Van Giel kent zijn vader door en door,

Vader Karel Van Giel, kantonnier, landbouwer-herbergier. Uit de fotoverzameling van Jef Van Giel.

Het schilderij dat Frans Van Giel van zijn vader maakte in 1928, ter gelegenheid van diens 75ste verjaardag. Uit de verzameling van J. Megens-Van Giel. Foto: Jef Van Giel.

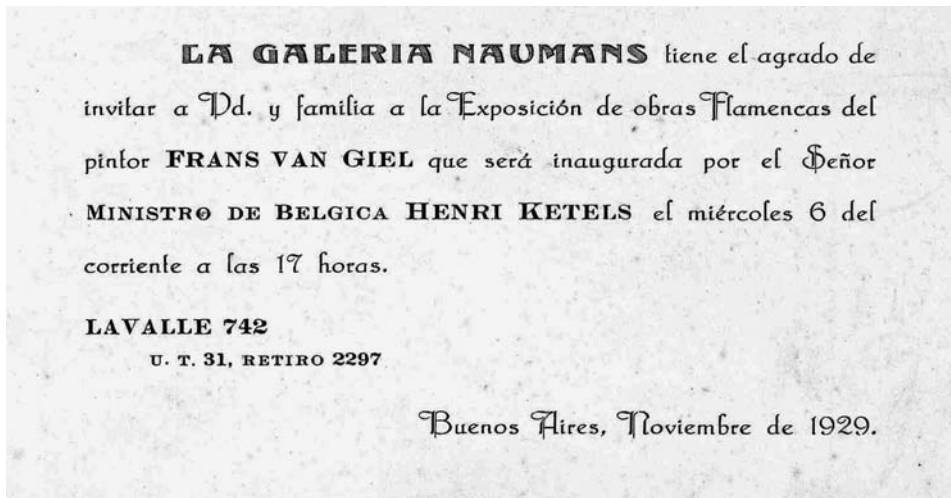
hij kan in zijn wezen doordringen en zijn scherp oog, *c'est l'oeil qu'il faut*, tast hem als het ware af. Het resultaat is de waarheid getrouw gebleven.

Twee jaar later vierde vader Karel met zijn vrouw hun gouden huwelijksjubileum (1930), een feestelijk gebeuren dat niet onopgemerkt voorbijging in Oostmalle. Een familiefoto met kinderen en kleinkinderen mocht niet ontbreken, want het volledige gezin, acht kinderen en hun partners, waren allen nog gezond en wel. In 1932 sterft moeder Maria Hendrickx. Karel zal zijn vrouw nog veertien jaar overleven.

In november van 1929 gaat Frans Van Giel internationaal en het is via een vriend, woonachtig in Buenos Aires in Argentinië, dat er daar in diens galerij 'La Galeria Naumans' een tentoonstelling werd opgezet. Het zal wel een hele onderneming geweest zijn, maar veel impact heeft het niet gehad, noch op zijn werk, noch op een doorbraak.

Familiefoto ter gelegenheid van het gouden huwelijksjubileum van vader Karel Van Giel en zijn vrouw Maria Hendrickx in 1930, waarop de acht kinderen met hun gezinnen aanwezig waren. In de rij van de volwassenen herkennen we uiterst links Mathilde Van Giel, 4de van links August, 6de van links Jef, 10de van links Edward, 8ste van rechts Jules, 5de van rechts Julia, 4de van rechts (met strikje) Frans, 3de van rechts (met witte sjaal) vrouw van Frans, Julia De Laet en uiterst rechts Emiel. Op de eerste rij uiterst rechts staat de 7-jarige Jef en achter hem zijn 8-jarig broertje Frans Van Giel jr. Uit de fotoverzameling van Vic Van Giel.

In 1929 loopt er van Frans Van Giel een tentoonstelling in Buenos Aires, via vrienden georganiseerd. Uit de verzameling van Jef Van Giel.

In datzelfde jaar deed hij mee aan 'Als ick can', een driejaarlijkse tentoonstelling van Moderne Kunst. Hij blijft in die jaren zoeken naar zijn eigen palet, want volgens Bert Laenens kon hij toen nog in het ene werk een Valerius de Saedeleer (16) zijn, naast andere werken waarin hij dan weer schatplichtig was aan Breughel.

Wel lezen we dat kunstcritici uit die periode zijn werk rijper vinden en dat het wint aan vaardigheid en bekoring.

Intussen woont Frans Van Giel met zijn gezin al een tiental jaar in de stedelijke omgeving, rijdt hij zoveel als mogelijk is naar de Kempen en voedt op zijn atelier zijn hunkering naar de natuur van zijn geboortestreek door de schetsen, gemaakt op de wandelingen, uit te schilderen en te bewerken. Toch blijven landschapsschilderingen in die periode beperkt. Paul Smolders (Oostmalle °1921) die later in Frans Van Giel een leraar en mentor vond, zegt over die periode in Van Giels leven: *Hij ontdekte na enkele jaren al dat het leven in de stad hem nooit ten volle zou toelaten gelukkig te leven en gelukkig te schilderen. Veel werk uit die periode is bepaald door het vormexperiment. Hij zocht naar onderwerpen waar hij op geen enkel gebied aan de natuur gebonden was en in volle vrijheid kleur kon zetten zoals het in zijn verbeelding opkwam o.a. Nymphen tussen de reuzenpaddenstoelen. Van Giel te Antwerpen zou nooit de schilder van de landschappen geworden zijn.*

In deze periode schilderde hij ook 'Tentatie van Sint-Antonius', waarin hij zich als een gemoderniseerde Jeroen Bosch ontpopt. Ook 'Markt' uit 1929 is fictie, een compositie, een experiment met vorm.

1.2. De Wechelse periode vanaf 1930-1940

Voor Frans Van Giel was het moment gekomen dat hij opnieuw in de Kempen wilde wonen. De uitstappen naar Oostmalle, Vosselaar, Wechelderzande, Zoersel konden het steeds groeiende verlangen om 'terug thuis te komen' niet sussen. Het was niet zozeer Oostmalle dat hem aanstond, maar Wechelderzande, volgens V. Doevenspeck *het meest zandige dorp van de Antwerpse Kempen*.

Dit werk 'Markt' uit 1929 is een werk dat hij maakte op atelier in Merksem. Het is vooral compositie, een onderwerp dat hij fictief bedacht en volledig los van de realiteit uitwerkte. Uit het boek 'Frans Van Giel' van Bert Laenens.

Het was nog wat kleiner dan Oostmalle, nog wat authentieker, wat meer gesloten, wat landelijker en eenzamer. Het leven verliep er rustig en de eenvoud van zijn bewoners heeft hem stellig bekoord. Maar misschien was het wel zijn eigen stille, zwijgzame aard die hem naar dit stille dorp met zijn stille mensen bracht. Hij was een zwijger en paste in dit dorp. Maar het was niet alleen het terugkeren naar zijn roots dat hem bezighield, hij wilde ook van het schilderen gaan leven. Daar zou hij in de afzondering ongestoord kunnen werken zonder druk van winkel, veiling of allerlei materiële beslommeringen die daarmee te maken hadden. Niet meer de voortdurende spanning tussen het werk om den brode en het zeurderig gevoel van een vervelende leegte om het feit dat hij alweer een geruime tijd niets geschilderd had en nochtans veel interessante dingen had gezien.

Van zijn kunst gaan leven? Volgens E. Van Hemeldonck(17) zullen er wel mensen geweest zijn die hun hoofd schudden bij zoveel overmoed. Stortte hij zich – en met hem een jong gezin – niet in een geweldig avontuur, jong, zonder algemene bekendheid te willen gaan leven van zijn hobby? Op het ogenblik van die beslissende stap was het risico niet denkbeeldig.

Even buiten de dorpskom, op de weg naar Herentals werd een stuk grond gekocht. Daar zou hij de rust vinden, waarnaar hij zo sterk verlangde. Emiel Jessen, Oostmallenaar, aannemer en jeugdvriend(18), werd gevraagd het huis te bouwen. Het bouwplan was eigen ontwerp. Het werd een landhuis, dat de zeer symbolische naam kreeg, ‘De Kapmantel’. Zoals de zware zwarte mantel met kap een volledige bescherming bood in weer en wind en waaronder zelfs een kind beschutting vond(19) zo zou dit huis een vredig en veilig huis zijn voor al die er woonden of er aanklopten. Ook het overhangend dak heeft iets van de beschermende functie, die het huis moest hebben. Het was een wat a-typisch huis voor die tijd. De kleine ramen speelden wel in op de heersende trend. Intimistisch, het leven speelt zich af in de beslotenheid van de woning. Achter het huis stond een regenput waarboven een sierlijke duiventil was getimmerd.

In de tuin moest er plaats komen voor fruitbomen met hun schitterende voorjaarsbloesems. De lente maakte hem steeds blij, hij heeft ze meermaals geschilderd. De boerenjongen in hem was na zoveel jaren stedelijk leven toch nog niet dood: eigen groenten kweken, aardappelen rooien, fruit in de mand, wijn maken... Het leek hem fantastisch... en hij realiseerde het ook, zij het met meewerken van Suske Sneyers, die de tuin kwam omspitten en later met de hulp van Fons Eelen die de tuin onderhield. Toch heeft hij heel zijn leven genot gehad van wat handenarbeid in de tuin, vertellen zijn kinderen. Soms had hij ’s morgens de buxushaagjes al geknipt en moest zijn jongste zoon Jan (knaapje van een jaar of tien) het snoeisel opharken, hetgeen die maar niets vond.

Huis 'De Kapmantel' zicht vanaf de Herentalsbaan, nu Gebr. De Winterstraat. Het grote dak gaf het beschermende uitzicht. Uit de fotoverzameling van Jef Van Giel.

De noord- en achterkant van het huis met op de verdieping het grote atelier raam.
Uit de fotoverzameling van R. Dillen.

Het wonen in Wechel betekende ook een totale ommekeer in zijn werk. Het voortdurend contact met de natuur, die juist in Wechel het meest ongerept was van de hele Kempen, heeft Van Giel buiten en boven elk technisch experiment geplaatst. Hier begint hij met een taaie wil honderd keer weer opnieuw te schetsen. Het lag trouwens ook meer voor de hand dat Van Giel datgene wat hij rondom zich opmerkte: kleine hoevekens, grillige einders met afwisselende vlakten, dor gras en magere korenvelden als onderwerpen voor zijn werk zou kiezen. Van Giel heeft genomen wat hij in alle eerlijkheid rond zich ontwaarde, zei P. Smolders.(20) In deze periode, de dertiger jaren, verschijnt er een reeks taferelen al dan niet uit het boerenleven, maar vooral figuren en groepen: portretten waarvan er twee soorten te onderscheiden zijn. Afbeeldingen van bestaande mensen, de echte portretten (bv. van zijn vrouw, kinderen, zichzelf, vrienden en opdrachtgevers), maar ook van denkbeeldige figuren, soms min of meer op bestaande personen gelijkend of een idee uitdrukkelijk, prototypes, waarbij hij zijn picturale virtuositeit kon uitleven. 'De Papeters', 'De Kerkmeesters', 'Kaarskensprocessie', 'Boerenvrouw', 'Bruidje'... zijn fictieve voorstellingen.

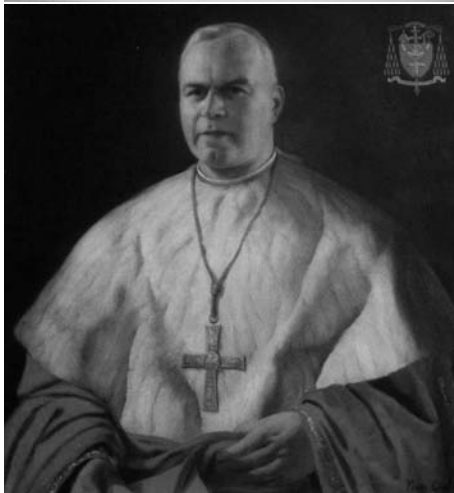
Portretschildering zal een specialiteit worden en ondanks portretkunst een moeilijke kunst is, zou de lijst van de opdrachtgevers lang zijn. Een opsomming geven van de opdrachtgevers is moeilijk te achterhalen. Maar Van Giel wist blijkbaar meer op doek te brengen dan louter het uiterlijke van het model. Hij ging de confrontatie aan met het diepste innerlijk. Was dat de reden waarom er omstreeks 1935-36 een opdracht binnen kwam uit hogere kringen nl. vanuit het aartsbisdom Mechelen met de vraag een portret te schilderen van kardinaal J.E. Van Roey? Het is een portret ten halven lijve geworden en was bedoeld om in het Grootseminarie te hangen. Het is onderaan rechts gesigneerd maar niet gedateerd. In 1969 is het verplaatst naar het aartsbisschoppelijk paleis, waar het zich nog steeds bevindt.

Het stelt de kardinaal voor op de leeftijd van ca zestig jaar, hij was toen tien jaar aartsbisschop, sinds 1926. Was het een geschenk? In 1927 kreeg hij de titel van kardinaal. Hoe is het schilderij tot stand gekomen? Er is zeer waarschijnlijk een foto opgestuurd ten voeten uit waaronder eigenhandig geschreven: *Aan de heer Frans van Giel, met mijn hartelijke zegen voor hem en zijn gezin. J.E. Van Roey, Aartsbisschop van Mechelen.* Waarschijnlijk zal er ook wel een persoonlijk contact geweest zijn tussen Frans Van Giel en de aartsbisschop, maar daarover zijn er geen gegevens bekend.

Het schilderij werd door Jos Geentjens (°1920), later zijn overbuurman, maar toen een 15-jarige jongen, wonende in de Kapelstraat (nu Wagemansstraat), met een kar naar Mechelen gebracht. Bij zijn thuiskomst vertelde hij honderd uit over het bisschoppelijk paleis, vertelde zijn broer Gust. Het zal best wel een belevenis geweest zijn voor zo'n Wechelse knaap in 1935.

Deze foto ten voeten uit is waarschijnlijk het model dat Frans Van Giel ter beschikking had voor het portret dat hij in opdracht maakte van Kardinaal Van Roey ca. 1935. Uit de fotoverzameling van J. Megens-Van Giel.

Het schilderij is ten halve lijven en is onderaan rechts gesigneerd. Het bevindt zich nu nog steeds in het aartsbisschoppelijk paleis in Mechelen. Uit de fotoverzameling van J. Megens-Van Giel.

Trouwens deze zonen van Nand Geentjens waren zijn vaste ‘voerlui’ in die tijd. Ook tijdens de oorlog gebeurde het geregeld dat Fons Geentjens ‘mijnheer Van Giel’ door het bos zag komen, richting hun huis. (De strook grond – waarop nu een petanquebaan ligt en de huizen staan van o.a. het Hitkrantje en benzinestation Carl Van Echelpoel, dokter Geyskens, apotheker Peeters, en anderen, tot aan het zandwegeltje naast Pol Geentjens – was voor de oorlog één bos, na de oorlog één lap te bewerken grond).

Fons was dan elke keer blij, want hij wist dat Van Giel kwam vragen om weer een schilderij weg te brengen naar Gierle, Herentals, Turnhout. Het bracht elke keer 50 BEF op, hij moest wel te voet met de stootkar of hondenkar en hij was er een halve dag mee onderweg, *maar het was toch goed betaald!*

In die dertiger jaren, meer bepaald 1933, wilde hij zijn vader, intussen 80 jaar, nog eens portretteren. Het was enkele maanden nadat zijn moeder was gestorven. Dit portret heeft nog zachtere trekken dan het vorige vaderportret. Tijdens het tot stand komen van het werk logeerde vader Van Giel bij Frans. Hij poseerde dagelijks in het atelier en intussen zal zowel bij vader als bij zoon een gans leven voor hun geest passeren, een leven dat de sporen nagelaten heeft in de gezichtstrekken en die door de schilder werden ontdekt en weergegeven met een zekere weemoed. Kan het mooier verwoord worden dan door de dichter Pieter Geert Buckinx?

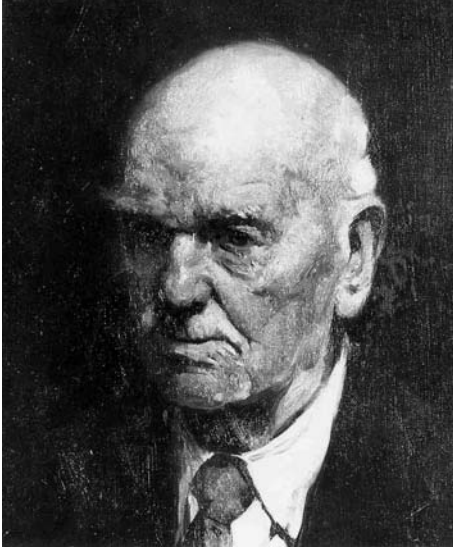
*Uw vingertoppen zien,
wat slechts de zieners zien
de pijn, de blijdschap, de vervoering
de spiegelddroom der ziel
die binnen een aangezicht
verborgen ligt
en vlam en vorm kreeg
in het rustige evenwicht
van kleur en licht.*

Karel Van Giel leefde nog lang, hij werd bijna 93 jaar. Op 30 maart 1946 stierf hij.

De wissel in Wechel, zoals het perceel er uitzag tot begin jaren '60. Uit de fotoverzameling van Jef Van Giel.

Het portretteren lag hem en in deze periode komen er dan ook tal van opdrachten binnen. Zo maakt hij een portret van Graaf Thierry de Renesse uit Oostmalle (hangt momenteel in het kasteel de Renesse in Oostmalle), Jean Ackermans (familie Ackermans uit Duinoord? Vanaf 1932 tot begin jaren '60 waren zij hier erg aanwezig), de Wechelse huidenvetter Alfons Van Roey, levensgroot afgebeeld in jachttenue en omringd door zijn jachthonden, de vrouw van Alfons van Roey, Maria Smolders, ook levensgroot, en nog vele anderen.

Tweede schilderij van vader, vijf jaar na het 1ste, toen Karel 80 jaar werd in 1933. Uit de verzameling van Jef Van Giel.

Schilderij van Mr. Leo De Peuter, advocaat en burgemeester van Herentals. Uit Stadsarchief van Herentals.

Later zal hij ook in opdracht van de Turnhoutse balie een portret schilderen van Mr. Leo De Peuter, burgemeester van Herentals. Het was het afscheidscadeau bij zijn pensionering.

De portretten worden mee tot zijn beste werk gerekend. Volgens Bert Laenens is het niet alleen de getrouwe gelijkenis wat treft, maar vooral de rake karakterontleding van de geportretteerden.

1935 werd een speciaal jaar voor de familie Van Giel, want na Frans (13 jaar) en Jef (12 jaar) werd er een dochtertje geboren. Zij zal een dankbaar onderwerp zijn voor vele kinder- en meisjesportretten in alle stadia van peuter, kleuter, kind, jong meisje...in allerlei onderwerpen als bezoeker aan de stal in 'De aanbidding van de wijzen', als 'Processiebloemenmeisje'... Zij was een dankbaar model en wilde waarschijnlijk geduldig poseren, zoals ze zelf zegt, zodat er veel meer meisjesportretten van haar zijn dan portretten van haar broers. In 1937 realiseert hij wel het werk 'Frans', toen een jongen van een 15 jaar, in 1939 gevolgd door 'Jef', een schitterend werk met zijn 16-jarige zoon Jef als zelfbewuste jongeman, die met open blik de toekomst inkijkt. Frans Van Giel was een fiere vader, dat spreekt ontegensprekelijk uit deze portretten van zijn kinderen. Deze werken sierden wel de muren van zijn woonkamer en vormden beslist een mooie aanblik, toch brachten zij geen brood op de plank. Als promotie voor zijn portretkunst waren ze zeker interessant, maar het is toch in de dertiger jaren dat Frans Van Giel eigenlijk ook de fotografie beoefende als een 'bijberoep'. Er werd een degelijk toestel aangekocht met allerlei toebehoren en nogal wat Wechelaars lieten bij hem een foto nemen om de belangrijke momenten in hun leven vast te leggen. Zo heeft hij in 1933 zijn latere schoonzoon vereeuwigd toen diens moeders en zijn ongetrouwde tantes hem lieten fotograferen n.a.v. zijn eerste verjaardag. Het is ook in deze periode dat hij gedurende een aantal jaren 'schildersatelier' geeft in de het internaat van de zusters urselinen in Gierle.(21) In opdracht van mère Valentine schilderde hij in 1933 twee grote werken, die in de kapel het orgel flankeerden, voorstellend de H. Angela en de H. Ursula. Deze werken waren tot 1963 de blikvangers in de kapel, vanaf dan zijn ze spoorloos. Het ursulinenonderwijs was gekend voor het muziekonderricht, zelf gaf mère Marie-Cécile ook muziekles aan jongens, niet zo gebruikelijk in een meisjesinternaat. Zij kwamen dan ook langs een zij-ingang binnen en op uren dat de meisjes in de studiezaal waren. Nogal wat jongens uit de streek hebben naast haar achter de piano gezeten o.a. de huidige bisschop van Gent, Luc Van Looy, toen een jongen uit Tielen. Ook Jef Van Giel, muzikaal geïnteresseerd, volgde lessen bij mère Marie-Cécile. Op Jef sloeg haar geestdrift blijkbaar over, want hij speelde in die tijd niet onaardig op de vleugelpiano, een 'Pleyel', die steeds ten huize Van Giel heeft gestaan en vele gezellige momenten heeft begeleid.

En Frans Van Giel leidde een rustig en harmonisch leven. Zijn opgroeiende jongens en het kleine meisje vertederden hem en zij vormden op dat moment dikwijls zijn inspiratiebron. Zijn werk was toen de neerslag van wat hij beleefde en van wat er zich rondom hem afspeelde. Zijn werk was mooi, harmonieus. Het was een beetje zoals Renoir over zijn werk zei: *Voor mij moet een schilderij een lief ding zijn, vrolijk en mooi, ja, vooral mooi.*

Toch maakte het gezin in die periode ook een moeilijke tijd door. Mevrouw Van Giel, geboren Julia de Laet, had nog twee zusters waarvan de jongste ongehuwd was, nl. Alice (°1905) die in die periode getroffen werd door tbc. Misschien kon de gezonde lucht van de Kempen soelaas brengen. Tal van sanatoria openden hun deuren in de streek zoals Lizzy Marsily in Westmalle en in de pensionhuizen, zoals Groenendaal in Wechel, verbleven tal van stedelingen om gezondheidsredenen. Hotel 'De Scheepvaart' te Viersel heeft zelfs een maand logement verschaft aan de aan tbc lijdende dichter Paul Van Ostayen. Frans Van Giel bouwde in de tuin een apart huisje met plat dak, waar Alice zich kon terugtrekken, maar anderzijds dicht bij haar familie verbleef en zich optrok aan het gezonde, vrolijke bestaan van haar neefjes en het schattige nichtje Maritje. Toch was de ziekte toen nog erg besmettelijk en neven en nichten van de familie uit Oostmalle herinneren zich toch dat het huis eerder verboden terrein was voor de kinderen. Tbc had toen nog een erg kwalijke reputatie. De ziekte was nog niet te stuiten en Alexander Fleming was al ver gevorderd met zijn antibacteriële schimmels, maar eerst vanaf de Tweede Wereldoorlog zal penicilline beschikbaar zijn, veel te laat voor de zieke Alice. In de zomer van 1937 sterft zij op 32-jarige leeftijd, tamelijk plots, vermits mevrouw Van Giel in haar nieuwjaarwensen van januari 1937 aan Urbanie Van Roey (22) schrijft: *Ons Aliceke stelt het opperbest en ons Maritje is een echt snoesje.*

De woning van Alice zal in de komende jaren bij open atelierdagen, een in die tijd veel voorkomend gebruik bij schilders, gebruikt worden. Het atelier zelf was meer een 'heilighdom' voor Frans Van Giel en bleef meestal gesloten voor onbevoegden. 'Het huisje in de tuin', zoals het bij Wechelaars wel werd genoemd, was voor sommigen onder hen bekend omwille van de gezellige samenkomsten met als doel 'roosjes' maken ter versiering van het kapelletje in de Wagemansstraat, toen Kapelstraat. Mit Fransen (°1924) herinnert zich nog hoe 'madame Van Giel' voor alle materiaal zorgde en er in een prettige sfeer de guirlandes en roosjes in wit en blauw de dozen vulden. *Madame was een plezante*, zei Mit, *wij gingen er graag naartoe.*

Het tweede deel van de jaren dertig – Van Giel was in de bloei van zijn leven, een jonge veertiger – was een erg vruchtbare periode, waarin veel werk tot stand kwam. Ongemeen boeiend is ook de verschijning van de mens in het

landschap, als eenling of in groep, raak getypeerd in houding, gebaar en uitdrukking. Zijn onderwerpen zijn ook zeer verscheiden, naast de portretten, waarop hij zich meer en meer toelegt, komen ook de landschappen, de boeren en hun interieurs veel aan bod. Frans Van Giel was ook graag gezien bij de boeren, hij trok geregeld de gehuchten op, hield een praatje met de mensen op het veld of op hun erf. Hij was vertrouwd met hun leven, in hen herinnerde hij zich zijn jeugd en hij wist dat zij niet meer nodig hadden dan hun boerderij en hun velden om gelukkig te zijn. Men ziet ze tevreden zijn over de oogst van hun boomgaard in 'Boer met appels' (1934), temidden van hun gezin aan een ronde tafel gezeten in 'De Papeters' (1936), devoot geknield en biddend in 'De Kaarskensprocessie' (1937), ingetogen na het bijwonen van de mis in 'De Kerkmeesters' (1940), verenigd in hun woonkamer na het dagelijkse werk op het veld in 'Het boerenmaal' (1943). Hij laat deze boeren met hun gezin opstappen in 'De processie' (1939) en zich tussen de stadsmensen amuseren op 'De Kermis' (1940) of in volle onderhandeling op 'De Varkensmarkt' (1939). Hij typeert zijn personages zoals ze geworden zijn door weer en wind, door hun arbeid, door hun tegenslagen, door hun geloof.

De contacten die hij had met de mensen waren meestal in functie van zijn schilderijen of zijn hobby: bloemen, planten, fruitbomen, wijn maken...dat deed hem nogal eens aanbellen op het Zand bij de familie Vervoort, meer bepaald bij Louis Vervoort (°1909) alias de bloemist, ook wel eens 'de filosoof van 't Zand' genoemd(23), die in de jaren '50 met zijn vrachtwagen geregeld schilderijen wegbracht naar de klanten. Louis kon het urenlang hebben over planten en bomen in allerlei soorten en hoedanigheden. Ook Van Giel had een grote interesse voor fruitbomen, in zijn eigen tuin waren ze dan ook talrijk te vinden. Na de bloesems, die hem telkens opnieuw inspireerden, kwamen de vruchten, die de schilder periodiek omvormden tot een wijnboer, maar anderzijds toch ook weer onderwerp werden van verscheidene stilleven.

Met Anna Vervoort en broer Nelles had de schilder het meer over de boerenstiel. Hun woning met huis en stalgedeelte inspireerde hem meermaals tot een schilderij o.a. 'De stal' (wordt in het tweede deel besproken) en 'Meisje voor kast', waarvoor Anna model zou hebben gestaan.

Ook Frans jr. en Jef trokken als kind mee de boer op (begin jaren '30) en Jef herinnerde zich dat wanneer de bakoven openging hij en zijn broer 'een polleke' cadeau kregen van de boerin, een broodje op kinderformaat, soms zelfs met een stuk appel erin. Steeds zorgde die ervoor dat een aantal kinderbroodjes mee gebakken werden, voor eigen kroost of een toevallige bezoeker, die dat ook wisten te appreciëren, vermits de herinnering eraan een levenlang is bijgebleven. Frans Van Giel kende de Kempense boeren, hij was ertussen opge-

groeid, en ze bleven bij hem in zijn werk, zijn leven lang. Hij zou de woorden van een Kempense auteur in zijn mond kunnen nemen: *Ja, ik ken ze de kleine mensen wier noestheid soms aan domheid deed denken, wier spaarzaamheid wel eens op gierigheid geleek, wier trots aan koppigheid leunde, wier trouw te maken had met angst voor erotiek, wier moraliteit weghad van enggeestigheid, wier solidariteit gemengd was met wantrouwen tegenover vreemden, wier vroomheid verwant was aan bijgeloof, eerlijkheid aan hypocrisie, honkvastheid aan wereldvreemdheid, zwijgzaamheid aan slaafsheid, eenvoud aan simpelheid, ik ken ze, die geringe lieden die hun vrijheid betaalden met onvrijheid.* (24)

In 1938 wordt het gezin vergroot met de geboorte van zoon Jan, de benjamin. Het gezin was nu volledig, twee grote jongens van 16 en 15 jaar en twee jonge kinderen van 3 en 0 jaar, hetgeen betekende dat de oudsten en de jongsten een beetje los van elkaar opgroeiden en een andere vader Van Giel meemaakten. In die jaren was de sfeer ten huize van Frans Van Giel aangenaam en zeer gastvrij, vooral bewerkt door mevrouw die de reputatie had een schitterende gastvrouw te zijn. Iedereen was bij haar welkom. 'De Kapmantel' werd een synoniem voor gezelligheid. *Zelf was hij eerder een zwijgzame man, tenminste voor*

Van Giel op wandel, hier een praatje makend met Louis Verhoeven en zijn vrouw Mathilde Van Laer op het erf van hun hoeve op het Moereind. Uit de fotoverzameling van Jef Van Giel.

hen die hij niet echt kent, maar gemoedelijk en openhartig, pittig en schalks was hij voor de mensen uit zijn omgeving en voor de talrijke vrienden, die bij hen aan huis komen. (25)

*Ik heb geen groot uithangbord en schilder voor mijn plezier, zegt hij wanneer men het geluk had samen met hem voor zijn schilderijen te staan. Maar dat gebeurde niet zo dikwijls en deze grote gunst hield hij voor zijn vrienden van wie hij wist dat ze over schilderkunst konden meepraten. Voor hen had Frans Van Giel geen geheimen. In de beslotenheid van zijn atelier, onder het houten dakgebinte hadden zij het dan over het enorme genot dat schilders hebben aan het bewerken van verf, aan mengen van kleuren die, wanneer zij op het doek worden uitgestreken, beginnen te gloeien en portretten, stillevens en landschappen vorm en leven krijgen. Hetzelfde verhaal vertelt Ludo Simons(26), hoe de schilder *wat onhandig en schuchter, maar toch met de zekerheid iets moois te hebben gemaakt, het ene schilderij na het andere tegen de ezel of tegen de muur zette, de ene tekening of ets na de andere uit de kist haalde en op de tafel legde.**

Wanneer de aroma's van de koffie, de stoverijen of het gebak het atelier bereikten was het tijd om de benen onder tafel te steken. Voor mijn vader was de maaltijd iets bijzonders, vergelijkbaar met de eucharistieviering, zei Jef, het had iets sacraals. Er ontstond een band met wie rond de tafel zat. Er werd verteld, gelachen en veel wijn van het huis gedronken.

Ieder najaar was Frans Van Giel actief met wijn maken. Jan herinnert zich dat er steeds iets stond 'te pruttelen' of te gisten in kelder of bijgebouw. Wie kon, hielp mee: appels plukken, persen, in de dame-jeannes gieten, laten gisten, op flessen trekken, in de kelder stockeren om dan eens de grote vreugde te ervaren deze heldere, geestrijke drank te kunnen schenken en te drinken in een aangenaam gezelschap met familie of/ en vrienden. Ook de jongste kinderen getuigden dat hun huis altijd een gastvrij huis is geweest en dat het soms gebeurde dat de tafel te klein was en er een afwisseling was tussen eetkamer en salon. De ene groep aperitiefde wat langer, de andere nam een uitgebreide pousse-café. Renaat Veremans, Jozef Simons(27) waren geregeld gasten, meer dan dat, vrienden. Ludo Simons vertelt n.a.v. de herdenking van de 100ste verjaardag van Van Giel in 1992 hoe hij iedere avond Frans Van Giel groet door de pentekening met opdracht – geschonken n.a.v. zijn geboorte – in zijn huis te bekijken: *Aan mijn vriend Jozef Simons, van harte. Wechelderzande, 6 juli 1939 Frans Van Giel.* Ook met Albert Poels, voorzitter van de Antwerpse kunstkring 't Getij' had hij vriendschappelijke contacten.(28) Van Giel maakte in opdracht van Albert Poels een portret van diens dochttertje Hilde. In alle vriendschap werden soms werken geruild: een schilderij tegen een beeld. Ook Lodewijk Mortelmans (°1868-+1952) en zijn zoon Ivo behoorden tot de vriendenkring. Zij waren geen beeldende kunstenaars, maar Lodewijk was in de eerste plaats componist

van liederen en de zoon trad in de voetsporen van de vader als componist, dirigent, muziekpedagoog en -criticus. Gesprekken met deze mensen waren voor Van Giel een stimulans. Maar niet alleen kunstenaars kregen een gastvrij ontvangst, ook de familie uit Oostmalle was steeds welkom. Vic Van Giel (°1929) herinnert zich dat hij met zijn ouders (vader Edward) op familiebezoek ging en door de tuin wandelde richting (oud) voetbalveld in de Nieuwstraat, waar hij volop kon voetballen en ravotten met de kozijns. *We werden altijd goed ontvangen*, vertelt Vic, *het was altijd een aangename dag!*

Mijn moeder genoot intens mee van alle bezoek, vertelde Jef. *Belangrijk voor haar was dat de bezoekers het aangenaam vonden. Ook onze jeugdvrienden waren thuis steeds welkom. Er werd muziek gemaakt soms met eigengemaakte muziekinstrumenten.* Wie dat volmondig beaamt is Gust Jessen (°1918) (29). Gust was wel wat ouder dan Frans jr. en Jef Van Giel, maar het is vooral in de periode '30-'40 dat hij veel contact had met de familie Van Giel. Hij reed dagelijks naar het St.-Jozefscollege in Herentals, volgde er Grieks-Latijnse humaniora en was de primus van de klas. Toen hij in de poësis zat, fietsten de jongens Van Giel ook mee naar Herentals. Zij keken wel wat op naar de grote en slimme Gust en zo belandde hij een keer bij de familie Van Giel thuis aan, waar hij hartelijk ontvangen werd door mevrouw. Hij werd opnieuw uitgenodigd en 'aangehaald' en Gust voelde zich er volledig thuiskomen. Al snel bleek dat er enkele raakpunten waren: ook afkomstig uit Oostmalle en zijn oom Emiel Jessen, was de bouwer van 'De Kapmantel' en jeugdvriend van Frans Van Giel. Vrij snel werd hij een vriend des huizes en ging hij iedere zaterdagavond eten bij Van Giel. Hij herinnert zich dat er ook een filmprojector was en er filmpjes gedraaid werden, toen een geweldig evenement! Charlie Chaplin leerde Gust Jessen bij Van Giel kennen. Gust zou er al zijn vrije tijd hebben willen doorbrengen en hij vond het helemaal niet prettig dat hij met 'va Cesar' (vroegere waard van 'De Keyzer') aardappelen moest gaan planten of rooien. Toen hij het college doorlopen had, ging Gust naar Leuven Germaanse filologie studeren en de jongens Frans en Jef ruilden het college in tegen het atheneum in Turnhout. Ze fietsten naar Vlimmeren en namen daar de bus. De reden voor deze wissel was, volgens zoon Jef, dat het gezin toch wel op de kleintjes moest letten. Vader Frans kreeg wel opdrachten en moeder kende de kunst om met weinig veel te doen, zodat er helemaal niets tekort was, maar waar er kon bespaard worden, werd het gedaan. Het rijksonderwijs kende geen onkosten terwijl er vanuit het college toch iedere trimester een rekening kwam voor beide jongens. Maar er was nog een tweede reden, die deze overstap verklaart en dat is het wetenschappelijk aanbod in het rijksonderwijs van Turnhout. Het college van Herentals bood toen uitsluitend een klassieke richting Latijn-Grieks aan. De eerste afgestudeerden van de moderne humaniora, economische afdeling,

behaalden er eerst in 1959 hun diploma. En het is pas in 1961-62 dat men er na de '4de moderne' kon kiezen voor de wetenschappelijke A, die voltooid was in 1963-64(30). Jef was erg wiskundig aangelegd en zou in een wetenschappelijke richting meer zijn ding kunnen doen en Frans en Jef waren verstandig en 'mans' genoeg om de overgang naar het KTA goed door te komen.

Toen Gust Jessen vanuit Leuven wekelijks naar Wechel kwam, bleef hij de gewoonte trouw om bij Van Giel te gaan dineren en in de strenge winters, wanneer het soms wekenlang vroom, werden de schaatsen bovengehaald en trokken de jonge mannen naar het Bergven, achter het Moereind, (bestaat momenteel niet meer) waar dulle pret verzekerd was. Trouwens in de zomer bestond de aantrekking van het ven in het bootje varen.

Ook Frans van Giel sr. hield van die plek en hij heeft ze meer dan eens als onderwerp voor tekeningen of schilderij gebruikt.(31) Hij maakte schetsen ter plekke en werkte alles uit in het atelier.

Ook fietsen was een plezierige ontspanning en jaarlijks werd er naar Scherpenheuvel gereden door Frans sr., Frans jr., Jef en Gust Jessen, maar steeds met een stop in de abdij van Tongerlo om een bezoek te brengen aan kanunnik Kallist Fimmers O. Praem (°Antwerpen 1906-+Tongerlo 1969). Het spontane en ongekunstelde werk van Fimmers sprak Van Giel wel aan. Averbode was de

Het Bergven, een ven achter het Moereind, dat het speelterrein was voor de Wechelse jeugd. Sinds de aanleg van de E34 einde jaren zestig is het dichtgegooid. Uit de fotoverzameling van R. Dillen.

volgende stopplaats. Frans Van Giel was zeker geen pilaarbijter, maar hij had iets met zijn godsdienst, hij hechtte vaak waarde aan bepaalde tradities die religieus getint waren: bedevaarten naar Scherpenheuvel, maar ook naar Haken-dover. Misschien waren het daar wel de paarden die zijn hart stalen, zodat hij op paasmaandag ook dat gebeuren meermaals bezocht. Op het schilderij 'Hakendover' zijn het de beide paarden met hun ruiter die alle aandacht volledig opeisen, groot en imponerend staan ze vooraan op het doek, terwijl de drukte van het gebeuren op afstand gehouden is, maar toch aanwezig.

Ooit is hij aangezocht om een bidprentje te ontwerpen voor het bedevaartsoord te Scherpenheuvel. Ook die opdracht aanvaardde hij en hij heeft het klassieke verhaal en de bekende hoofdrolspelers van het oord toch in een lichte en vrolijke toon gestalte gegeven.

Naast de uitstappen waren er dan ook de avondlijke gesprekken over kunst, maar ook politiek boeide hen wel. Gust Jessen ging in 1938 naar de universiteit, de jongens zaten in de humaniora. In het onderwijs waren heel wat leraars die de ontvoogding van Vlaanderen in hun lessen binnenbrachten. De parlementaire democratie had velen ontgoocheld, de Vlaamse meerderheid kon de francofone macht niet aantasten. In Vlaanderen werd men meer en meer bewust gemaakt van de eigen waarde, meer en meer verenigingen gingen het woord 'Vlaams' in hun naam opnemen. De drang naar eigenheid drong zelfs door in de sport.

Bedevaartprentje voor Scherpenheuvel, ontworpen door F. Van Giel. Uit de verzameling van J. Megens-Van Giel.

Vlaamse sporten zoals korfbal werden gepromoot. Het Vlaams-Nationalisme maakte al vanaf het einde van de jaren twintig een steile opgang. Gent kreeg in 1930 zijn Vlaamse universiteit en nationale instellingen werden gesplitst. Taalwetten versterkten de eentaligheid van Vlaanderen.(32)

Die sfeer werd overgedragen op vele leerlingen en studenten en velen onder hen kenden het Vlaamse gevoel. Ook bij Van Giel was er tijd en ruimte om te discussiëren en om het Vlaamse bewustzijn, dat er van huize uit al was, nog te laten evolueren. Eind jaren '30 reden Frans jr., Jef, Gust Jessen en Walter Kunnen (de latere bouwondernemer) naar de IJzerbedevaart in Diksmuide, de jaarlijkse samenkomsten van Vlamingen aan de IJzertoren. In die tijd groeiden de bedevaarten uit tot een krachtige motor in de strijd voor de ontvoogding van Vlaanderen. Het aantal deelnemers bedroeg toen gemiddeld 75.000. Ook Frans Van Giel wilde er erbij zijn en reed samen met zijn zonen en hun vrienden per tandem naar de IJzervlakte met een overnachting bij een boer in Tielt, soms in Deinze. De volgende dag ging het dan naar Diksmuide, waar ze de openluchtmis bijwoonden, met vuur en overtuiging de Vlaamse liederen zongen en stil en ingetogen de hele plechtigheid volgden. Daarna reden ze toch nog naar Nieuwpoort-aan-Zee, om even de zeelucht op de snuiven. Het was een driedaagse die meer dan eens is ondernomen. De overtuiging was groot, het gemeenschapsgevoel hartverwarmend. Ook vele Vlaamse vriendschappen kwamen daar tot stand of werden er verstevigd. Zijn kunstvrienden hadden allemaal dat sterke Vlaamse bewustzijn. Het zijn vooral die relaties met de Antwerpse kunstvrienden, die van Frans Van Giel die zelfbewuste Vlaming maakten.

1.3. De oorlogsperiode 1940-1945

De verkiezingen van 15 oktober 1938 waren de laatste vooroorlogse gemeenteraadsverkiezingen. In Wechel was het gemeentebestuur na deze verkiezingen als volgt samengesteld (zie document 1).

Naam en voornaam beroep	Geboorteplaats en datum	Vervuld ambt	Nr. Kandi daten-lijst 1938	Orde-nings num.	Adres
Wouters Frans Alfons Kleermaker	Wechelderzande 4.2.1876	Burgemeester	I	4	Dorp 72

Boeckx Frans Landbouwer	Wechelderzande 17.9.1868	Schepen	I	2	Moereind 18
Grielsens Julius C.Emiel Landbouwer	Wechelderzande 17.7.1881	Schepen	I	1	Dorp 19
De Koninck Frans Landbouwer	Oostmalle 26.2.1880	Raadslid	II	1	Moereind 2
Van de Poel Jozef Werktoezichter	Herentals 14.1.1898	Raadslid	II	3	Dorp 47
Van den Broeck August Alfons Landbouwer	Wechelderzande 11.11.1896	Raadslid	II	2	Sept 5
Van Herck Karel Alfons Werkman	Wechelderzande 3.10.1896	Raadslid	I	3	Dorp 117
Snyers Jozef Augustus Landbouwer	Lille 11.4.1884	Plaatsver- vangend lid	I	5	Beulk 1
Smolders Frans Alfons Landbouwer	Wechelderzande 4.1.1878	Id.	I	6	Dorp 76
Smans Albric Landbouwer	Wechelderzande 5.1.1904	Id.	I	7	Moereind 21
Wouters Karel Diamantbe- werker	Wechelderzande 1.12.1904	Id.	II	4	Dorp 56
Geentjens August Landbouwer	Wechelderzande 3.4.1877	Id.	II	5	Zand 6

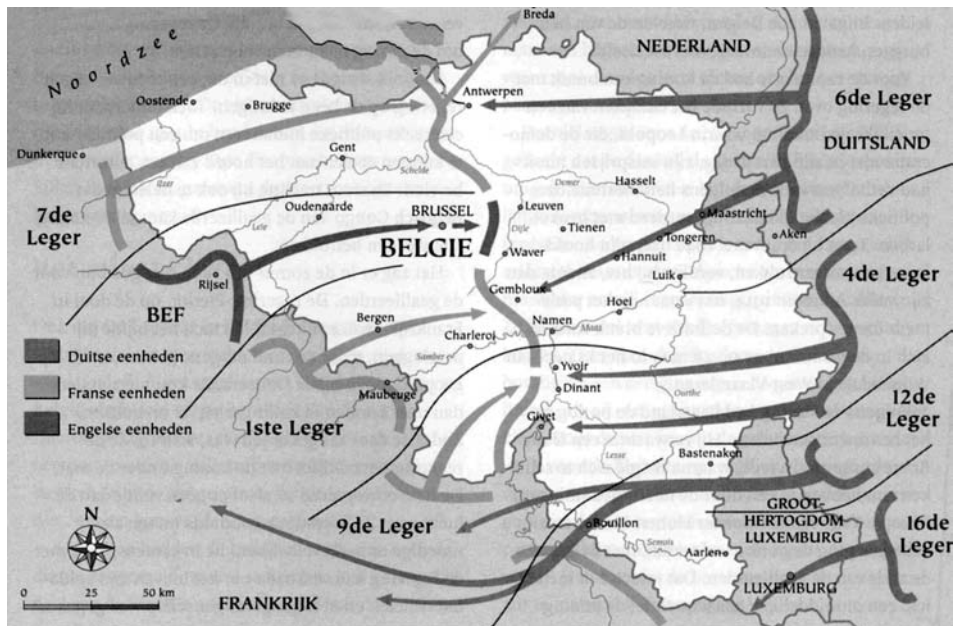
Dit gemeentebestuur zou geen lang leven beschoren zijn (maar op 9 oktober 1945 ging men met deze ploeg opnieuw van start) en van in den beginne had het de handen vol met het uitvoeren van allerlei verordeningen: de mobilisatie van het Belgisch leger in 1939 was het begin van allerlei opeisingen.(33) Op 25 augustus 1939 waren er 600.000 Belgen onder de wapens en in september 1939, na de Duitse inval in Polen werd de mobilisatie aangekondigd. Sinds het najaar van 1939 kwamen er in Brussel alarmerende berichten over een nakende aanval, maar telkens was het loos alarm. De soldaten werden opgeroepen om in sommige plaatsen post te vatten, zo ook in Wechel. Er werd een tent opgesteld tussen het huis van Frans Van Giel en het kapelletje in de Wagemansstraat, toen een volledig open ruimte. Twee militairen hielden er wacht en er stond ook een afweerkanon opgesteld. De soldaten verbleven permanent in en rond de tent. Een oorlog hing in de lucht! Acht maanden later, na vele verontrustende berichten, momenten van hamsteren en dan weer geruststellingen was men al gewoon geraakt aan de verhoogde staat van paraatheid, toen echter werd op de ochtend van de 10de mei 1940 om half acht via het NIR, de nationale radio, de oorlog meegedeeld.

Duitse luchtbombardementen vernietigden bijna de helft van de 171 vliegtuigen tellende Belgische luchtmacht op de grond. De luchtlandingstroepen zetten de aanval in op het fort van Eben-Emael en het Albertkanaal(34). Duitse para's veroverden het bliksemsnel. Het verliep volgens plan, 'ein Blitzkrieg'. De eerste dag van de oorlog werden langs de radio niet alleen de militairen opgeroepen om hun eenheid te vervoegen, maar ook de jongelingen tussen 16 en 35 jaar. De 'Crabs' (Centre de Recrutement de l' Armée Belge) werden verzocht zich naar bepaalde verzamelplaatsen te begeven. Men vreesde dat zij in handen van Duitsers zouden vallen, indien zij ter plaatse zouden blijven.(35) De jongens van Wechel werden opgeroepen voor de vlucht over de Schelde naar Eeklo. Cesar Jessen (°1919) moest op bevel in het dorp blijven als torenwachter. Hij moest geregeld van op de kerktoren de streek overschouwen en verslag uitbrengen. De anderen vertrokken richting Oost-Vlaanderen. In Eeklo werden ze ondergebracht in een school om te overnachten, de volgende dag stapten ze naar Tielt en dan verder richting Ieper. De bevoorrading onderweg was problematisch, men moest maar zien te overleven. Sommigen aten wat ze op de velden konden vinden. Vanuit Ieper ging het per trein richting Rouaan, waar ze als soldaat zouden worden ingelijfd. Overnachten gebeurde bij burgers in Frans-Vlaanderen, die tot grote verbazing van vele Wechelaars nog 'Vlaams' konden. Op weg naar Rouaan werden de Wechelse mannen tegengehouden door twee Belgische officieren die hen aanspoorden om terug te keren. *De Duitsers zijn doorgedrongen tot Calais en Duinkerke staat in brand*, zegden ze.(36) Toen begonnen ze aan hun terugkeer naar huis.

Hoe verging het de Wechelaars tijdens die eerste meidagen in 1940? De mensen waren met verstomming geslagen, men dacht dat er geen oorlog meer zou van komen. Bij de ouderen kwamen de gruwelverhalen van de doortocht van Duitse soldaten in 1914 in herinnering, zij die het niet meegemaakt hadden, wisten niet waaraan ze zich moesten verwachten. Maar de angst was algemeen. Op die eerste oorlogsavond omstreeks 19 uur ontvingen de burgemeesters het volgende staatstelegram : *Bij bevel, Minister van Landsverdediging, moet vanaf heden in gansch het land de alarmverlichting in zijn geheel ingevoerd worden. Provinciale Directeur passieve Luchtbescherming. Baron Cogels.* Dat hield in dat de verduisteringsmaatregelen, waarvoor in 1939 geoefend was, volledig van kracht werden.(37) Alle licht moest geweerd worden, mensen begonnen met het afplakken van ramen en het neerlaten van rolluiken en de enkele gaslantaarns in het dorp bleven uit.

De Franse soldaten, het 7de Leger, die reeds op 10 mei door de Kempen trokken richting Breda, kwamen na de overgave van Nederland op 14 mei in vliegende vaart terug.

De confrontatie was snel beslecht. Deze Franse soldaten eisten in Wechel het woonhuis van Frans Van Giel op en zouden in hun tuin een artilleriegeschut

De inval van 10 mei 1940. Meteen na de invasie van het Duitse leger snelden de Franse en Britse soldaten het Belgische leger ter hulp. In Vlaanderen waren het de Fransen die versterking boden. Uit 'Geschiedenis van België, in woord en beeld' Marc Reynebeau, p.203.

opstellen. Zij raadden de familie aan te vluchten, want volgens hen zou er slag geleverd worden aan het Noord- Kempisch Kanaal. De familie pakte de nodige spullen in en vluchtte naar Roeselare, waar ze een drietal weken verbleven hebben. Op mum van tijd krioelde het in het dorp van Franse soldaten. Overal in schuur of berghok trokken ze in. Niet alleen de familie Van Giel vluchtte. Toen men vernam dat de Duitsers vlakbij zaten, sloeg de angstpsychose toe. De gruweldaden van het binnenvallen van het Duitse leger in 1914, de verhalen van het neerschieten van burgers zonder enig verweer waren nog niet vergeten, of kwamen in alle scherpte opnieuw voor de geest. Gust 'Van de Rekke' (Van de Velde) kwam bij Louis Buylinckx in de Pulsebaan in alle gejaagdheid binnenvallen met de vraag om mee te vertrekken. *Ik laat me niet zo maar doodschieten*, zei hij. De koeien van de beide gezinnen werden in een weide bijeen gedreven en men vertrok met het hoognodige. Waar naartoe? Naar de Vorselaarse heide, de bossen in, naar de schaapsherder Thoor (familie van Gust zijn vrouw). Daar midden in de bossen en de heide was een geen Franse noch Duitse soldaat te bespeuren en voelden zij zich veilig. Wat niet weet, niet deert. Ook richting heide en bos gingen de kinderen en kleuters van de Vlimmerse schoolkolonie. De begeleidende zusters duwden kruiwagens voort, waarop de allerkleinsten zaten. Een bijna hopeloze onderneming, maar beter iets doen dan wachten op ... het onzekere lot. Alle redelijkheid was men kwijt en de hele groep geraakte tot Vorselaar in de allergrootse miserie. Stans Sysmans en haar dochters Clementine, Evelyne en Marie Neefs verlieten hun café-boerderijbakkerij in het dorp en verbleven welgeteld één dag op ... Duineind (juist op de grens van Wechel en Oostmalle). Men wist niet wat te doen, maar alles was beter dan thuisblijven en het lot lijdzaam ondergaan.

Een tocht vol ontberingen begon voor al wie westwaarts trok richting Antwerpen, Gent, Brugge, Oostende en zo hoopte uit de handen van de vijand te blijven. Per fiets, met de kruiwagen, met wagen en kar, een kinderwagen voortduwend, lopend... hopen het geweld voor te blijven, maar veel ellende tegemoet. Het verhaal van de Wechelse families die te voet tot aan de kust geraakten, met één kind aan de hand en één baby in de kinderwagen, het verhaal van wie onderweg vermist geraakte, de geleden honger, dorst en pijnlijke voeten, de overnachtingen in schuren en stallen met tientallen vreemde mensen om hen heen, de angst voor het onzekere, het verhaal van hen die de koeien in de stal achterlieten en de trouwe hond tijdens de chaotische vlucht verloren, of zij die de deur afsloten en hoopten bij hun terugkomst alles nog terug te vinden (hetgeen een desillusie was), ze zouden een lijvig document vormen vol schrijnend leed.

Intussen ging in Wechel bij hen die een vlucht dan toch niet zagen zitten, het leven voort. Ondanks de zonnige zomerse dagen van begin mei 1940 zorgde

de oorlog al op 16 mei voor een drama bij de familie Fransen-Lambrechts op het Achterste Moereind. De aftocht van de Belgische en Franse soldaten was nog volop aan de gang. De eerste Duitsers verschenen in het straatbeeld. Gust Fransen kwam van zijn dagtaak op het veld met zijn hak over de schouders naar huis gewandeld. Op de houtmijt naast zijn huis zaten enkele Duitse soldaten. Zij hielden Gust voor een Franse soldaat, misleid door de hak waarvan zij dachten dat het een wapen was. Onmiddellijk bij het zien daarvan schoot een van hen twee dumdkogels(38) op hem af.

Frans Van Hooghten, de buurman heeft het voor zijn ogen zien gebeuren. Voor Constancia Lambrechts sloeg het noodlot toe, ze bleef in de eerste dagen van de oorlog achter met twee kinderen: dochter Mit (°1924) en zoontje Herman (° dec. 1935). Sinds de mobilisatie had zij al zoveel angsten uitgestaan met de activiteiten van haar man, die een vrijwillige dienstverbintenis getekend had bij de Territoriale Burgerwacht. Hij klopte urenlang wachten tijdens de mobilisatie en nam post op het belvédère van 'Het Seringenhof' i.v.m. de passieve luchtbescherming, meer bepaald bij nachtoefeningen. Gust bezat ook een aantal foto's van vliegtuigtypes, die in die tijd in gebruik waren. Toen de oorlog een feit werd, had Stans die foto's weggeborgen onder de vloer van de schuur, uit angst dat ze voor 'miserie' zouden kunnen zorgen. En nu was het ergste lot haar deel geworden! Dochter Mit kon de gruwel niet verwerken en kon wekenlang de slaap niet vatten. Bij het kraaien van de haan en het krieken van de

Gust Fransen, totaal onschuldig en zinneloos neergeschoten bij het begin van de oorlog. Uit de fotoverzameling van Mit Fransen.

dag kwam er een relatieve rust en viel ze enkele uren in slaap. Toen ze totaal uitgeput en aan de rand van een depressie stond, zocht haar moeder naar een oplossing en is Frans Boeckx (°1927-+2008), zoon van tante Trees Lambrechts en nonkel Flor Boeckx) de ganse oorlog iedere nacht bij het getroffen gezin komen slapen. Na de oorlog is Herman Fransen als oorlogswes geregistreerd en kon hij genieten van een toelage voor studie en onderhoud.(39)

Het was niet alleen bij de familie Fransen dat de oorlog een drama veroorzaakte tijdens die eerste oorlogsdagen. Ook bij Jef Grielens, boswachter, wonend op de Vlimmersebaan met zijn vrouw Paulina Nijs en zijn dochter Marie die getrouwd was met Emiel Van den Plas, werden die zonnige meidagen donkere, dramatische dagen. Jef Grielens had in zijn donkergroen uniform van boswachter van Waters en Bossen samen met nog enkele andere dorpsgenoten staan kijken op een grote troepenbeweging van het Franse leger. De Duitsers kwamen opzetten en met jachtvliegtuigen bestookten zij de Fransen. Toen er in de vooravond op de deur geklopt werd met de kolf van een geweer en hij resoluut de deur opende, kreeg hij meteen een kogel in de borst. Door de felle luchtgevechten die aan de gang waren, kon er geen dokter bereikt worden en tegen de morgen aan stierf Jef. Wie was de dader? Berustte deze tragedie op een vergissing? Was de dodelijke kogel van Franse of Duitse makelij? De familie heeft nooit uitsluitsel gekregen. Zijzelf geloofden lang dat het een Duitse

Jef Grielens, staatsboswachter, eveneens een slachtoffer van zinloos geweld in de eerste dagen van de oorlog. Uit de foto-verzameling van Elza Van den Plas.

soldaat was, omdat Jef Frans gesproken had met Franse soldaten. Anderzijds denkt men dat de moord door Fransen is voltrokken en dat Jef als 'spion' werd beschouwd. Het Franse leger was wel erg argwanend in die dagen. Het raadsel is nooit opgelost.

Op 28 mei, 18 dagen na de inval, capituleerde het Belgisch leger met Leopold III. De familie Van Giel, zoals zovele andere families kwamen opnieuw naar huis en begonnen aan vijf lange oorlogsjaren. Maar ook als het oorlog is, doen mensen wat ze gewoonlijk doen: verder gaan met hun bestaan. Een kleine minderheid ging collaboreren met de Duitsers, een andere kleine minderheid ging in het verzet. De rest trachtte te overleven.(40) De razendsnelle inval van mei 1940 had onmiddellijke gevolgen voor elke gemeente. Het ging niet om een geruisloze regimewissel maar om een radicale revolutie. Na de capitulatie kreeg België een Militärverwaltung d.w.z. een bestuur dat rechtstreeks van het oppercommando van het landleger afhing en tot taak had orde en tucht in de bezette gebieden te handhaven. Het was vooral een controlerend bestuur.(41) De Belgische administratie bleef bestaan. Dat was in 1914 anders, toen kwam België onder een Duitse burgerregering. Een college van secretarissen-generaal van de ministeries zal het hoogste gezag vertegenwoordigen in de betrekkingen van ons land met de bezetter.(42) Volgens Marc Reynebeau kreeg het bezette België een militair bezettingsregime en geen burgerlijk bestuur omdat Hitler niet wist wat te doen met de in het land gebleven koning Leopold III. Hij wist met deze '*vervloekte*' koning geen raad en het definitieve lot van België werd uitgesteld tot na de oorlog en daarom werd het niet onmiddellijk genazificeerd.(43) Het eerste jaar van de bezetting werden de Belgische gemeenteraden nog in stand gehouden en kwamen zij nog periodiek bijeen, maar ze stonden als restanten van een democratische periode vanaf het begin van de bezetting onder druk. Het was duidelijk dat met het verbod op alle Belgische politieke partijen (uitgezonderd het VNV = Vlaams Nationaal Verbond en Rex) de gemeenteraden geen politieke organen meer konden zijn. Ze moesten zich beperken tot administratieve taken en mochten geen zaken met politieke inslag bespreken. Zo regeerden de Duitsers de gemeentebesturen als bestuursorgaan en ze hielden in hun correspondentie alleen rekening met de burgemeester en schepenen. Ze gingen er zelfs van uit dat de burgemeester als individu alle beslissingsmacht had. Begin februari 1941 nam de secretaris-generaal van Binnenlandse Zaken het besluit dat de burgemeester de bevoegdheid had om in 'noodsituaties' buitengewone beslissingen te nemen, zonder eerst de gemeenteraad gehoord te hebben. Gemeenteraden werden dus nauwelijks nog samengeroepen en er vonden geen belangrijke beslissingen meer plaats. Toen op 28 mei 1941 de gemeenteraden werden opgeschort 'voor de duur van

de oorlog' was dit geen plotse breuk maar het logische gevolg van een evolutie die al in juni 1940 was ingezet.(44) De figuur van de burgemeester werd voor de Duitse bezetter dus heel belangrijk. Vooreerst was er de leeftijd van de burgemeesters, die in de meeste gevallen erg hoog was vermits er in België geen leeftijdsgrens was gesteld voor burgemeesters. Men discussieerde over de invoering van ambtenaar-burgemeesters en men zocht naar jonge, krachtadige bestuurders. 'Jong' stond als synoniem voor 'bekwaam' en 'krachtadig'. Oude burgemeesters waren te zeer verbonden met het oude, democratische tijdperk. Nu waren de problemen tijdens de bezetting ook niet te vergelijken met de vooroorlogse tijd. Vele oude burgemeesters namen al ontslag, maar op 7 maart 1941 vaardigde de Duitse bezetter 'de ouderdomsverordening' uit wat erop neerkwam dat 'alle dragers van openbare functies' ontslag moesten nemen uit hun functie op het einde van de maand waarin zij 60 jaar waren geworden. Dit veroorzaakte een revolutie in het korps van burgemeesters.(45) Het is duidelijk dat de Duitse bezetter deze maatregel neemt om haar pionnen op alle vlakken van de administratie en het bestuur binnen te loodsen en de bestaande situatie volledig overhoop te gooien.

Wat de toestand in Wechelderzande betreft, daar biedt burgemeester Alfons Wouters (°1876), bijna 65 jaar, zijn ontslag aan bij gouverneur a.i. J. Grauls n.a.v. de ouderdomsverordening. Ook schepen Emiel Grielens (°1881) neemt ontslag en specificeert in zijn ontslagbrief van 29 maart 1941 '... omwille van 1° mijn gevorderde leeftijd (60 jaar), 2° de staat van weduwnaar met één kind is het mij onmogelijk nog schepen te blijven.' Zijn ontslag wordt aanvaard, alsook dat van A. Wouters, die op 12 mei 1941 wordt vervangen door Jef Van de Poel als dienstdoende burgemeester.(46) Het is de arrondissementscommissaris van Turnhout Raymond baron de Borrekens die met een nieuwe kandidaat-burgemeester op de proppen komt. Een kandidaat, die niet tot de gemeenteraad behoorde en dus volgens hem en volgens de gouverneur onpartijdig was. Het ging om kunstschilder Frans Van Giel. Wat bracht baron de Borrekens bij Frans Van Giel? Was het juist zijn neutrale houding, want Frans Van Giel was geen collaborateur, die zich voor de dienst had aangemeld, hij had nooit ambities gehad een politieke machtsfunctie te bekleden. Hij was steeds Vlaamsvoelend geweest, maar in het hele dossier werd nooit enige betrokkenheid bij het VNV gemeld. (47) De deputatie stemde voor een benoeming buiten de gemeenteraad. Drie stemmen waren pro waaronder ook gouverneur Grauls zelf, twee waren ongunstig nl. Clerckx en Overmeire en er waren twee onthoudingen. Van Giel werd benoemd tot burgemeester op 3 juli 1941(48). Op 7 augustus 1941 heeft de eedaflegging plaats bij de arrondissementscommissaris in Turnhout(49) en neemt Frans Van Giel het burgemeesterschap op in Wechel, dat toen 1022 inwoners telde.

De bezettingsjaren in Wechelderzande.

Een eerste vaststelling is dat de getuigen die ik opspoorde en ondervroeg, alhoewel zij de oorlog hebben meegemaakt als volwassenen of adolescenten, geen uitgesproken mening hadden over het bestuur of de oorlogsburgemeester. Het is voor hen uiteindelijk ook meer dan vijfenzestig jaar geleden, velen waren ook relatief jong en politiek bleef voor velen iets buiten hun realiteit. De meesten wisten over het lokale bestuur tijdens de bezetting weinig te zeggen omdat het in die periode ook nauwelijks bevoegdheden had. Men bleek er weinig ervaring mee te hebben gehad. Concretere onderwerpen zoals verzet, collaboratie of bevrijding deden wel verhalen loskomen. Vele mensen waren ervan overtuigd dat de oorlogsburgemeester weinig bewegingsruimte had, hij moest uitvoeren wat hem van overheidswege werd opgelegd. Een oorlogsburgemeester had in de ogen van de bevolking een weinig benijdenswaardige positie: *De Duitsers hadden de macht, hij moest doen wat die zegden*. Toch doen we een poging om over deze bezettingsjaren in Wechel een beeld op te hangen, we nemen na het intermezzo dat een wat algemene info gaf over de situatie, de draad opnieuw op in 1940.

Na drie weken van gevechten kon het dagelijks leven hervat worden weliswaar onder Duitse bezetting. Dat leven onder de bezetter viel al snel in de plooi, maar zoals vroeger werd het nooit meer. Er was een aantal Duitse soldaten gekazerneerd bij burgers, meestal in cafés of bij middenstanders. Bij Frans Van Giel waren er twee ondergebracht, waarvan één universitair, één bij Alfons Verhoeven (café De Kroon). In die tuin was er ook een veldkeuken geïnstalleerd en had de voedselbedeling plaats. De zaal naast het café, in de vooroorlogse tijd dé ontspanningszaal van het dorp (toneel, fanfare...), was aangeslagen om er een tribunaal in onder te brengen. De tekeningen die daar op de muren zijn aangebracht, waren jarenlang na de oorlog nog te zien. In een kamer van het huis werd het graan opgeslagen dat de boeren verplicht waren te leveren aan de Duitse overheid. In 'het Huis van de Engelsman' (bewoond door de Engelse schilder Alfred Hazledine met zijn vrouw Renee Heymans en hun zoon Willy tot de oorlog uitbrak en zij in allerhaast de overtocht naar Engeland maakten) hadden de Duitsers een kantoor ondergebracht. In café 'De Zwaan' (tevens bakkerij), bij de familie Neefs-Sijsmans en bij de overbuur Karel Neefs-Jacobs (De Haspel) waren ook Duitse soldaten ondergebracht, evenals in café De Prins (Bosch-Sijsmans) en in De Tramstatie bij Mathilde Van Oeckel-De Doncker. Ook mensen die een stalletje of wat 'koterijen' hadden achter hun woning kregen soms een soldaat die daar 'verbleef', d.w.z. overnachtte. Toch kon de Wechelse bevolking niet klagen over deze Duitse mannen. Ze gedroegen zich allerm minst arrogant en waren zelfs in bepaalde situaties behulpzaam

en zeer empathisch. Zo herinnert Yvonne Verhoeven zich dat haar moeder ernstig ziek was tijdens de oorlog en dat de Duitse soldaten vanuit de veldkeuken in hun tuin soep met vlees brachten opdat ze zou aansterken. Ook Clementine Neefs (°1918) en Bertha Buylinckx (°1924) weten te vertellen dat ze zeer menselijk waren en dat er bij waren die absoluut niet zo gelukkig waren met de oorlog, die zij moesten voeren. Bij het naar huis komen van de Belgische soldaten einde mei, begin juni 1940 verzuchtte de Duitse soldaat in het stalletje bij Buylinckx : *Wann darf ich heimkehren?* Bertha leeft zelfs vandaag nog mee met zijn heimwee naar huis.

Iedere morgen verzamelden deze Duitse soldaten zich voor café 'De Keizer' en werden ze geïnspecteerd op hun uniform en hun schoeisel, dat geknoopt en geblonken moest zijn. De vier paarden moesten gekamd en geborsteld op het appèl verschijnen en de schelle stem van de officier galmde door de dorpskom: *Die Pferde müssen immer sauber sein !* Wie niet voldeed aan de eisen kreeg een tuchtstraf o.a. met een volle rugzak het voetbalveld rondlopen tot hij er bij neerviel. Volgens de getuigenis van Gust Jessen is een aantal Wechelse vrouwen gaan 'protesteren' tegen die onmenselijke behandeling bij de 'Feldwebel' op zijn bureau in 'het Engels huis'. Dat orde en recht hoog in hun vaandel stonden bewijst ook het feit dat er bij Karel Neefs, alias 'den Haspel' een inwonende soldaat iets onvreemd had uit de winkel. Hij is door 'het tribunaal' bij Verhoeven schuldig bevonden aan diefstal en veroordeeld. Als straf moest hij naar het front.(50)

's Avonds verschenen de soldaten weer op het pleintje voor de kerk en 'De Keyzer' en werd met trompetgeschal de dag beëindigd. Het gebeurde dat zij ook in een of ander café een glaasje kwamen drinken en in gesprek probeerden te komen met de bevolking. Zij die Duits spraken, konden er dan wel eens een gesprek mee voeren. Zo was de Duitse universitair, die bij Van Giel logeerde, erg gefascineerd door het embleem op de IJzertoren in Diksmuide. Het 'Alles voor Vlaanderen' kon hij nog begrijpen maar 'Vlaanderen voor Kristus' bleek voor hem een stap te ver. De betekenis van die 'K' was toch niet te vatten ! Het zal wel een erg filosofisch gesprek geworden zijn!

Wat vooral zwaar was voor de bevolking waren de opeisingen van graan, koren, paarden ... en de steeds groter wordende schaarste van allerlei basisproducten om van enige luxegoederen te zwijgen. De voedselbevoorrading was al vrij snel een probleem vermits in 1940 België voor ongeveer 50% daarvoor afhankelijk was van de invoer en die was door de bezetting grotendeels weggevallen. De rantsoenering, een complex systeem van kaarten en zegels met bijzondere quota voor specifieke bevolkingsgroepen – zoals zwangere en kraamvrouwen, zieken, baby's, jongens vanaf 17 jaar... – viel almaar krappert uit.(51) Zo kreeg

door dit systeem een volwassen persoon een garantie van ca. 1350 calorieën per dag, ongeveer de helft van wat een volwassene verbruikt. De voedselbedeling bood eetwaar aan waarvan de caloriewaarde amper 43% bedroeg van de gewone levensmiddelen. Deze voedingszegels konden afgehaald worden op het gemeentehuis, waar ze geteld werden naargelang de samenstelling van het gezin. In Wechel waren Emiel Smans (broer van Jos, onderwijzer) en Frans Geentjens (zoon van Fik, de timmerman) verantwoordelijk voor de verdeling ervan in de gemeenteschool naast het secretariaat. Bij het begin van de oorlog konden men nog wat uit de voorraadkelder halen, maar vrij snel slonk elke voorraad. De boeren konden zich nog het best behelpen, zij konden groenten telen, een varken vetmesten, koren zaaien,...natuurlijk moesten alle landbouwgewassen aangegeven worden en kon men zo ook maar geen varken in 't geniep slachten. Indien er een toelating was, werden de volgende maanden de rantsoenzegels alweer herteld en aangepast aan de nieuwe situatie. Daarom was sluikslachting en sluikhandel erg in en was de 'zwarte markt' een welig tierend feit. Enkele prijzen ter vergelijking:(52)

	Officieel	Zwarte markt
Brood 1,50 kg	4,35 BEF	25,00 BEF
Boter 1 kg	45,00 BEF	320,00 BEF
Spek 1 kg	-	270,00 BEF
Smout 1 kg	-	300,00 BEF

De prijzen waren een veelvoud van wat ze officieel mochten zijn. Terwijl voor sommige producten de prijzen vertienvoudigden, bleven de lonen de hele oorlog geblokkeerd, op een verhoging na met acht procent in 1941. Brood was 20x duurder dan in 1939, aardappelen 11x zo duur, boter 13x, koffie 9x, chocolade 8x. In 1943 was het weekloon van een arbeider op de zwarte markt nog ongeveer een halve kg boter of 200 gr koffie waard.(53) Het in 1940 strikt opgezette voedselsysteem faalde. De jacht op voedsel werd steeds groter, zelfs de voedselbonnen werden in de gemeentehuizen ontvreemd. Ook in Wechel werden de rantsoenzegels gestolen uit het gemeentehuis. De voeding werd steeds schaarser, eenzijdiger en slechter van kwaliteit. Uit een rantsoeneringstabel van 28 maart tot en met 26 april 1943(54) kunnen we afleiden dat het dagelijks rantsoen brood nog 225 gr bedroeg, vlees 30 gr, suiker 33 gr. Aardappelen moeten het tekort opvangen met 500 gr per dag per persoon.. Ersatz werd een noodzaak om te overleven: gebrande gerst i.p.v. koffie, margarine i.p.v. boter. Vanaf 1941 werden de velddiefstallen – stelen van voedselgewassen – dan ook een echte plaag op het platteland. Vele boeren drongen bij de burgemeester aan op een betere bewaking van hun velden, want zij dreigden tweemaal slachtoffer

te worden: zelf geen voedsel te hebben en niet voldoende te kunnen inleveren bij de bezetter. De burgemeester liet een systeem uitwerken waarbij de landbouwers vrijwillig velden en oogsten bewaakten, de Boerenwacht. De leden droegen een groene armband met rode opdruk 'Boerenwacht', maar bezaten officieel geen wapen. Op elk gehucht was er tot aan de oogsttijd elke nacht patrouille, geregeld door een beurtsysteem.

Maar ook de niet-voeding werd schaars en na enige tijd onbetaalbaar. Aan alles was er een tekort, maar het maakte mensen wel inventief: de stoffen van kleding werden gekeerd, van groot werd iets hermaakt voor klein, schoeisel werd gelapt en herzoold en om schoeisel te sparen liep men op klompen, of 'cachouc sloffen', borstels en touwen werden zelf vervaardigd. *Fietsbanden waren niet meer te krijgen. Men geeft 1500 BEF voor een buitenband, leder niet meer te krijgen. Men loopt op houten zolen (plooibaar textiel op houten blokjes). IJzer niet meer te krijgen, glas is raar, als je zelf geen fles bijhebt krijg je geen limonade, azijn of gelei.* (55)

De Nationale Landbouw- en Voedingscoöperatie wilde de productie en verdeling van voedingsmiddelen coördineren en controleren terwijl het initiatief 'Winterhulp' vooral voedselbedelingen organiseerde aan zwakkeren en kinderen, de eerste slachtoffers van de voedselschaarste. De hulp aan de behoeftigen bestond uit het schenken van goederen in natura: melk, brood, aardappelen, kolen en kleding. Op 29 oktober 1940 is deze organisatie reeds opgericht. Koning Leopold III en kardinaal Van Roey hadden elk 25.000 BEF gestort in het fonds. Er werd dan ook opgeroepen op het platteland om hulp te bieden. Wechel en Vlimmeren werkten samen en brachten aardappelen bijeen op initiatief van de gemeentelijke overheden. Ze werden met paard en wagen door Emiel Bosch naar Brussel gebracht in gezelschap van de oorlogsburgemeester Frans Van Giel en de Vlimmerse burgemeester Henri Van den Bosch met enkele Wechelse en Vlimmerse boeren zoals Fons Van den Broeck, Frans De Koninck.

Het initiatief kwam van het comité van de secretarissen-generaal, maar waarschijnlijk heeft de Militärverwaltung er de hand in gehad. De naam 'Winterhulp' komt van de gelijkaardige organisatie in Duitsland 'Winterhilfe'. Een echt groot succes was het hier niet vermits het toch nogal sterk verbonden was met de Duitse bezetting. Doordat het van start ging met geld van Kerk en Staat kende het toch enige sympathie. (56)

Gust Jessen was intussen in Leuven afgestudeerd in 1942, nam deel aan een wervingsexamen en werd aangesteld als tijdelijke bestuurssecretaris op het Ministerie van Landbouw en Voedselvoorziening en Ravitaillering vanaf 1942 tot nov. 1944. Secretaris-generaal De Winter had met de Duitse overheid onderhandeld en had verkregen dat jongelui, die zouden verplicht worden naar

Duitsland te gaan werken – de bezetter zou in oktober 1942 de verplichte tewerkstelling in Duitsland invoeren voor alle mannen tussen 18 en 50 jaar en alle vrouwen tussen 21 en 35 jaar – vrijgesteld konden worden als de boerderij groot genoeg was zodat de zoon in kwestie nodig was op het bedrijf. Het was vrij evident dat de verplichte tewerkstellingspolitiek de Duitse oorlogsvoering zou gaan ondersteunen en dat het gepaard zou gaan met erg radicale repressieve vervolgingen. De vrijwillige tewerkstelling, een voorstel van augustus 1940 had niet het verhoopte succes gekend, want de verbintenissen werden door Duitsland niet nagekomen. Men moest langer werken dan de voorgestelde zes maanden, lonen lagen lager dan beloofd, het opgestuurde geld kwam dikwijls niet of met zeer grote vertraging aan. Er zou een verplichte tewerkstelling worden ingevoerd.

Bezetting was een bijl in de vrijheid, je moest kunnen buigen.

Gust kreeg uit Lille, Wechel, Oostmalle, Beerse, Vlimmeren, ... uit heel Vlaanderen brieven aan om vrijstelling van deze verplichting en toestemming om

‘Koninklijke aardappelen’ geleverd door Vlimmeren en Wechel . Foto aan het paleis in Brussel met enkele paleisbeambten. *Vl.n.r.* 2de met buishoed in de hand Henri Van den Bosch, burgemeester van Vlimmeren, 3de Henri Jansen uit Vlimmeren, 4de Alfons Van den Broeck uit Wechel, 5de Van de Mierop uit Vlimmeren. Rechts op de foto 1ste met hoed en jas over de arm Frans van Giel, oorlogsburgemeester Wechel, 2de Frans De Koninck uit Wechel, uiterst rechts met de teugels in de hand Mil Bosch, de voerman. Uit de fotoverzameling van Jules Van Olmen.

thuis te werken. Met de bundel aanvragen van al degenen die door de plaatselijke Werbestellen (aanwervingsbureaus) van de gemeenten opgeroepen werden, trok hij wekelijks naar het hoofd van de dienst, de Duitser Dr. Datzmann en besprak de aanvragen. Honderden heeft hij een vrijstelling kunnen bezorgen. Met die verplichte tewerkstelling in Duitsland ontstond er voor het eerst een vorm van breed maatschappelijk verzet. Duizenden Belgische mannen die werden opgeroepen door de Duitse Werbestellen, weigerden zich te melden. Zij

*Ik ondergeteekende Mathilde Verboven
Vrouw August Wouters wonende St. Pieters-
Lille verklaar.*

*Mijn zoon Joseph Wouters was
door de feldgendarmen meele genomen
en naar Deutschland gestuurd men
segde mij; gaat naar August Jessen
van Wecheldersande die helpt rooveel
menschen en is voor iedereen gered
met raad en hulp; ik ben er naartoe
gegaan en door mijn raad, inlichtingen,
en hulp is mijn zoon uit Deutschland
terug gekeerd*

*Mathilde Verboven Vrouw
van August Wouters
St. Pieters-Lille*

Uit de verzameling van Gust Jessen.

Ik ondergetekende, J. Lammes, Bernard van Beese,
 neeklass met doren dat door toedoen van August Jessen
 van Wecheldorrande, op wien ik steeds beroep op
 kunnen doen voor welke gevallen, twee jongens
 hebben mogen thuis blijven welke naar Duitsland
 moesten vertrekken.
 Het betreft de gezonde Adriaansen Petrus Jozef,
 Turehoutste Baan 3, Beese; en de gezonde
 Vaerden Jozef, Daterstraat, Turehout.
 J. Lammes

Bewijsstukken dat Gust Jessen zijn invloed ten voordele van deze mensen heeft aangewend om hen in de oorlog vrij te stellen van de verplichte tewerkstelling in Duitsland. Uit de verzameling van Gust Jessen.

verkozen om in de illegaliteit te gaan leven. Duizenden mannen doken onder, met het steeds dreigende gevaar om opgepakt te worden. De meesten durfden thuis niet meer te slapen en gingen bij mensen zonder kinderen, bij ouderen, in schuren en schuilplaatsen de nacht doorbrengen. Steeds was het opletten, want de Gestapo was continu op zoek naar 'werkweigeraars', voortvluchtigen. Ook in Wechel zijn er tientallen ondergedoken en met de angst op de hielen zijn ze de oorlog doorgeraakt. Anderen hadden pech zoals Marcel Van Echelpoel (°1920) die nog in handen van de Gestapo viel op 27 mei 1944. Na verplichte tewerkstelling in Duitsland belandde hij nog in het Straflager Lanzendorf en uiteindelijk nog in het strafkamp Mauthausen, waar hij in mei 1945 bevrijd werd. Ook Karel Van Laer kwam in Duitsland terecht en kwam één week voor Marcel aan in Wechel. (57)

Vanaf maart 1942 kregen veel burgemeesters in België vragen van de regionale RAA-bureaus om lijsten van zogenaamde 'ongure elementen in hun gemeente' door te zenden. Niet de doelstelling werd omschreven, maar wel het soort mensen waarnaar men op zoek was. Het ging om 'ongure en asociale elementen', 'beroepssmokkelaars', 'fraudeurs' en 'werkschuwen, werkweigeraars of werklozen in 't algemeen'. De Duitse verordening van 7 mei 1942 schafte de sociale COO-steun af aan werkbekwame steuntrekkers, werklozen en bepaalde categorieën 'onnuttige' arbeiders. Er ontstond zo in mei 1942 een grote groep arbeiders die zonder bestaansmiddelen viel. Ofwel gingen zij de illegaliteit in

ofwel pasten zij zich in in het systeem van de verplichte tewerkstellingen. Hoe zouden de oorlogsburgemeesters omgaan met persoonsinformatie van mensen ten dienst van de verplichte tewerkstelling in België? In het arrondissement Turnhout moesten de burgemeesters in groepjes bij de directeur -generaal van het RAA komen. Er volgde een omzendbrief waarop zij op bevel van de Duitse overheid de lijsten van 'smokkelaars en aanverwanten' bij het RAA moesten indienen. Eenentwintig burgemeesters van het arrondissement hebben geen lijst ingediend waaronder burgemeester Van Giel.(58) Het ging hier over oorlogsburgemeesters die niet tot het VNV behoorden of zeer gematigd waren. Volgens een naoorlogse getuigenis werden er in het arrondissement Turnhout 681 'ongure elementen' aangegeven, slechts 161 waren werkloos. De meerderheid van de opgegeven mensen werden dus om andere redenen 'onguur' of 'asociaal' bevonden door hun burgemeester.(59)

Heeft volgende getuigenis van Gust Jessen iets te maken met de vele mannen die ook in Wechel eensklaps door de verordening van 7 mei 1942 illegaal werden, vermits zij niet ingingen op het bevel om in Duitsland te worden tewerkgesteld? Iedere week, bij zijn terugkeer naar Wechel, bleef Gust de familie Van Giel trouw bezoeken. Op een bepaalde dag gaf Frans Van Giel hem een brief mee voor een verantwoordelijke van de Ravitailleringdienst met de vraag om extra bons en zegels voor driehonderd behoeftigen in het dorp. Na enige tijd volgde nog een tweede brief met de dringende vraag extra hulp voor een 300-tal armen van zijn gemeente Wechelderzande. Volgens Gust Jessen was dit aantal armen bijna onmogelijk op het zo kleine bevolkingsaantal van de gemeente nl. 1022. Gust legde dit schrijven voor aan Datzmann, die het licht op groen zette en Wechel kreeg zijn extra zegels toebedeeld. Voor wie waren die zegels nu eigenlijk bedoeld? Waarschijnlijk voor de tientallen mannen, die moesten zien te overleven in penibele omstandigheden omdat ze 'werkschuw' waren in de ogen van de bezetter.

Hier en daar kon Frans Van Giel toch wel zijn invloed laten gelden, want toen Fons Geentjens(van Nante) (°1924), die geregeld voor Van Giel met de (honden)kar een schilderij wegbracht tijdens de oorlog en al een goeie bekende was geworden, ook werd opgepakt en weggevoerd heeft hij er kunnen voor zorgen dat Fons vrij snel weer thuiskwam, volgens de getuigenis van zijn broer Gust.

Het blijft echter een periode met meer vragen dan antwoorden, want zo is er ook nog een prentbriefkaart in sepia met de kerk van Wechel op die Frans Van Giel in november 1943 schrijft aan de Brusselse Georges Griffon en waarop hij eigenhandig schreef: *Harde tijden gaan voorbij, maar een volk moet blijven!* Waarop de tekst slaat en wie de geadresseerde is, blijven voorlopig een raadsel.

Van Giel was niet in de eerste plaats een politicus in hart en nieren, hij was dd. burgemeester onder een bezettingsregime, maar wenste geen moeilijkheden voor niemand. Hij was zich beter dan wie ook bewust dat Gust Jessen van op zijn plaats op het Queteletplein in Brussel, onder gezag van de Duitse Dr. Dazmann, ook vele Wechelaars probeerde op hun boerderijtjes te laten, Van Giel probeerde orde en regelmaat te organiseren, hij probeerde de administratieve rompslomp af te handelen, maar hij liet iedereen in zijn waarde. Iedere middag fietste hij via de Vendelmansweg en het (oude) voetbalveld (nu Nieuwstraat) naar huis om zich in de namiddag terug te trekken in zijn atelier ver van alle politiek. Toch was die oorlogsperiode en het opnemen van het burgemeesterschap in Van Giels persoonlijk leven ook wel bron van moeilijkheden. Zijn oudste zonen, Frans en Jef, waren adolescenten bij het uitbreken van de oorlog. Zij hadden oog en oor voor het politieke gebeuren en keken op naar de Vlaamse vrienden van hun vader. Zij vormden hun mening en werden ook politiek actief. Jef ging verder studeren en koos voor burgerlijk ingenieur. Zijn voorkeur ging uit naar Leuven, alhoewel Gent een jonge Vlaamse universiteit was. Was het onder invloed van Gust Jessen die daar toen studeerde?

Toen Antwerpen op het einde van de oorlog getroffen werd door V1- en V2-bommen(60) (Op 12 oktober 1944 viel de eerste V-bom in België), waren er vele Antwerpenaren die in totale ontredde-ning de stad uitvluchtten. De V1's en de V2's waren een plaag voor het ganse land omwille van hun onnauwkeurigheid, maar de V2's viseerden toch vooral de haven van Antwerpen en de stad werd in die dagen nog zwaar getroffen door dood en vernieling. Volgens de krant werden er 5.960 V-bommen afgeschoten op Antwerpen.(61) De V2's waren nog veel gevaarlijker dan de V1's. Geregeld 'verdwaalde' er een bom, die dan neerkwam op een totaal niet te voorziene plek . Alle gezinnen in het dorp die een tuin hadden begonnen met het graven van loopgrachten om bij hoge nood in te schuilen. In Wechel-dorp waren er een aantal gezinnen zonder tuin. Zij die op de driehoek woonden rechtover de kerk en Den Hert, gingen schuilen in de grote tuin van villa 'Ons Genoegen', waar er meer grachten waren gegraven o.a. voor de fam. Jef Maegh- Van den Eynde, fam. Victor Stevens-Verstraeten...

Op de villa van de familie Eyckens (Het Hoogland), in vogelvlucht een paar honderd meter van het huis van Frans Van Giel, viel ook een V-bom. De ruiten vielen aan diggelen en de twee jongste kinderen stonden samen met hun vader wafels te bakken. De ramen werden dichtgemaakt met wat voorhanden was, maar het is toch vooral het wafelfestijn dat in de herinnering is gebleven: deeg maken, gist toevoegen, dichtleggen met een keukenhanddoek. Het grimmige van de oorlog drong niet binnen in het huiselijke tafereel. Van Giel was een familievader, ook later zou hij op de pannenkoeken voor de kleinkinderen vogeltjes en tafereeltjes 'schilderen' met siroop!

In de dagen van de Antwerpse bombardementen zochten ook kennissen uit 'het stad' heil en bescherming in 'De Kapmantel'. De vrienden werden ondergebracht in het bijhuis, waar ze rustig konden bekomen van de uitgestane angsten. Later toen alles voorbij was en de vrede en het welzijn weerkeerden, vertelde Frans Van Giel het verhaal van die familie die totaal ontredderd verhaalde hoe ze door de V-bommen zo fel 'getijgerd' waren i.p.v. 'geteisterd'. In die moeilijke situatie toch nog feeling hebben voor een vleugje humor, dat was ook Frans Van Giel.

Stilaan liep de oorlog naar zijn einde. Vanaf 26 juni 1944 is het oorlogsschepencollege niet meer samengekomen. België werd in snel tempo bevrijd tussen september en oktober 1944. In Wechel reden de eerste Engelse jeeps door het dorp op 23 september 1943. Ze rukten op naar het kanaal van Rijkevorsel, waar nog fel slag werd geleverd. Na de bevrijding keerde men terug naar de situatie van voor 16 mei 1940. De vooroorlogse politieke mandatarissen werden in hun functie hersteld.

Samenstelling van de gemeenteraad na de bevrijding, meer bepaald op 24 oktober 1944.

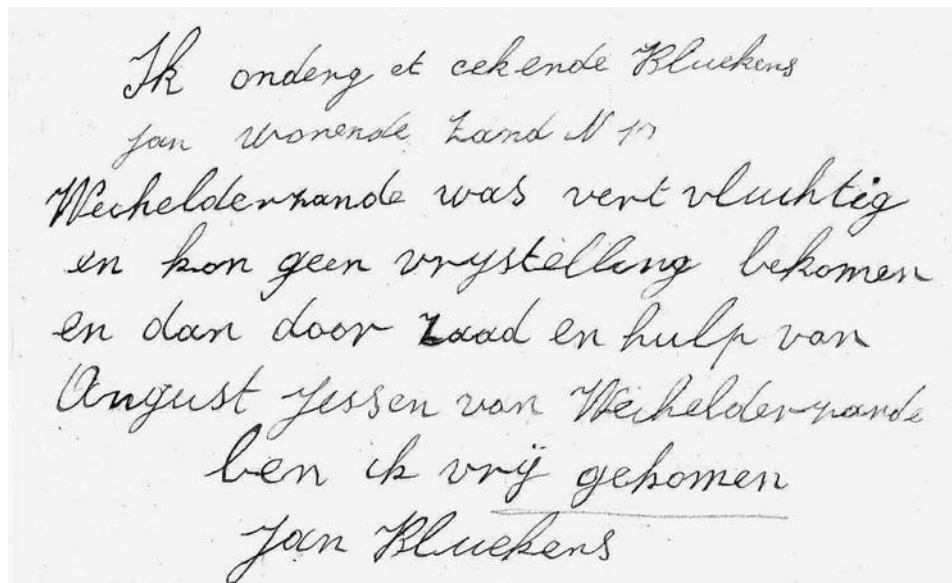
Naam en voornaam	Geboorteplaats datum	Ambt	Woonplaats
Wouters Frans Alfons	Wechelderzande 4.2.1876	Burgemeester	Wechelderzande Dorp 72
Boeckx Frans	Wechelderzande 17.9.1868	Schepen	Wechelderzande Moereind 18
Grielsens J.C.	Wechelderzande 17.7.1881	Schepen	Wechelderzande Dorp 19
De Koninck Frans	Oostmalle	Raadslid	Wechelderzande Moereind 2
Van de Poel Jozef	Herentals 14.1.1898	Id.	Wechelderzande Dorp 47
Van den Broeck Alfons	Wechelderzande 11.11.1896	Id.	Wechelderzande Sept 5
Van Herck Karel Alfons	Wechelderzande 3.10.1896	Id.	Wechelderzande Dorp 117

Na de capitulatie van Duitsland kwam de repressie, die gelukkig in Wechel zonder al te grove schendingen van menselijke waardigheid verliep. Toch is er ook wel bij een 'lief' van een Duitse soldaat de haren geknipt en gooide de Witte Brigade hier en daar meubels op straat. Die Witte Brigadeleden kwamen uit Lille en wilden overal 'schoon schip' maken. Wechelse mensen waren blijkbaar niet betrokken bij deze afrekening.

Het verzet kwam nu bij de bevrijding echter in de openbaarheid. Gans de oorlog waren zij ondergronds werkzaam geweest, hoe meer de onderdrukking groeide, hoe actiever ze werden met spioneren, saboteren en hulp bieden aan neergeschoten geallieerde piloten en bemanning. Vele Amerikaanse bommenwerpers of Engelse vliegtuigen werden door het Duitse afweergeschut – dag en nacht actief – uit de lucht gehaald. Kwestie was hulp te bieden aan de neergeschoten bemanningsleden en ze via een ontsnappingsroute weer in Engeland te krijgen. Alfons Bruynseels en zijn vrouw Maria Marissen, toen woonachtig in 'Ons Genoegen' op de Pulsebaan waren erg actief bij de redding van Engelse soldaten. Hun taak bestond erin de bemanning in veiligheid te brengen en ze dan later in burgerkledij en met valse paspoorten naar Lille te brengen. Hoe het netwerk dan verder uitgewerkt was, was hun onbekend. Gewonde soldaten moesten eerst verzorgd worden, soms op krachten gebracht worden, vooraleer zij aan hun terugtocht konden beginnen. 's Nachts trok Fons (boswachter, opvolger van de vermoorde Jef Grielens) samen met Jan Kokx, veldwachter uit Lille, er geregeld op uit. Zij hadden vanuit hun ambt een toelatingsbewijs om 's nachts zich buitenshuis te bewegen. Ze haalden de neergeschoten Engelsen naar 'Ons Genoegen', waar ze soms nog ondergedoken moesten blijven vooraleer ze naar Lille konden gebracht worden.

Aan de oorlog kwam een einde, intussen was het al mei 1945, en de Duitsers hadden officieel de oorlog verloren. Wat gebeurde er nu met degenen die met het Duitse regime hadden gesympathiseerd of het daadwerkelijk hadden gesteund, meer bepaald de 'oorlogsburgemeesters'? Zij werden opgespoord en naar de jongensschool gebracht, vanwaar ze naar Turnhout werden gevoerd. Er was een speciaal systeem om de burgemeester te beoordelen en al dan niet te veroordelen nl. ten 1° de burgerlijke, administratieve epuratie of zuivering en ten 2° de gerechtelijke bestraffing. Het was echter een feit dat alle burgemeesters die tijdens de bezetting buiten de gemeenteraad waren benoemd volledig buiten de burgerlijke zuivering vielen. De Belgische wet beschouwde hun benoeming en mandaat als 'onbestaande'.(62) Dan bleef er alleen nog de eventuele gerechtelijke bestraffing. Een administratief criterium voor 'onwaardig gedrag' was het al dan niet politiek lidmaatschap. In het hele dossier van Van Giel is geen enkele verwijzing naar het lidmaatschap van VNV. Kleine gemeenten konden relatief vaak uit handen blijven van de Nieuwe Orde.(63)

De ene oorlogsburgemeester was de andere niet. Burgemeesters die enkel hun politiek engagement als aanklacht hadden en binnen dit politiek engagement nauwelijks activiteiten hadden ontplooid, werden ook niet veroordeeld.. Deze niet-Nieuwe Ordeburgemeesters beargumenteerden nogal eens dat het als oorlogsburgemeester onmogelijk was geweest bepaalde Duitse bevelen te weigeren. Dit argument werkte doorgaans niet bij Nieuwe Ordeburgemeesters.(64) Er was dan ook een duidelijk verschil tussen het gedrag van een VNV (en Rex)-burgemeester en een niet-Nieuwe Ordeburgemeester. Deze laatsten deden niet gemakkelijk een beroep op de Duitse repressieve diensten voor de beleids-terreinen, of voor de repressieve ordehandhaving. Ook de bemiddeling bij de overheid betreffende het opeisen van werkkrachten voor Duitsland speelde in het voordeel van goed bestuur. De lokale bevolking had geen enkel bezwarende getuigenis, er was geen sprake van slecht bestuur of verklipping en dus kende Frans Van Giel geen problemen, was hij onmiddellijk weer thuis en ging het leven voor hem na de oorlog gewoon verder als voorheen. En hoe verging het Gust Jessen, goede vriend des huizes Van Giel en werkzaam tijdens de oorlog op het Ministerie van Landbouw en Ravitaillering? Ook hij werd ontboden op het gemeentehuis en moest in Turnhout tekst en uitleg geven aangaande zijn werkzaamheden tijdens de oorlog. Tal van Wechelaars, die tijdens de oorlog een beroep gedaan hadden op zijn voorspraak waren ook nu niet te beroerd om hun getuigenis betreffende het goed dat hij voor hen had gedaan, op papier te zetten o.a. David Van den Plas, Jan Blueckens, Gerard De Waele e.a.

Ik ondeng et cekende Blueckens
 Jan Wronende Land N° 11
 Wechelenderhande was vertvluchtig
 en kon geen vrystelling bekomen
 en dan door zaad en hulp van
 August Jessen van Wechelenderhande
 ben ik vrij gekomen
 Jan Blueckens

Uit de verzameling van Gust Jessen.

Alles was onmiddellijk duidelijk en in 1980 bedacht het Ministerie van Financiën hem met een levenslange rente *verleend uit hoofde van uw tijdens de oorlog 1940-45 gepresteerde diensten*. Het is eerder een symbolische daad dan een echt financiële vergoeding, want het betreft maar een toelage van enkele euro's. Frans Van Giel is tijdens de oorlog in de eerste plaats kunstenaar gebleven.

*Ik ondergetekende David Van Den Plas wonende
aan Wechelderwaende verklaar het volgende.
Daar ik voortvlugtig was vroeg ik aan August
Jessen van Wechelderwaende of hij mij soms kon helpen.
August heeft alles in 't werk gesteld om mij vrij te
krijgen iets dat heel moeilijk was daar ik in
Duitsland geweest was, August was er too goed
als in geslaagd maar daar een mis antwoord
van een andere persoon kwam die vrijstelling in
vertraging sloech door de hulp van August Jessen
ben ik altijd vrij gebleven van de achtervolging
der Feldgendarmen*

David Van Den Plas

Uit de verzameling van Gust Jessen.

Wechelse mensen getuigden schriftelijk dat zij daadwerkelijk geholpen werden door Gust Jessen om vrijgesteld te geraken van de verplichte tewerkstelling in Duitsland. Uit de verzameling van Gust Jessen.

*Ik, ondergetekende, Gerard Gerard, verklaar
dat ik op aanraden van verschillende jongelingen en mannen
die verplicht werden naar Duitsland te gaan werken en die,
door de bemiddeling van August Jessen vrijgesteld werden,
mij tot hem gewend heb. Het is er in gelukt, met grote moeite,
dat ik vrijgesteld werd.*

*Gerard Gerard
Wechelderwaende*

Volgens zijn zoon Jef leed hij onder het oorlogsgeweld en was hij een bijzonder vredelievend man. Het burgemeesterschap was voor hem een te klaren klus, maar hij werd pas echt zichzelf wanneer hij zich in zijn atelier kon terugtrekken. Heeft de oorlog sporen nagelaten in zijn werk? Niet echt. Of toch niet onmiddellijk, maar in de laatste jaren van zijn leven (1968- 1975) maakte hij nog een twaalfstal gouaches in zeer sterke kleuren, abstract-figuratief, waarvan hij er een aantal 'Hirosjima' noemde. Liet de oorlog hem dan toch niet echt los? In het eerste oorlogsjaar 1940 schilderde hij o.a. 'De Kerkmeester', 'het Bruidje', een zelfportret, een 'Piëta', allemaal olieverfschilderijen van ca. 1 m bij 1 m. Ook tijdens de volgende oorlogsjaren is hij bijzonder productief met het schilderen van Kempense taferelen. Het is ook in die periode dat het bijzonder mooie werk 'Meisje met strohoed' met zijn dochter als blikvanger in heldere kleuren tot stand komt. Het is een werk waarin de toekomst alle kansen krijgt, positief en hoopvol. Door de primaire kleuren, rode achtergrond en gele strohoed, pal op elkaar te zetten, heeft het werk een verrassend effect, dat door het lichtgrijze jurkje met het zo lieflijke witte kraagje en kantstrookje weer verzacht wordt. Het innemende jonge kindergezicht, even in gedachten verzonken, wekt bij iedere toeschouwer vertedering op. Dit werk zal hij ook als onderwerp kiezen voor een wenskaart, weliswaar niet in kleur maar in een egale brontint. Letterlijk en figuurlijk een schitterende kaart.

1.4. Periode 1945-1975

Het leven probeert zijn oude vorm terug te vinden, de oorlog is voorbij, maar helemaal zoals vroeger wordt het niet meer. Ook in zijn persoonlijk leven veranderen er dingen, 1946 brengt de dood van zijn vader, toen bijna 93 jaar oud.

'Meisje met strohoed', een schitterend portret van zijn dochtertje Marietje. Uit de verzameling J. Megens-Van Giel.

Zijn oudste zonen zijn volwassen mannen geworden, afgestudeerd en vliegen het nest uit.

Van Giel Frans (°1892) X 07.07.1920 De Laet Julia (°1896)	Frans (°1922-+2003) X 16.04.52 Dora Proost (°1929)	Marjan (°1953) x Van Veldhoven Jos Lieve (°1955) x Oudesluis Johan Herman (°1957) x Verbeke Jenny Geert (° 1959) x Philips Albert
	Jef (°1923-+2005) X 16.02.50 Godelieve Truyens	Marleen(°1951) x Candaele Jef Hilde (°1952) x Moerman Pieter Grietje (°1953) x Ortega Ignacio Bieke (°1953) x Goor Raf Trudi (°1956) Christine (°1957) x Colpaert Jozef Johanne (°1959) x Delagaye Luc Frans (°1962) x Haerynck Ann Jef (°1964)x DeSutter Annick
	Maria (°1935) X 10.04.58 Jos Megens (°1932)	Jef (°1959) x Van Vlierberghe Katrien Hilde (°1960) x Lemmens Jef Kristin (°1961) x Thys Koen An (°1966) Lieve (°1968) x Lambrechts Geert
	Jan (°1938) X 07.08.65 Jetty Verbist (°1943)	Ellen (°1966) x Van Hulle Patrick Ans (°1967)

Zoon Jef wijkt na zijn huwelijk uit naar Chili, waar hij twintig jaar werkzaam blijft in opdracht van het bedrijf Bekaert. Zijn vader is fier op hem evenals op zijn andere kinderen en wanneer de kleinkinderen komen, halen zij het beste in hem naar boven en stuk voor stuk inspireren ze hem tot schitterende kinderportretten. In hun ogen straalden zoveel hoop en verwachting, door hen kreeg zijn leven weer een nieuwe impuls, een drive die niet te stuiten was.

Met een ijzeren discipline trok hij iedere morgen naar zijn atelier, waar hij ondanks het grote atelierraam, noordelijk gericht om het witte, meest stabiele licht te kunnen opvangen, toch maar niet tevreden geraakte over de licht-

inval en hoe hij met doeken en gordijnen het licht trachtte te temperen, te ‘manipuleren’, tot hij het besluit nam een nieuw atelier te bouwen. Eigenhandig trok hij achteraan in de tuin een gebouw op met twee kleine ramen, maar met veel ‘liggend glas’ in het dak zowat naar het model van het atelier van de Franse impressionistische schilder Auguste Renoir in Essoyes, een stadje in de Champagne.

In 1951 wordt Frans Van Giel gehuldigd en gevierd in zijn geboortedorp Oostmalle en krijgt hij er de titel van ‘ereburger’. Zijn werk ‘De Struikentrekkers’, schonk hij als blijk van dankbaarheid aan de gemeente en het hangt nog steeds in de raadzaal van het oud-gemeentehuis.

Het leven gaat rustig aan hem voorbij, de drukte, eigen aan een jong gezin met veel noden en een hoog financieel plaatje, was verleden tijd. Nu werd het schilderen louter passie. Hij trok geregeld naar ’t Rolleken in Lille, naar het huisje van de zeeldraaier (waarvan de touwslagerij in Bokrijk belandde), plekken waar de Kempen nog was zoals in zijn verste herinneringen. Ook ‘In den Perenboom’, een typisch Vlaams café op Achterlee, had zijn hart gestolen. Van daaruit zwierf hij over de velden en snoof hij het landschap op, velden vol graan of rogge, het hooiland of de stoppelvelden, verderop kwam hij bij de berken, de zaailingen en de heide die toen al volop aan ’t krimpen was. Eens gezeten bij een helder glas en nagenietend van al dat Kempens moois gebeurde het wel eens

‘Moeder met kind’, een tekening die F. Van Giel maakte ter gelegenheid van de geboorte van kleinkind Ans en haar moeder Jetty Van Giel-Verbist in 1967. (geboortekaartje) Uit de verzameling van J. Megens-Van Giel.

dat de jonge café-uitbaatster zei: *Gij let wel eens even op de kleine, he?* en ze de kinderwagen bij hem in 't café achterliet voor een of ander dringend werk. Frans Van Giel was lid van de kunstkring 'Het Getij', die geregeld tentoonstellingen organiseerde. In 1951 zette zij een prestigieuze groepstentoonstelling op touw in 's Hertogenbosch onder de titel: 'De kunstenaar en zijn wereld'. Ook Gustaaf C. De Bruyne (°1914-+1981), de schilder die vanaf 1962 veel en vanaf 1972 volledig in Poederlee woonde, was lid van deze kunstkring en nam ook deel aan de opdracht. Het loont de moeite de werken van beide schilders uit de gemeente eens naast elkaar te bekijken – ze zijn niet te vergelijken en hun kijk op kunstenaar en wereld is dan ook totaal verschillend.

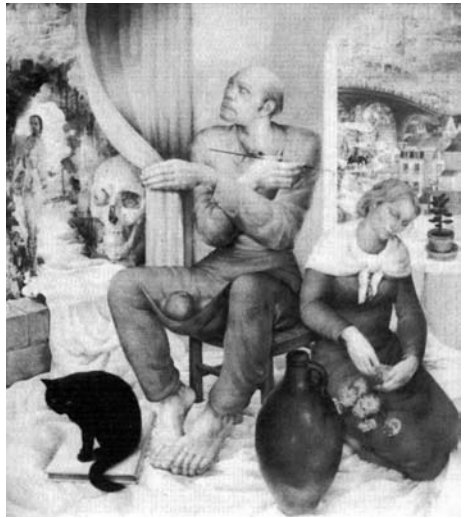
De bedoeling van het werk was een uitdrukking te geven aan hoe de kunstenaar de wereld, zijn wereld, de omringende wereld ervoer en beleefde. In beide werken zien we een totaal andere benadering van het leven, de maatschappij, de plaats van de kunstenaar in de wereld. Gustaaf De Bruyne schildert een zelfportret als blinde schilder (!), die met zijn vrouw in het atelier zit, met aan hun voeten een poes en een vaas op de achtergrond, links een blik op het verleden: aftakelende gezichten met een doodshoofd en rechts een visionair beeld van de toekomst: hoge gebouwen en een krioelende mensenmassa.(65) De schilder staat centraal in het doek en mat het leven aan zichzelf. Hij staat op het snijpunt van het verleden en van wat komen gaat. Vredig en gelaten met de vruchten van de arbeid in de schoot, laat hij de dingen gebeuren, ongeschoeid neemt hij er niet aan deel. Het mysterie van het leven, van leven en van dood, voltrekt zich. Intussen vergaat zijn leven met een eigen droom, *de macht van chaos tot uw eigen macht te temmen*(66).

Het werk van Frans Van Giel geeft een andere kijk. Het typeert de schilder ten voeten uit. Hij trok naar Averbode en het weidse vergezicht gaf hem de inspiratie tot dit werk. De dorpen tussen de akkers en weilanden, de vredig ongeschonden natuur, dat was zijn wereld, dat maakte hem zelfs gelukkig. *Als de volheid van de zomer bereikt is, lacht de zon op een gelukkige wereld, op gelukkige mensen*, zoals Van Hemeldonck dit werk becommentarieerde. Op de voorgrond zitten enkele rustende mensen, even pauzerend bij het intensieve maar o, zo veel voldoening gevend werk van het oogsten. De mens in zijn natuur, een samenwerking, een wisselwerking. En dan helemaal links, de schilder, weggedrukt in een hoekje, die alles observeert en weergeeft, bijna onopgemerkt, bijna stiekem mee genietend. De schilder is erbij, hij hoort erbij maar helemaal niet zoals de renaissanceschilder die ook op zijn doek aanwezig was en zelfbewust de toeschouwer in de ogen keek, de aandacht opeisend die hij verdiende. Neen, hier draait de schilder zijn gezicht naar het landschap, de toeschouwer moet hém niet zien, maar wel wat hij zag. Zichzelf nederig afbeeldend, trachtte hij het enorme landschap te vatten op een blaadje papier en later binnen het kader van een doek.

In 1962 onderneemt Frans Van Giel de reis van zijn leven. Hij bezoekt zijn zoon en familie in Chili. Doordat Jef thuis met zoveel geestdrift over dat land vertelde: het Andesgebergte, de talrijke meren, de rivieren en watervallen, maar ook de autochtone bevolking die in deze meedogenloze natuur kon overleven, geraken de ouders ook enthousiast. Misschien kon die nieuwe wereld vol zon en schoonheid wel een nieuwe inspiratiebron zijn? En Frans, 70 jaar, en zijn vrouw, 66 jaar, vertrokken naar Concepcion, hoofdstad van Chili, in 1962. Drie maanden verbleven ze er. Hij schreef in zijn reisverslag: *drie maanden uitstappen langs de Stille Oceaan, de Cordilleras en veertien dagen kamperen in de wilde natuur bij het meer Icalina aan de grens met Argentinië*. Hij deed na enige weken een vaststelling:

Concepcion en omgeving (en zijn levenswijze) vertoont vele aanknopingspunten met onze oude Kempen: arme boerens, begankenissen (Yumbel) te vergelijken

Het werk dat Gustaaf C. De Bruyne in-
diende bij Het Getij i.v.m. de wedstrijd
'De kunstenaar en zijn wereld' Uit: 'Li-
ber Amicorum Gustaaf C. De Bruyne'.

De inzending van Frans Van Giel voor
de wedstrijd 'de kunstenaar en zijn we-
reld' in 1951. Uit: 'Frans Van Giel en de
Kempen'.

met Scherpenheuvel van vroeger, vele ruiters te paard, zelfs met vrouw en kinderen erop. Op het land: Kempische boerkens van de jaren 1900 en vroeger, die in zelfgebouwde hutten wonen. Op een klein stukje grond winnen ze dan toch wat tarwe, maïs en zonnebloemen voor eigen levensonderhoud. Ze bewaken het vee van de grondbezitters, brengen per ossenwagen wat groenten, fruit en eieren naar de markt. Buitengewoon goed fruit: appels, peren, meloenen, perziken, pompoenen van 30 kg en dan... de schattige kinderen in lompen met zwart krulhaar in de zon – het zijn echte Murillo's (67). Leve Chili !

Hij herkende de Kempen uit zijn kinderjaren in het leven op het Chileense platteland. Jef schrijft over deze periode: *Schilderen deed hij er niet veel. Wel maakte hij een syntheseschilderij met boer en boerin te paard, achteraan de hoge bergen en meren en een verschroeiende rode aarde. Hij zegde me dat de kleuren er anders zijn, de zon staat hoger, de schaduwen korter, men moet er zich aan wennen wil men schilderen bij dat andere licht. Hij tekende er wel veel en legde een album aan met tekeningen over Chili.*

In dit Zuid-Amerikaans landschap situeerde de schilder het eeuwige gebeuren: de vlucht naar Egypte. Er zijn overal moeders en hun eeuwige zorg geldt dezelfde kinderen. Op zoek naar veiligheid en een toekomst voor hun kinderen, het zijn drijfveren die velen tot de dag van vandaag tot actie doen overgaan. Ver van huis en land bloeiden de thema's open in een andere omgeving en gewijzigde gestalte. Maar eens weer thuis, was het opnieuw zijn Kempen die de doeken vulde, zijn mensen van toen en nu, die de kern van zijn te schilderen verhaal bleven. Chili was weliswaar een belevenis geweest. Hij had honderden dia's gemaakt, want hij was van plan om, eens terug in België, lezingen te gaan houden over dat 'Chileens avontuur'. Hij gaf inderdaad een reeks voordrachten voor het Davidsfonds en andere groeperingen in het dorp. Hij trachtte in zijn verhaal iets van die overweldigende natuur mee te geven, want die had hem

'Vlucht naar Egypte', n.a.v. zijn Chili-reis in 1962. Uit: 'Frans Van Giel en de Kempen'.

tot in zijn ziel getroffen. Dat verduidelijkt ook de volgende anekdote. Toen hij op een van de ritten door de woeste natuur een gigantische eik opmerkte, eenzaam in een open vlakte met op de achtergrond de 'Codillera de los Andes' deed hij teken om even te stoppen en de auto aan de kant te zetten. 'Zie toch hoe mooi!', zei hij zichtbaar ontroerd, waarop een vriend van de familie het toch nodig vond te vragen: 'Wat vindt ge daar nu toch zo speciaal aan?' Tamelijk kortaf reageerde hij met: 'Doe je ogen open!' Zijn leermeester in de Academie, Karel Mertens had hem leren zien, iets wat blijkbaar niet iedereen gegeven is. Frans Van Giel vond het gewone heel dikwijls buitengewoon. Is dat eigen aan een kunstenaarsziel?

Terug in Wechel nam hij de draad van zijn rustig, gelukkig leven weer op en stapte hij iedere zondag naar de hoogmis, waarna hij even plichtsgetrouw met zijn zondagse gezellen aanlegde bij Fons Verhoeven in café 'De Kroon'. Tot 's middags dronk hij dan een pintje met Jos Van Hemelen (secretaris), Herman Van Roey, Fons Van Looy en Fons Verhoeven zelf. Steeds goed gezind en geanimeerde gesprekken voerend, maar steeds beleefd en vol respect, herinnert Yvonne Verhoeven zich. En eens de nieuwe werkweek startte, begon hij weer onverdroten te schilderen met de zichzelf opgelegde discipline van voor- en namiddag een aantal uren te spenderen aan het uitwerken van een idee. Steeds opnieuw de beelden uit de Kempen, 'Eenzaat', 'Kempisch binnenhuis'..., die hij maar bleef uitwerken zonder dat ze hem één ogenblik verveelden. Als hij met een nieuw idee voor een schilderij in zijn hoofd zat, was hij daar dagen en weken mee bezig. Men zag het aan hem, het knaagde aan hem. Het schepingsmoment, iets uit het niets doen ontstaan, maakte hem onrustig: *Soms heb ik schrik om voor een wit doek te zitten, alles zit in mij, maar hoe moet ik eraan beginnen?* zei hij wel eens.

Het vergt wel een dosis moed om het witte doek aan te pakken: een moment van stilte in een rumoerige wereld, een confrontatie, een creatief moment voor een gedeelte omgeving en tegelijk een stuk dat eraan ontsnapt. Volgens Paul Smolders, adept van Frans Van Giel en later vriend des huizes, zit de spanning in de 'verwondering': *Een kind ziet alle dingen met voortdurend nieuwe verwondering. De herhaling van het zien en het voelen maakt de ontroering bij de volwassene moeilijker. De artiest tracht te blijven kijken met de ogen van een kind.* Dat geboeid stilstaan bij iets of iemand moet dan zo intens mogelijk neergezet worden in lijnen, vormen en kleuren. Die spanning tussen creatie en technische prestatie kon hem kregelig maken.

Tekenen, weergeven wat hij rondom zich zag, was voor hem als ademen, onlosmakelijk verbonden met zijn bestaan. Met enkele lijnen en veel weglaten de essentie weergeven, hij kreeg er nooit genoeg van. Dat betekende echter niet dat het een automatisme was, want de lijn die men zet is nooit beter dan die

men bedoelde. Men moet rekenen op zo weinig mogelijk pech, want een lijn is kwetsbaar. Jean Cocteau zei daarover: *La ligne est toujours en danger de mort.* *De melodie van de lijn* noemt Harold Van de Perre het.

De tekenende Frans Van Giel is ook een beeld dat de oudere Wechelaars van hem bijgehouden hebben. Zijn overbuurman Pol Geentjens herinnert hem heel goed, zittend op een plooiestoeltje bij het struikgewas aan de overkant van de woning, tekenend wat zijn aandacht daar had getrokken: een struik, een vogeltje een wegeltje, ...het waren de dagelijkse dingen die hij de moeite vond om op papier te zetten en die later weer een mogelijke aanzet konden zijn tot uitwerking in zijn atelier. Altijd was daar weer die drang om te schetsen, te uiten wat hem boeide, die drang om alweer zichzelf te overtreffen waarover V. Doevenspeck reeds zei: *Een kunstwerk ontstaat meer uit verlangen dan uit bezit.* De behoefte om steeds beter te doen, was een onderliggende emotie. Frans Van Giel blijft schilderen, maar soms was hij leeg gewerkt. 'Nu ben ik uitgeschilderd!' zei hij en dan ging hij timmeren. Hij maakte zijn eigen kaders in alle formaten (in de vooroorlogse periode had hij daarvoor een schrijnwerker aangesproken, Karel Nijs, maar toen die Wechel verlaten had, maakte hij ze zelf) niet voor al zijn werk, want de topstukken gunde hij een kader belegd met bladgoud. Hij timmerde ook huisraad, meubilair, zelfs een eerste huwelijksuitzet voor zijn zoon Jef: stoelen, tafel, kast... Hij was handig en ook in die scheppende creatie vond hij dan een hele tijd voldoening. Het was ontspannend tot de drang naar zijn potloden en schilderskwasten hem weer te machtig werd. Hij begon opnieuw te schilderen, te verkopen, op te stapelen, rustig en stil bezig te zijn in de beslotenheid van het atelier, waarin hij ieder jaar de Wechelse schoolkinderen ontving onder begeleiding van 'meester' Jules Van Olmen. Bij sommige kinderen is het bezoek bijgebleven, het was voor hen ook niet alledaags om op bezoek te gaan bij een wat vreemde man met wat langer wit haar, die op een stille manier hen wilde tonen hoe een schilderij tot stand kwam. Luisteren en overal afblijven was een opgave, de geur van verf, lijm, hout, was wat vreemd. Op zo'n bezoek vroeg Jules de schilder naar de kostprijs van het schilderij, waaraan hij toen werkte. Het betrof *Rozenkransgebed*, momenteel in het bezit van de gemeente Lille en te bezichtigen in de trouwzaal van Hof d'Intere, waarop de schilder antwoordde: 'Ik moet er toch een jaar kunnen van leven.' De werken van Van Giel waren duur, portretten zeer duur en dit bleef zolang hij leefde. Ondanks dat hij een man was van weinig woorden was hij wel zelfbewust van zijn kunnen. Van Giel had naam en faam, zijn werk was goed en wie het kon betalen wilde dan ook een Van Giel in zijn huis. Ondanks dat hij er niet de man naar was, veel drukte rond zijn werk te maken, lag het toch goed in de markt. Klinkt dit pejoratief? Het is niet altijd zo dat goede kunstenaars tijdens hun leven moeten verguisd worden en in armoede moeten leven en sterven zo-

als een Vincent van Gogh. Denken we even aan het genie van een P. P. Rubens, diplomaat én productief en lucratief schilder. En wat zeggen ons hedendaagse grootmeesters als een Jan Fabre en Panamarenko? Veelal zijn zij naast kunstenaar ook wel bedreven in de kunst van de commercie. Het ene sluit het andere niet uit. Maar het economisch aspect van de kunst werd lange tijd verdonkeremaand. Tussen 1880, toen de kunst als academische discipline ontstond, en 1980 was er nauwelijks aandacht voor. Men vond dat kunst ver verheven was boven alledaagse financiële beslommeringen. Spreken over geld in verband met schoonheid werd bijna als onbehoorlijk beschouwd. (68)

Frans Van Giel leefde in die eeuw, waarin kunst boven 'het slijk der aarde' moest staan en dat geldzaken niet zo openbaar werden gevoerd. Hij was ook geen marketeer, had geen promotor voor zijn werk, geen pr-man, maar zijn kunst was eerlijk en hij wilde zijn kwaliteit wel verzilverd zien. Een olieverfschilderij in 1960 kostte tussen de 10.000 en 15.000 BEF. Is dat duur? Vergelijken we met de dagelijkse consumptieprijzen: een brood: 7,50 BEF, een friet/mayonaise: 5,00 BEF, een doktersbezoek: 40,00 BEF, een huisbezoek: 60,00 BEF, een bouwgrond in de onmiddellijke omgeving van het dorp, want de prijs zakte naarmate hij verder van de kerktoeren verwijderd lag: 50.000 BEF. Hiermee vergeleken kost dat olieverfschilderij 1/3 tot 1/5 van de prijs van de bouwgrond. Omgerekend naar onze huidige prijzen is dat wel erg duur. We weten niet dat het de correcte inschatting is, maar toch is duidelijk dat werk van kunstschilder Frans Van Giel 'geen spek voor ieders bek' was. Van Giel was een begenadigde kunstenaar, die zich had opgewerkt tot een schilder met een gevestigde naam, zoals August Keersmaekers het in 1982 verwoordde in zijn openingsrede n.a.v. een tentoonstelling in Westmalle.

Volgens Ronald Luyten uit de Kunstkamer in Herentals ligt het werk nu wel minder in de markt. De reden ligt waarschijnlijk in de algemene trend dat het onderwerp van zijn schilderijen niet meer zo aanspreekt bij de 'jonge' mens van vandaag. Hedendaags werk in een hedendaagse architectuur is meer populair.

Frans Van Giel was een man van weinig woorden, hij was eerder een stille genie-ter en had geen grote theorieën over zijn werk te vertellen. Wie zei ook weer: *Praat niet te veel over je werk, anders heb je niets meer te zeggen als je schildert.* Volgens Paul Smolders moet je oppassen met wat schilders zeggen over hun werk. Ofwel zijn het onvervulde wensdromen, ofwel zijn het pogingen om u dingen te doen zien die er eigenlijk niet zijn. Daarop kon je Frans Van Giel niet betrappen. Hij deelt mee wat hij wil medelen door vorm en kleur en zijn enige toelichting bij het werk waren antwoorden op vragen hoe de compositie in elkaar zat en het werk moest ondersteunen. Hij was een eerder zwijgzame man en dat zal nog toenemen na de dramatische gebeurtenis in zijn leven, in casu 14 november 1969.

Er heerst een blijde sfeer in huize 'De Kapmantel' in die dagen, want zoon Jef, nog steeds werkzaam in Chili, kwam een bezoek brengen aan zijn ouders. Wilde nu het toeval dat op de dag van zijn aankomst in Zaventem vader Frans betrokken was bij de huldiging van de directeur van de Hoogstraatse veiling, die te dier gelegenheid een portret werd aangeboden van de hand van Frans Van Giel en zodoende was hij een van de genodigden van de viering.

Twee aangename gebeurtenissen! Frans Van Giel ging naar de viering en zijn vrouw trok naar Zaventem, goed op tijd, want ze wilde het vliegtuig zien landen en haar zoon met geestdrift toezwaaien. En dan... al wachtende, met een lichte nervositeit voor het blijde weerzien, zakt zij in elkaar. Onmiddellijk is alle hulp daar, het vliegtuig is geland en Jef wordt al op de hoogte gebracht dat er iets ernstigs aan de hand is met zijn moeder. Er kan geen hulp meer baten en vooraleer Jef haar heeft kunnen bereiken, overlijdt ze in de luchthaven. Van een anticlimax gesproken! Wat een feest zou zijn, veranderde in een nachtmerrie. Jef kwam naar Wechelderzande uit het verre Chili om zijn moeder te begraven. *'Dit plotselinge overlijden heeft mijn vader nooit kunnen verwerken,'* zegde hij hierover. Hij werd er nog wat zwijgzamer door en ook wat eenzamer. Het gedachtenisprentje was een tekening van Frans Van Giel nl. 'De graflegging van Jezus'. Van Giel laat typische Kempenaars op klompen in groot verdriet het dode lichaam van Jezus ten grave dragen, in wiens dode lichaam elke dode wordt gesymboliseerd. Zonder veel omhaal van woorden, sober in zijn doen, draagt de Kempense mens zijn kruis. De dood behoort bij het leven en elke mens krijgt ooit dat verlies en verdriet te dragen.

Religieuze onderwerpen in een Kempens kader geplaatst, zijn een van zijn sterke thema's. Het onderwerp verlaat als het ware het Bijbelboek en wordt deel van ons eigen dagelijks leven. De toeschouwer wordt meer betrokken en neemt deel aan het voorgestelde. Frans Van Giel bleef die Kempenaar uitbeelden zoals hij hem gekend had in zijn jeugd en in zijn jonge jaren, maar die niet

Gedachtenisprentje van Mevr. Julia Van Giel-De Laet. Uit de fotoverzameling R. Dillen.

meer in diezelfde hoedanigheid te vinden was in de zestiger jaren. Mensen liepen ook in Wechel niet meer op klompen, hun woning en bezigheden waren totaal veranderd, en Van Giel zag natuurlijk hoe de technologische evolutie meer en meer de omgeving aantastte. Hij wist zeer goed dat het nooit meer zou worden zoals het was geweest. Hij zag niet alleen zijn streek veranderen maar ook de mens zelf. De devotie en de eenvoud van de stille Kempenaar, gesymboliseerd in de hardwerkende keuterboer, waren toen – veertig jaar geleden – al grotendeels verdwenen. Toch wil hij die Kempense geest, die feitelijk onherroepelijk tot het verleden behoorde, vasthouden en bestendigen door hem trouw in zijn onderwerpen uit te werken. Is het nostalgie of *heimwee*, *die niet overgaat...* (69)?

In 1970 wordt Frans Van Giel achtenzeventig jaar. Onder de titel *Als de ziel luistert...* brengt Kerk en Leven een hulde aan de jarige en onder de initialen *f.d.* lezen we:

Frans Van Giel zit als een rijpe vrucht in het herfstlicht. Hij schildert bij voorkeur zijn Kempische mensen. Altijd waren zijn mensen rustig, verzoend met wat het leven bood, vertrouwend op Gods liefde, die in hen was. Zo is Frans Van Giel geworden. Hij is nu zijn eigen schilderijen geworden.

Ter gelegenheid van die verjaardag verscheen er een prachtig boek *Frans Van Giel en de Kempen* met teksten van Emiel Van Hemeldonck. Paul Hardy noemde het werk in 'Kunst en Cultuur', een bijlage in De Standaard *Litteraire lof voor een plastisch kunstenaar, een monument voor Frans Van Giel*. Zelf stond hij erop dat op de eerste pagina een mooie kleurenreproductie stond van zijn vrouw, Julia De Laet, als jonge aantrekkelijke vrouw met de opdracht: *Dank aan mijn dierbare vrouw en kinderen, 50 jaar mijn steun en mijn kracht*. Jammerlijk heeft zij de voltooiing van het boek niet meer kunnen meemaken. Ze stierf een jaar voor het verschijnen ervan. Dat verlies maakte hem nog stiller. In januari 1975 werd hij ziek en overgebracht naar het ziekenhuis in Geel. Hij bleef moedig en dacht om nog naar huis te kunnen om verder te werken, want hij beschouwde zijn werk nog als onvoltooid. *Zolang hij ogen heeft om te zien en handen om te tekenen en te schilderen, is het einddoel niet bereikt*, zei Paul Smolders ooit over zichzelf, maar is toepasbaar op elke kunstenaar. Voor de gasthuiszuster die hem verzorgde, tekende hij 'de Voetwassing' geïnspireerd op zijn verzorging. Zijn laatste tekening van op zijn ziekbed in het ziekenhuis, dat hij niet meer zou verlaten, was een ekster die uit het ei brak, een hachelijke en moeizame onderneming. Het was een metafoor voor zijn drang tot verlossing uit het ziekbed. De tekening bleef onaf, maar het hulpeloze van die en dus ook van zijn situatie is sprekend weergegeven. Hij bleef tekenen tot op het laatste ogenblik, 7 april 1975.

Hij wordt begraven in Wechelderzande op een boogscheut van zijn woning. Het gedachtenisprentje was sober maar aangrijpend. Een piëta vertolkte de gevoelens van verdriet van zijn kinderen en kleinkinderen, maar vermits hij het werk zelf geschilderd heeft in 1940, heeft hij er een universeel iets van gemaakt, het leed van elke mens, het kruis dat in ieders leven op een of andere moment opduikt in welke vorm ook. In de Kempense vrouw in zware kapmantel met de doornkroon in de handen, symbool van pijn en smart, staande aan de voet van het kruis, is de tragedie van alle moeders, van iedere mens uitgebeeld. (1940, oorlogssituatie: periode bij uitstek van pijn en verlies). Maar het schitterende licht achter haar brengt het licht in de duisternis van het verdriet. Frans Van Giel was een gelovig en hoopvol man.

Twee jaar later, 1977, zal Oostmalle hem gedenken door een straat naar hem te noemen (een zijstraat van de Merksplassesteenweg). In 1979 werd er een retrospectieve gehouden in het kader van de Wechelse Kasteelfeesten. Huldiging n.a.v. het honderdste geboortjaar in 2002 in Herentals en andere tentoonstellingen zullen nog meermaals plaatsvinden o.a. een tentoonstelling in Wechelderzande n.a.v. de publicatie van dit artikel in j.b. XXVI-2008 van H.K. Norbert de Vrijter.

Laatste tekening van Frans Van Giel. Zelfs op zijn ziekbed bleef de passie van het tekenen bestaan. Uit de verzameling van J. Megens-Van Giel.

Gedachtenisprent van Frans Van Giel, een Piëta uit 1940. Uit de fotoverzameling van R. Dillen.

2. De volkskundige elementen in het landelijk werk van Frans Van Giel

Het werk van Frans Van Giel is in verscheiden thema's in te delen: landschapen, boerenleven, volksleven, fantasie, portretten, stillevens, 'zijn Kempen'... Niet al die genres zijn geschikt om volkskundige elementen in op te sporen. Daarom zullen we ons vooral laten leiden door:

- het boerenleven: - de boerenwoning, stal en schuur
- de landbouwbedrijvigheid en de volksgebruiken
- het dagelijks leven
- het volksleven: - volksgeloof en volksdevotie
- kermissen en markten

De beide thema's vormen: - zijn Kempen.

Wie de Kempen wil leren kennen moet werk van Van Giel bekijken. Vele van die tekeningen en schilderijen kwamen tot stand in Wechel, met Wechelse mensen in Wechelse straten of gehuchten. Daarom zullen we soms toch een landschap of een portret opnemen in de bespreking. En dit alles zal ons toelaten een volledig beeld te krijgen van Frans Van Giel.

Zei Goethe niet:

Wer den Dichter will verstehen,
Muss in Dichters Lande gehen.
Dit is van toepassing op elke kunstenaar.

'Kempens interieur'. Uit
'Frans Van Giel en de
Kempen'.

2.1. *Het Boerenleven*

2.1.1. *De boerenwoning*

Dit werk bevat een schat aan informatie over het wonen op een Kempense hoeve. Van Giel brengt ons hier binnen in de ‘moos’, het achterste gedeelte van het boerenhuis, meestal één grote gemeenschappelijke woonruimte. De buitendeur staat open voor iedereen, de toegang tot de woning. De open deur staat misschien ook wel symbool voor de gastvrijheid waarmee men op een Kempense hoeve werd ontvangen en voor de eerlijkheid die er in die dagen gold. Een afgesloten deur was zeldzaam, zelfs al was men naar het veld of op het weiland. De zijdeur gaf uit op de ben in de stal. Op een gemetselde bank kon de vrouw de vaat wassen in een teil of allerlei huisraad opstapelen. Onderaan was er een opening in de muur (*mozegat*), waarlangs het afvalwater kon weggegoten worden, dat dan bovengronds via de *mozegoot* over het erf wegliep in de *mozeput*. Het was al een eerste vorm van comfort maar ook een tochtgat. Water was niet aanwezig in de woning. Buiten op het erf was een waterput, waar men water putte met een houten emmer, die meestal constant in het water hing. Om de kinderen niet over de putrand te laten hangen om hun spiegelbeeld in het water te zien, werden er verhalen verteld over een waterduivel, die al wie over de rand heen keek de put in zou sleuren.(70)

Meubilair was er weinig, de boterkarn of stand stond binnen handbereik. Kastten waren schaars, koffiemolen en enkele stoepjes stonden op de plank, linnen werd gestapeld in een mand, denk daarbij aan de ‘kindskorf’, een biezenmand, waarin luiers en kinderspullen werden opgeborgen.

Bovenaan links op het werk herkennen we een deel van een ‘vapeur’, een dubbele rail waarlangs de koeketel van de open haard naar de stal getrokken werd. Die haard was er niet alleen nodig om het voedsel van de koeien te koken, maar bij gebrek aan een fornuis voor het koken van alle voedsel. Om het vuur niet nutteloos te laten branden tijdens de zomerse dagen werd het afgedekt met schadden (turf- en heidezoden) zodat het bleef smeulen. Geur en rook, waardoor de balken roetzwart en doorrookt waren, werden niet eens opgemerkt. In dat ver verleden was het open haardvuur de enige producent van warmte en licht. Het eerste vers van het raadsel:

Wie stookt zijn eerd (aarde)

Wie eet zijn peerd

Wie slaapt bij zijn voerman? De Kempische boer

slaat op het gebruik van schadden. In een latere periode werd er in de grote open haard een ‘Leuvense stoof’ geplaatst, met links en rechts een zetel. De beste en warmste zitplaatsen!

De rode bakstenen tegelvloer was in de hele hoeve aanwezig. Voor wie het niet

zo begrepen had op schrobben en vegen kon deze vloer al wat verdragen, de boerin die op netheid was gesteld, zette al haar krachten op het schuren van de tegels tot ze bloedrood zagen en in lang vervlogen tijden maakte zij op zondag er witte zandtekeningen op.

De kleuter staat in een loopmand: een handig ding om de kleine te leren lopen zonder er zelf te moeten mee bezig zijn of om te beletten dat het kind te snel of te ver uit het oog zou geraken.

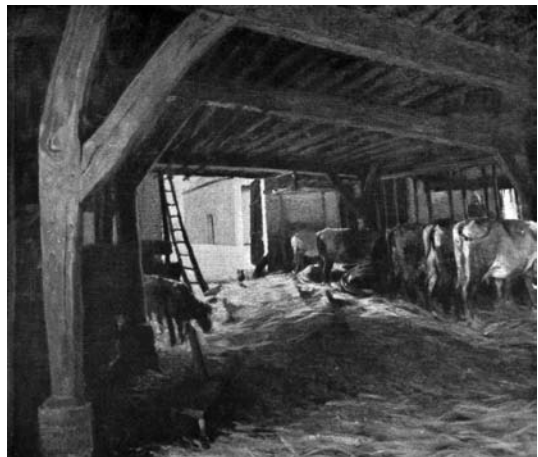
De vrouw met het kind zijn centraal geplaatst. Was zij niet de spil van huis en haard? Zij was het luisterend oor, de stille kracht, de organisator van gezin en boerderij. Dat had Frans Van Giel al wel meer opgemerkt.

Dit boereninterieur is er een uit een ver verleden. Frans Van Giel zal ze beslist nog gekend hebben deze woningen, maar ze dateren toch uit de eerste helft van de 20ste eeuw. Het schilderij heeft naast het artistieke ook een documentaire waarde. Net zoals een Breughel ons tal van zaken laat kennen die wij sinds eeuwen kwijt zijn, zo maakt Van Giel hier een inventaris van een boereninterieur uit zijn jonge jaren.

2.1.2. *Stal*

De stal, hier stond de rijkdom van elke boer. Om die dieren draaide zijn hele leven, melk- en boteropbrengst bepaalden zijn 'winst'.

De hier afgebeelde stal is die van de familie Vervoort van het Zand, waar Frans Van Giel geregeld eens binnenliep. Het was nog een potstal, een stapelplaats van het zo gegeerde mest. De Kempenaar had de vruchtbaar makende kracht van stalmest leren waarderen, hij wist dat mest de belangrijkste factor was voor het behoud van zijn boerderij, voor het bestaan op een zo schrale bodem. Had vader Karel Van Giel ook niet zo de dorre heide opgewerkt tot akkergrond?

'De stal'. Uit 'Frans Van Giel en de Kempen'.

De dieren stonden in deze stallen in een kuil; het strooisel met de vaste en vloei-bare uitwerpselen hoopte zich op. *De zerpe geur van zeik en zand dringt door de zwetende muren*, zoals ook dichter/schrijver Frans Depeuter de stal uit zijn jeugd nog herinnert. In de twee tegenovergestelde wanden zijn de deuren zo breed dat de boer met de mestkar in de stal kan rijden. Op het schilderij zien we de stutpalen op een stenen sokkel staan. Tot daar kon de mest zich opstapelen. De dieren staan naast elkaar op één rij en zijn aan stalrepels gebonden, dit zijn staken die onder en boven in een dwarsbalk steken, de boven- en onderzult genoemd.

De dieren worden zo op een afstand van de buitenwanden gehouden. Dat was aanvankelijk nodig om te beletten dat ze met hun horens de lemen wand zouden stukbreken. Zo komt er voor de dieren een gang vrij, de ben of voorstal die dienst kon doen om ze van voedsel te voorzien. De ben was met baksteen gevloerd en stond met een deur in rechtstreekse verbinding met de moos. (zie afb. Kempens interieur pagina 75)

Kempense koestal met stalrepels en daarachter de ben. Uit: 'Geschiedenis van de Landbouw in België', ir. Paul Lindelmans, p. 352.

'Naar de stal'. Uit 'Frans Van Giel en de Kempen'.

Later toen de stal uit baksteen werd opgetrokken, viel de ruimte voor de dieren weg en werden de kribben aan de buitenmuur aangebracht.

De potstal van de familie Vervoort is door Van Giel verscheidene keren geschilderd, dan weer met de dieren in vooraanzicht, dan in zijaanzicht... Het boerenleven bleef hem inspireren.

Van Giel bleef niet steeds bij de Wechelse boeren rondkuieren, ook de Grobben-donkse watermolen vond hij een idyllisch oord. *Naar de stal* situeert zich daar. De huidige omgeving anno 2008 is nog volledig herkenbaar op het schilderij. Hier wordt het dagelijks terugkerende tafereel geschilderd van de het vee dat 's morgens de beemd wordt ingejaagd en tegen valavond weer veilig naar de stal wordt gebracht, waar het zal gemolken worden door de vrouwen van de boerderij, want melken was een vrouwenwerk. De meeste mannen konden het zelfs niet. Wanneer de avond valt, de lucht zwaar is van geuren en geluiden, drementelt de bonte, logge stoet langs het vertrouwde pad stalwaarts. Hier en daar komt er wel eens een stok aan te pas als een onwillig dier de weg niet vrijmaakt voor een passerende fietser. Het troosteloze gestamp en het opstuivende stof zijn een deel van het 'schouwspel'. Het vergaren van de mest in de potstal was een reden om de dieren naar de stal te brengen.

'Het oogsten'. Uit de verzameling van Jan Van Giel. Foto: J. Van Giel.

2.1.3. De bedrijvigheid

Het oogsten

De oogsttijd: hoogtepunt van werkactiviteit én van voldoening. Graan, daar draaide het uiteindelijk om, brood op de plank! Vooraleer men kon oogsten, was er al heel wat werk geleverd: ploegen, zaaïen, maaïen. Op de schrale Wechelse gronden verkoos men rogge te telen i.p.v. tarwe, vermits het laatste gewas veel gevoeliger was voor mislukte oogsten en betere, rijkere grond vereiste. Het oogsten van rogge gebeurde van 25 tot 30 juli en van 1 tot 10 augustus. De boerenspreuk hierover was:

*‘Met Sint-Vincent (19 juli) pikt wie kan,
En met Sint-An (26 juli) pikt alleman.’*

De graanoogst werd ‘afgekap’t met pik en afgemaaid met de zeis. De pik is een uitstekend werktuig: pikken is lichter dan maaïen en met de pik kan men zwaar, doorhangend en zelfs dooreengeslagen gewas afhouden. De maaier maait in een rechte lijn een hele boord van het korenveld af. Een tweede persoon, gewoonlijk de vrouw, volgt hem en ‘legt’ de zwaden (71) ‘af’ d.i. verzamelt met een haakvormige stok de afgehouden halmen en legt ze in de stoppel. Een derde persoon bindt de zwaden tot schoven. Dikwijls is er nog een vierde persoon die de banden gereedlegt. (72) De schoven worden dan in groepjes gestuikt en bijeengebracht. Daarna werd er met vereende krachten gewerkt om de oogst in de schuur te krijgen. Er was volk nodig bij een oogst.

Dit doek toont ons het opzetten van een graanmijt op de korenakker. Voor eerst werden de garven op de wagen geladen om vervolgens, eens de schuur vol zat met graan en hooi, de garven in een mijt op te stapelen. We merken aan de wagen dat er botteriken op staan, een manier om alles op zijn plaats te houden. Het laden van een wagen zonder deze steunbalken was geen sinecure. Het getuigde van vakmanschap en het was een van de geneugten van de boer dat hij met een zwaar beladen wagen, vakkundig gestapeld van de akker naar zijn hoeve kon rijden. Vermits oogsten in die tijd totaal anders gebeurde dan vandaag – het hooi, het koren moest kurkdroog zijn om te kunnen bewaren – werd er van mooi weer geprofitteerd om alles zo snel mogelijk binnen te krijgen en daarom was het door de Kerk toegestaan om ’s zondags bij dreigend onweer de oogst binnen te halen. De pastoor verleende dispensatie van op de kansel en na de vroegmis trok men dan met z’n allen naar de graanakker. Normaliter was zondag een rustdag ter ere van God en moest elke gelovige afstand nemen van zijn werk.

Er stonden op de akkers hooi- en stromijten omwille van het plaatsgebrek in de schuur. Op het einde van de zomer, begin van het najaar werd er gedorst en voerde men het koren van de akkers naar de dorsvloer in de schuur, waar het dan met de vlegel werd bewerkt.

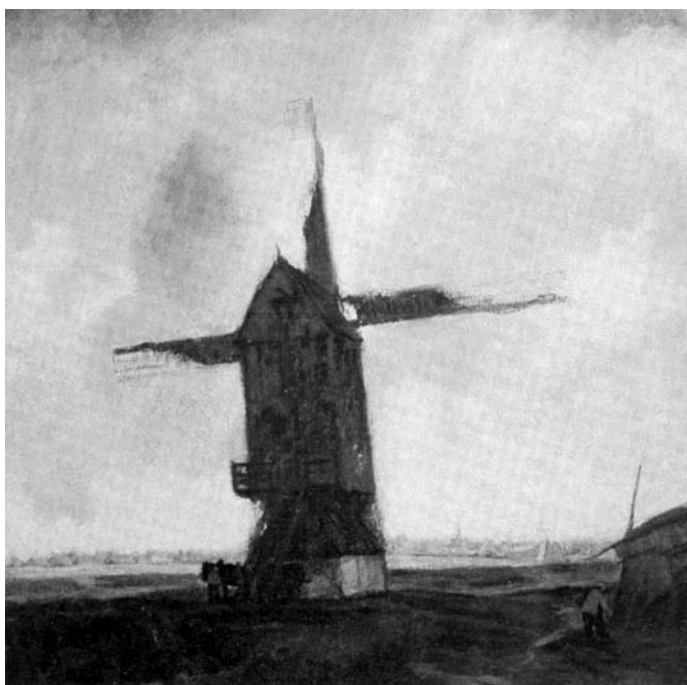
De boeren droegen grote strooien hoeden ter bescherming tegen de felle zon. Vrouwen trokken dikwijls de akker op met grote uit krantenpapier geplooidde hoeden, om toch zoveel mogelijk hun huid te vrijwaren van de genadeloze zon, die hun hun melkwitte huid ontnam, synoniem voor een heerlijk leven zonder handenarbeid.

Dit oogsttafereel speelt zich af op het Moereind te Wechel. Achter het veld ligt de boerderij van Jef Smolderen met ernaast het kleine ezelstalletje dat met een puntje boven de akker uitstak en links in de verte piekt de Wechelse kerktoeren. Of zou Frans van Giel de Steynhoeve met zijn gemengd dak van dakpannen en riet als model hebben genomen?

Vandaag is het voormalig korenveld volledig bebouwd, gedeeltelijk langs de Borgstraat, gedeeltelijk langs het Moereind. Het hier afgebeelde veld was eigendom van Alberic en Julie Smans-Peeters. Hun nageslacht bewoont nu dit blok.

Het malen

De molen, het vertrouwde beeld uit elke landelijke gemeente. Van Giel schilderde dikwijls molens, niet altijd geïnspireerd door een welbepaalde molen op een herkenbare locatie, soms was het een molen in een fictief landschap.

‘De molen’. Uit ‘Frans Van Giel en de Kempen’.

Dit werk zou de molen van Verellen zijn, in de buurt van de Oostmallebaan. Stoer en krachtig, een machtige verschijning in het landschap. Het gaat over een houten standaardmolen op een stenen onderstel. Het molenplein was een plek waar de boeren een babbeltje voerden over de gebeurtenissen uit het dorp of de streek.

*In de molen en in de smi(d)s
Zijn de leugens gewis. (73)*

En dat het er soms druk kon zijn, weten we dankzij de uitdrukking ‘Wie eerst komt, eerst maalt’. Verellens molen is zeer oud. Tot in 1862 draaide hij op de Molenheide, maar omdat de streek toen te bosrijk werd, is hij overgebracht naar de Sept (nu Kerkepad). Karel Van Gouwbergen verkocht hem in 1903 aan Karel Verellen. De molen bleef in werking tot 1932-33 en werd in 1935 afgebroken. (74) De molenaar Karel Verellen was een kleine, vriendelijke man, maar in ’t algemeen hadden de molenaars niet zo’n beste reputatie in het dorp. Dat had te maken met het scheprecht, een welbepaalde hoeveelheid graan die door de mulder van de te malen hoeveelheid mocht worden afgenomen. Deze hoeveelheid was contractueel bepaald en werd uitgedrukt in 1/24 vat (= oude inhoudsmaat). Die hoeveelheid graan werd niet gewogen maar afgemeten door middel van een inhoudsmaat, een ‘veertel’, een soort vat van ca. 88 liter. De Turnhoutse maat was exact 88 liter 4 deciliter en 75 honderdsten. Een vierentwintigste daarvan is 3,33 liter. De inhoud van een veertel verschilde van streek tot streek. Maar molenaars zijn altijd verdacht geweest om te diep te schep- pen. ‘Scheppen met de mouw’ zei me in de volksmond. Er zijn veel spotrijm- pjes, die hiernaar verwijzen:

*Ik vraag me af, mee angst in ’t hert
Hoe het den mulder zal vergaan
Als dieje schepper, met zijn schepper
Voor Scheppers rechterstoel zal staan. (75)*

Of het kinderliedje waarin van kleins af de slechte reputatie van de molenaar werd meegegeven:

*Maalder,maalder, korendief
Grote zakken heeft hij lief
De kleine wil hij niet malen
De duivel zal hem halen! (76)*

Of het de molenaar ‘voor de wind ging’ hing volledig af van de opbrengsten van de Wechelse boeren, die wel ‘grote schuren’ hadden, maar ‘weinig om bin- nen te vuren.’

De molen was een monument, een erg vernuftig bouwsel dat vandaag nog steeds het nodige respect afdwingt bij een bezoek. De wiekenstand sprak een taal, gekend bij alle dorpingen. De wieken in de stand zoals Van Giel de molen hier afbeeldt – een recht kruis – is een signaal dat hij wacht om graan te malen. Op het schilderij ‘Het Molenplein’ staan de wieken in schuine stand (Sint-Andrieskruis X) hetgeen betekende rustdag (zon-, feest-, of kermisdag). Een wiek voor de molen (‘de komende wiek’) was een teken dat de molenstenen gescherpt werden, één wiek voorbij de molen (‘de gaande wiek’) betekende dat er een dode was in het molenaarsgezin of -familie of dat hij naar een begrafenis was. Men sprak dan van ‘de molen staat op huilen’.(77) De molen, het was een monument en dankzij dit schilderij zien we hoe *de grote reus zijn trotse kop in de paarlemoeren lucht steekt* zoals Emiel Van Hemeldonck het poëtisch verwoordde.

2.1.4 *Dagelijks leven*

‘Een boerengezin aan tafel’, een tafereel dat Frans Van Giel dikwijls heeft gezien en ook dikwijls heeft geschilderd. Dit tafereel zou zich afgespeeld hebben op het Achterste Moereind, of was het Beulk?

‘Boeren aan tafel’. Uit ‘Frans Van Giel en de Kempen’.

De boerin, centraal op het doek, met haar hele hebben en houden rondom zich: haar kinderen en haar koeien. Is er hier nog een boer in het gezin? Zijn er nog andere kinderen op de schoolbanken? Is het een fictief gezin? Volgens Jef Van Giel niet, maar om exacte namen te noemen, was het verleden toch wel wat te ver af.

Rond de eenvoudige tafel, waarop een grote kom, schaart het gezin zich, gezeten op kleine, houten, primitieve stoeltjes. De koeien lui liggend of staand aan stalrepels maken deel uit van het leven, ze horen erbij. Men ziet ze, men hoort ze.

De stal.

De warme adems van de koeien.

De kettingen,

Het schuren van de palen (78)

Geen enkel teken van enige welvaart is in het interieur te bespeuren, stil en gelaten het leven ondergaan is de stelregel en het lot van de Kempense boerin van honderd jaar geleden. Zij was knecht, meid voor alle werk, moeder. Emiel Van Hemeldonck verwoordde haar leven raak en rauw zoals het was:

Zij liep naast de ploeg (moest haak houden), stond in de kruiwagen, molde de koeien, drenkte het jonge vee, waste de rapen, kookte de (bras)ketel. Voor- en na-jaar zat ze op de akker bij patattenplanting, in hooi- en korenoogst.

Dit brengt ons bij een tekst van Kempen- en boerenzoon Frans Depeuter, die hij neerschreef op het gedachtenisprentje bij de dood van zijn moeder: *Hoeveel korenschoven heb je niet gebonden tot je rug er stram van stond. Hoeveel dagen heb je niet op je knieën over het aardappelveld gekropen en met je zachte handen de aarde omgewoeld.* (79) Hij noemt het de 'zwarte romantiek' van het plattelandsleven, de kapotgekropen knieën op het pattatenveld, de bloedende kneukels van het korenbinden, de snijdende kruiwagenriem op de schouders.

De boerin was knecht en zij 'stond haar man'. Ze was de voerman als de 'patattenkar' naar huis kwam, zij was de keukenmeid: de zorg voor eten en drinken voor mens en dier, morgenspek en avondpap, de schaftzakken en de koffiefles. Zij stond bij het botervat, verzorgde de klokken en de jonge varkens. Zij lapte keer op keer de werktenues en bracht haar avonden door met de kousenmand naast zich. Ze herstelde en verstelde tot broek of sok geen model meer had en lap op lap verscheen. Ze waste en plaste aan de wastobbe met het wasbord tot ze haar armen niet meer voelde, ze veegde en bleekte, want 'arm maar proper' was een stelregel bij veel vrouwen.

En zij was moeder van vele kinderen. Het moederschap was vanzelfsprekend. De natuurlijke wet van de vruchtbaarheid werd in al zijn eenvoud, vaak in zijn onstellende tragiek beleefd. Het kind werd aanvaard, Gods gave en noodlot. Drie dagen na de bevalling hernam zij het gewone werk. 'Een op drie wordt groot,' zei de boer. God gaf, God nam, de arbeid dicteerde zijn harde wet en het leven kende geen stilstand. (80)

Nooit stapte zij uit die tredmolen. Zij was gevormd door de drie k's in haar leven: kerk, kinderen en keuken. Zij stelde niet veel eisen aan het leven, *zij deed wat voor haar ook haar moeders deden* (81) en wist dat haar kinderen hetzelfde leven zouden leiden (lijden), maar ondanks alles was zij meegaand en dankbaar.

‘... daar liggen kleine hoeven te verklaren
de zin van bidden, bijgeloof en paren
en wat wij met het leven kunnen doen.’ Jan Veulemans

3. Het volksleven

3.1. Volksgeloof en devotie

In dit schilderij beeldt Frans Van Giel een typisch gebruik uit bij het afsterven van familielid, buur of kennis in de vroegere Kempen. De mensen leefden in een gemeenschap, een buurt die dan ook bij alle belangrijke gebeurtenissen in het leven van een mens tot actie overging: geboorte, huwelijk, huis optrekken, verhuizen, sterven. Van zodra iemand ernstig ziek was en dat was als men de dokter had zien binnengaan, want men ging eerst zijn toevlucht nemen tot kruiden en brouwsels, overlezingen en bezweringen, trad er een vast plan in werking. De pastoor werd verwittigd en kwam, geassisteerd door koster of misdienaar, met licht en bel ‘Ons Heer’ naar de zieke brengen, soms gevolgd

‘Het rozenkransgebed’. Uit de verzameling van de gemeente Lille. Foto: Jef Van Giel.

door de buren die hem hadden komen verwittigen. De deur staat al op een kier, want Ons Heer laat men niet wachten. De familie en de buren staan bij het ziekbéd. Wanneer men de bel hoort, verlaat men de kamer. De zieke wordt alleen gelaten met de priester en met ons Heer. In een aanpalende kamer wordt er op fluistertoon gebeden. Er wordt gebiecht, de laatste hindernissen op de weg naar God worden weggenomen. Daarna ligt de zieke gelaten te wachten. Als de dood is ingetreden komen de buren in actie: zij nemen alle taken op zich die vandaag door een begrafenisondernemer worden uitgevoerd. Het toilet van de dode wordt gemaakt door 'de vrouwlie' uit de buurt. Hij wordt gekleed in zijn beste kleren én schoeisel, klaar voor de reis en altijd met een paternoster in de hand. Na de directe familie is de pastoor de eerste om de overledene een kruisje te komen geven, maar dan volgen onmiddellijk de buren. Spek en hammen, eetwaren die konden bederven en wollen kleren werden uit het sterfhuis verwijderd, evenals de kanaries en andere kooivogels, die anders zouden sterven. De klok werd stilgezet en de spiegels met een doek bedekt. Zelfs huisdieren en bijen werden op de hoogte gebracht: 'Biekies wekt, want uw meester vertrekt'. De luiken van het sterfhuis werden enkele uren na het overlijden gesloten en gingen opnieuw open na drie dagen, nl. tijdens de begrafenisdienst. *Een kruis met een langen zwarte steel en koperen Christusbeeld rustte tegen den gevel, aanduidende dat daarbinnen iemand neerlag, wiens strijd was uitgestreden. Eerbiedig ontblootten de boeren, die voorbijgingen het hoofd en sloegen de vrouwen een kruisteken.* (82)

Enkele buren gaan naar de kerk om de klokken te luiden. Indien een man gestorven is, begint men met de zware klok eerst, bij een vrouw met de lichte klok. Op het einde van het klokkengelui komen de beide klokken samen. Drie dagen lang zullen 's middags de klokken luiden. Een buurmeisje gaat de hele buurt 'aanzeggen' voor de rozenkrans en de 'lijkdienst'. Elke avond, zolang de dode 'boven eerde' ligt, komen de buren samen in het sterfhuis om te bidden en bij de dode te waken, waarna ze de dode in het aanpalende vertrek met wijwater gaan besprenkelen.

De voorbidster is meestal dezelfde persoon voor de hele buurt of voor het hele dorp. In Wechel heeft Lisa Eyskens, vrouw van Edward Sneyers, deze taak lang op zich genomen, later waren het Roos Buyens (vrouw van Jef Aerts uit cinema Rosa en café De Prins) en Julia Van Dijck (ook Jol Van Sand genoemd).

Er heerste gans de dag een 'doodse' sfeer en stilte in het huis. Roepen, krijsen of druk kinderspel hoorden niet tijdens de rouwdagen. Deze gebruiken hielden stand tot aan het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965). Zelfs in de jaren vijftig was radio beluisteren in die dagen ook not done.

Het schilderij beeldt de avondwake uit, het rozenkransgebed: de brandende kaarsen op tafel, de palmtak en het gewijd water en links staat het processie-

kruis. De familie en buren zitten gelaten rond de tafel en prevelen de gebeden mee. Behalve de rozenkrans (5 x tien weesgegroeten, één onze vader en enkele aanvullende gebeden) bidt men nog een reeks gebeden waarbij de levenden worden bedacht als men zegt: *voor de eerstvolgende afgestorvene onder ons*.

De vrouwen dragen een hoofddeksel (meestal de witte, alledaagse werkmuts), de mannen ontbloten hun hoofd (pet ligt meestal op de knieën). Waarschijnlijk is hier een fictieve gemeenschap geschilderd. De tafel was in nederige gezinnen rechthoekig, zelden was ze rond, tenzij in woningen met een pronk-kamer. De stoelen hadden meestal een biezen zit. Door het brede, vierkante rugraam, gevuld met spanen, en dikwijls ook met armleuningen waren zij vrij comfortabel. Ook de stoel met armleuning was meer bij de welstellende boer te vinden en meestal in beuk, kerse- of notelaar, uiterst zelden in eik. (83) Het kastje links met stulp boven het Mariabeeld, de rode bakstenen tegelvloer evenals het raam met kruisverdeling zijn op verscheidene van zijn werken terug te vinden o.a. *Het Rozenhoedje*, *Lente*, *Meisje voor kast*.

De kledij van de Kempense mens is meestal sober. Zijn voorliefde voor bruin, zwart of blauw is hier even opzijgezet. Rood verheft, geeft meer karakter aan het werk. Van Giel gebruikt geregeld het picturale rood o.a. in *Boer met rode baai*, hij schilderde ook *Zelfportret met rode jas*.

De dag van de begrafenis komen de buren naar het sterfhuis en vier of zes mannen dragen de kist op hun schouders naar de kerk, als de afstand niet te ver is, anders wordt de kist op de *lijkwagen* gezet en de kerk ingedragen. Een mens werd letterlijk gedragen door de gemeenschap waartoe hij zijn ganse leven behoorde.

Frans Van Giel heeft ook een tekening van het rozenkransgebed gemaakt, waar hij zo mogelijk nog meer tevreden over was omdat hij op een vrij klein formaat erin geslaagd was deze burengewoonte, symbool van gehechtheid en bijstand in goede en kwade dagen, in alle intensiteit weer te geven.

Een bepaalde periode in het leven van Frans Van Giel is gekenmerkt door het schilderen van religieuze taferelen, maar nooit los van de Kempense context. Dat maakt deze werken zo apart.

Het Lucasverhaal over de Emmaüsgangers is meer dan vijfhonderd keer uitgebeeld in werken van Belgische kunstenaars. Een kwart daarvan op doek of paneel hangt in kerken en musea. Ofwel kiest de kunstenaar voor het gesprek onderweg of voor het samenzijn aan tafel. De verdwijning zelf is in België maar tweemaal geschilderd nl. te zien op een werk uit de tweede helft van de 17de eeuw in het Bijloke en eenmaal in het Memlingmuseum te Brugge op een 18de-eeuws werk. (84) Maar het meest uitgebeeld is de tafelsce ne en ook Frans Van Giel heeft daarvoor gekozen. Het verwondert ons niet, hij hield van tafelen en tafelgesprekken. Hij heeft dit Emmaüsgesprek ook meermaals uitgebeeld, met

‘Emmaüs’. Uit de fotoverzameling van Jef Van Giel.

lichte variaties. In dit werk komen de Emmaüsgangers niet uit Emmaüs, maar het zijn Kempenaars, twee mannen, twee boeren. Gekromd zitten ze in het hun vertrouwde, uiterst sobere interieur. Een houten vogelkooitje met kanarie moet wat leven brengen in het stille, kale vertrek. Het kanarievogeltje was wel in bijna elke boerenstee te vinden. Er werden in de Kempen ‘prijskampen’ met zelf gekweekte kanaries gehouden. Van een maaltijd is er weinig te zien. De Jezusfiguur, wel duidelijk herkenbaar en traditioneel afgebeeld in wit kleet, heeft een brood in zijn handen. Van Giel koos er dus niet voor om de derde figuur eigentijds uit te beelden zoals Anto Carte wel deed (1886-1954), wiens Emmaüsgangers in het Musée de l’Art Wallon in Luik hangt. De witgekalkte muur neemt het licht op dat vanuit een klein raam binnenvalt.

Het is een werk uit een al wat latere periode, waarin de mystieke sfeer de overhand neemt op zijn boerentaferelen. Een sfeer, die uitstijgt boven de harde realiteit van elke dag, heeft hier vorm gekregen. Is hier niet het moment van bezinning uitgebeeld, het uit handen geven en vertrouwen op de Schepper? Een diepe godsdienstige kern, die in de Kempenaar zat en dus ook in Van Giel zelf, is hier in beeld gebracht: *Kijk naar de vogels, ze zaaien niet, noch maaien, maar Salomon in al zijn pracht was niet gekleed als één van hen.*

3.2. Processies

Processiezondag, meestal ook kermiszondag en feestdag van de parochieheilige was een dag als geen andere. De week eraan voorafgaande betekende een

intensieve voorbereiding en een repetitie voor de schoolkinderen, de muziekmaatschappijen, BJB'ers, ruiters, en al wie in meerdere of mindere mate betrokken was met het uitgaan van de processie. Het traject waarlangs de stoet zou komen, werd grondig schoongemaakt. Iedereen veegde voor eigen deur en voorzien van een aardappelmesje begonnen de kinderen en hun moeders het onkruid tussen de kasseien uit te steken om op zondagmorgen de straatstenen met wit zand, met gesnipperd, gekleurd papier en gesneden veldbloempjes te bestrooien. Alle heggen hadden een beurt gekregen en de zandige stroken naast de weg werden gehakt en geharkt. Op zondag werd de nationale driekleur bovengehaald en wapperde triomfantelijk aan de gevels van winkelpanden en burgerhuizen.

De vensterbanken werden voorzien van boeketten seringens, dalhia's of veldbloemen en brandende kaarsen ter devotie van het Allerheiligste dat zou passeren.

De processie werd op gang getrokken door enkele ruiters die fier en met waardigheid het parochievaandel droegen. De paarden werden opgetuigd en nu er zoveel ogen op zouden gericht zijn, werden de manen geborsteld, de staart

'Processiezondag'. Uit de verzameling van J. Megens-Van Giel. Foto: Jan Van Giel.

gevlochten, het gareel gepoetst. Het boerenpaard stapte traag en zeker langs het versierde traject en liet jammerlijk soms wel eens een paardenvijg vallen, hetgeen ineens een obstakel werd voor al wie volgde. De muziekmaatschappijen brachten de vrolijke noot en lieten hun kunnen bewonderen door de vele toeschouwers, die rijen dik stonden naast de weg en de vendeliers van de BJB, in uniformhemd zwaaiden de vaandels. Hun moeders, vanaf de zijkant toekijkend, straalden van fierheid. De schoolkinderen droegen 'sint-janneke met

Detail uit 'Processiezondag'. Foto: Jan Van Giel.

Processietafereeltje uit 1957, waar Maria werd uitgebeeld door Agnes Wuyts, de engeltjes, vooraan R. Dillen, Mia De Walsche. De toeschouwers zijn Frans Van Giel en zoon Jan. Uit de fotoverzameling van R. Dillen.

het lammeke' of 'jezuke zoete minneke', de communicanten stapten op in hun communietenue, maar een van de mooiste taferelen was toch wel de doortocht van het Mariabeeld, dat een gans jaar in de kerk stond, maar dat nu triomfantelijk getoond werd, gekleed in goud en azuurblauw, getooid met een mantel waarop de parels en de 'stenen' fonkelden en schitterden in het zonlicht. Het waren vier of acht jonge meisjes, die in witte jurk met blauwe sluier het beeld ronddroegen. Deze taak was niet voor iedereen weggelegd, het was een eer, en devotie en ernst waren dan ook vereisten. Daarom was gaan dansen of herbergbezoek uit den boze. Wie aan die verleiding toegaf, moest afzien van het eervolle Mariameisje zijn. Sommigen gingen er prat op dat zij gedurende vijf, tien jaar deze eervolle taak hebben uitgevoerd.

Frêle maagdekens, voortschrijdend op de met kleurig knipsel bestrooide wegen brachten de vertederende toets in deze plechtige stoet.

Het was een ervaring om een 'mooi engeltje' te zijn. Mijn moeder stond erop het processiekleedje zelf te maken, de gouden koord en eigen 'vleugeltjes' aan te kopen, die na de stoet in blauw papier werden ingepakt en met reukzeep in de kartonnen doos bewaard, opdat geen mot zich *erin* zou nestelen.

De processie kende zijn hoogtepunt en tevens sluitstuk als het Allerheiligste, gedragen door de pastoor onder een baldakijn en geflankeerd door kerkmeesters, leden van de kerkfabriek en notabelen van het dorp met de koperen flam-bouw in de hand, voorbijkwam. Iedere knie van toeschouwers langs de weg werd gebogen, ofwel in het zand, ofwel op een eetkamerstoel, die voor de gelegenheid buiten werd gezet en waarop de eigenaars en hun familieleden plaatsnamen. Devote mannen en vrouwen van het dorp sloten de processie af, luidop gebeden zeggend. Onder klokkengelui werd de processie aan de kerk ontbonden en had iedereen de mond vol over *hoe schoon* het wel weer was geweest.

Het tafereel dat hier is uitgebeeld is het moment dat de processie aan de kerk aankomt nadat ze een traject via de Vlimmersebaan en de Heymansstraat had afgelegd. De vier jonge kinderen met hun mandje gesnipperd papier, dat ze sierlijk uitstrooiden op de straatkeien, waren volgens Van Giel vertederend en hij vond het het mooiste deeltje uit dit werk. Dat hij een voorliefde had voor dit gegeven is ook te zien in het werk *Meisje met bloemenmandje*, waarvoor zijn dochtertje Maria model stond. Het werk hangt momenteel in het Administratief Centrum van de stad Herentals, nadat het vroeger in de mess van de Engelse basis hing, waar het via Dr. Vochten terecht was gekomen.

3.3. *Kermissen*

Kermis! Frans Van Giel heeft het onderwerp meermaals geschilderd, net zoals de vele werken over dorpsprocessies. Toen hij nog op het dorpsplein in Oostmalle woonde, heeft hij de kermis telkens intens meegemaakt, gezien, gehoord,

geroken, geproefd, ervan genoten met al zijn zintuigen. De beelden bleven in zijn hoofd. Hij wist dat kermisdagen in het leven van de Kempense mensen hoogdagen waren: een datum met een gouden randje. Familie ontvangen was een traditie, van Pasen tot Bamis waren er kermissen en geregeld kon men bij een of andere broer of zuster de benen onder tafel gaan steken.

Het eten was lekker en overvloedig, breugeliaans. Met de voorbereiding was men dagen vooraf bezig en het jonge volk keek uit naar de kermisavonden met 'spel' in de danstent of in de plaatselijke cafés, waar een gelegenheidsjazz was ingehuurd. Lang heeft de pastoor het met lede ogen aangezien en kon hij het niet laten om van op de kansel tegen dat 'duivelskot' dat een danstent volgens hem was, te fulmineren. 'Een oord van zondig verderf' in zijn ogen, maar voor al wie jong was, was het 'the place to be'.

Zondag was de eerste kermisdag, die in alle devotie begon met het uitgaan van de processie, gevolgd door de kermismaaltijd: kermissoep met vlees en frikadelletjes, geen spek op tafel maar echt vlees zoals gebrad of rosbief, gevolgd door grote schotels rijstpap. In de loop van de namiddag werd er naar de foor gegaan, althans de vrouwen en de 'klein mannen'. Het 'mansvolk' trok meestal de velden in en inspecteerde hoe 'het gewas' erbij stond. Te dezer gelegenheid waren ook de heggen in de voorbije dagen geschoren en de tuinpaden geharkt, het boeren erf gekeerd in het vertrouwd visgraatmotief. Men was tevreden, zelfs gelukkig op die momenten. Eens terug thuis werd er alweer aangeschoven en kwamen de frikadellen 'als kinderkopjes' met krieken, de beulingen met appelmoes en de zelfgebakken broden op tafel. Er waren 'kramieken' gebakken met of zonder krenten, met of zonder eieren. Het meel werd uitzonderlijk beslagen met melk en niet met water. Als afsluiter kwamen de vlaaien op tafel, met vullingen van rijst, pruimen, krieken, abrikozen, rabarber of de carré confiture.

Daarna was het jonge volk niet meer te houden en trok het met grote verwachtingen naar de kermis.

Het uurtje vooraleer te gaan dansen heeft Frans Van Giel gekozen als onderwerp voor *Kermisavond*. Eerst nog eens langs het 'schietkraam' de kunstjes etaleren en indruk maken op de meisjes, die nog wat 'karamellen' kochten, vooral benieuwd naar de rijmpjes, die mee in de papiertjes zaten. Meestal stond er ook wel een attractie waarop de mannen hun krachten konden tonen : tegen een paal omhoog klimmen, een boksbal te lijf gaan of 'de stier bij de hoorns' vatten. Het gegiechel en gekir van de meisjes werkten stimulerend. Het schilderij toont Wechelkermis. Alhoewel het geen getrouwe weergave van de locatie is, herkennen we toch zonder moeite 'Den Hert', de statige kerktoren rechts en is het hoge huis niet 'De Keizer'? Jarenlang was dit de locatie voor de kermis: de paardenmolen feeëriek verlicht centraal, daarachter 'de schipkens' met de

‘Kermisavond’. Uit de verzameling van Jan Van Giel. Foto: J. Van Giel.

‘Het dansorgel’. Uit de verzameling van Jan Van Giel. Foto: J. Van Giel.

hand aangeduwd door Mieke en Fons uit Vorselaar, die 's zomers de kermissen aandeden en in de winter met bakharing leurden. Speel- en snoepkraam van 'Bien', schietkraam of viskraam maakten er al 'een grote kermis' van.

Toch heeft Van Giel hier niet de triomfantelijke kermis, maar een uitgeregende kermis getoond. Het volk komt opnieuw te voorschijn, met of zonder paraplu. De avond is gevallen, de lampions en de kraamverlichting doen hun best om wat vrolijkheid te creëren. Stilaan gaat het richting danstent of café, waar het orgel lustige deuntjes ten beste geeft. Zo'n dansavond was een niet te missen evenement en Frans Van Giel vond het de moeite om de sfeer vast te leggen. De tent is feestelijk versierd met lampions en slingers en felle lichtbundels verlichten de dansvloer, die groot is en propvol staat. Het orgel is gigantisch groot afgebeeld, buiten proportie, teken van hoe belangrijk het orgel was in dit etablissement!

Het is een impressie uit de jaren '40, '50: vrouwen met gekrulde haren, korte en kleurrijke rokken op hoge hakken en mannen in donker pak en licht hemd, blootshoofd. Het is een vrolijke, eigentijdse dans die gedanst wordt, de sjive of een wals, maar geen quadrille⁽⁸⁵⁾ meer zoals vroeger. *De snelste dansen zetten de zaal aan het tolleren, kringen in kringen. De walsen met hun diepe draaien, rechtsom, linksom.* ⁽⁸⁶⁾ Dansen tot in de vroege uurtjes, men kent uur noch tijd en als in een roes blijft men in de ban van de wervelende dans. Dit soort dans bracht ook een andere sfeer in het uitgangsleven: drinkgelagen en vechtpartijen namen af. De tijd dat men iemand met de kruiwagen naar huis voerde, omdat zijn benen hem niet meer konden dragen of dat moeders tegen middernacht de messen naar het café brachten zoals toch gebruikelijk was in bepaalde streken van de Kempen zoals Moleneind in Vorselaar en de Grobbendonkse Hei was nu definitief voorbij.

Wat bleef: even uit de bol gaan, de batterijen opladen!

4. Portretten

Frans Van Giel zocht en vond inspiratie voor zijn onderwerpen in zijn eigen omgeving. Dat was zo voor landschappen (het Wechels, Kempens landschap in allerlei weersituaties en omstandigheden), stillevens (maakte zelf uitbundige boeketten met dahlia's, sering, margrietten...), interieurs (bezocht de Wechelse boeren in huis en stal), portretten (Wechelse mensen met karakteristieke koppen of representatief voor wat hij als de Kempenaar aanzag).

Wat de portretten betreft: veel werkte hij in opdracht, maar geregeld tekende of schetste hij mannen en vrouwen in hun landelijke of huiselijke bezigheden. Zo vond hij in Tille Van den Plas inspiratie voor meer dan één tekening

'Moederken'. Uit de verzameling van Jan Van Giel. Foto: J. Van Giel.

of schilderij. Zij kwam zelfs geregeld poseren in het atelier bij Van Giel en geregeld duikt zij op in zijn schilderijen. Wie is Tille van den Plas, bij de oudere Wechelaars ook gekend onder de naam 'Tille Jat' (87).

Ze werd als Mathilda geboren op 11 oktober 1875 in Vlimmeren in het gezin van Jan Van den Plas en Petronella Poels. Het gezin, bestaande uit vier zonen en één dochter, verhuisde naar Wechel in 1896, naar een boerderij op het Moereind, toen eigendom van de Nederlandse geneesheer Charles Heylen uit Zundert en later gekocht door notaris Walravens uit Herentals(88). Janneke Van den Plas en zijn vier zonen Frans, August, Louis en Quirinus werkten op deze boerderij van 15 ha terwijl dochter Tille het huishouden beredde vanaf haar moeder overleed in 1900. (De vele naamgenoten die momenteel nog in Wechel wonen zijn afstammelingen van Louis en Quirinus, vermits August ongetrouwd bleef en Frans kinderloos stierf.)

In 1905 ging de boerderij over in handen van zoon Louis, 'Wipke' Plas, die er met zijn kroostrijke gezin van zestien kinderen lange tijd zou wonen. Na hem trok broer Quirinus 'Krinus' nog in de boerderij tot 1947. In 1929 stierf vader Jan Van den Plas en bleven Tille en haar ongetrouwde broer August 'Jat' samen met Rosalie Bartholomeussen (°Zoersel) verder boeren op tal van locaties in Wechel. Deze 'meid' zou een genade betekenen voor Tille en Gust, want zij bouwde in de Kapelstraat, nu Wagemansstraat, met haar spaarcenten een huis, dat zij op 30 juli 1930 als gift schonk aan Tille en Gust en waarbij

bepaald werd dat bij overlijden het huis overging naar de langstlevende. (het huis is nog steeds bestaande en ondergaat nu een renovatie nl. Wagemansstraat nr. 29). Drie jaar later sterft Rosalie Bartholomeeussen in Zoersel op 10 september 1933. Tille was 55 jaar toen ze naar de Kapelstraat vertrok en had nog energie genoeg om naast de enkele geiten die zij daar hield, nog bij te werken als 'tuinvrouw' bij de Antwerpse vakantiegangers die toen in Wechel een aantal bungalows bewoonden. Tille spitte, snoeide, scheerde heggen en perkjes, plantte bloemen, wiede onkruid en Gust was thuis actief en kwam soms met de kruiwagen het snoeisel ophalen om dan thuis in hun zeer grote tuin een vuur aan te leggen. Momenteel zijn er zeven woningen gebouwd in deze tuin, Wagemansstraat nrs. 31, 33, 35, 37, 39, 41, 43.

Tille was klein, mager maar taai. Ze kon letterlijk 'haar man' staan en had voor die tijd soms wel mannelijke gewoonten zoals tabak kauwen (pruimen), zij was een ongetrouwde vrouw, maar was lid van de Sint-Sebastiaansgilde van Wechel, een redelijk uniek feit, vermits zij ongetrouwd was en binnen de gilde de regel gold dat er alleen mannelijke leden waren en hun vrouw hen kon begeleiden. Haar broer Gust was zelf geen lid. Al die 'mannelijke trekken' gaven er aanleiding toe dat ze door sommigen (neven, nichten en aangetrouwden) wel eens 'nonkel Tille' werd genoemd.

Het kapelletje rechtover hun huis werd door haar onderhouden, in de meimaand versierd; een gebruik dat decennia lang door de bewoners van haar huis in ere werd gehouden. De Kapelstraat telde in de jaren '30 maar drie woningen: het

Mathilde Van den Plas poseerde dikwijls in het atelier bij Van Giel en is dus op veel van zijn werken te zien. Uit de fotoverzameling van Malvine Van den Plas-Van Roy.

huisje van Ferdinand Geentjens-Poels 'Nand Fas', nu de verbouwde woning van Emma Geentjens-Van der Schoot, het huisje van Lucie Rutten-Verhoeven, nu bewoond door Herman Rutten en zijn vrouw en het huis van Tille en Jat, allemaal aan dezelfde kant van de weg. De overkant was volledig eigendom van de familie Wagemans, rijke boeren van de Steynhoeve.

Frans Van Giel kende Tilles handel en wandel en met de typische witte werkmuts, die ze alleen nog droeg om naar de kerk te gaan, was zij een van de laatsten uit die tijd toen vrouwen met kapmantel en trekmutts de weg opgingen. Ook een oud, eigenaardig gebruik hield zij in stand. Sommige Wechelaars zien haar nog in gedachten naar de kerk stappen en telkens zij aan het huis van meester Broeckx was (nu nieuwe Tecno), ging zij een stapje opzij en hurkte achter de haag neer. De vrouwen droegen dan ook een speciale onderbroek, zonder kruis, maar met een split, waarvan men de beide delen kon uittrekken, zodoende moesten de rokken niet echt opgetrokken worden (= *snelzeiker*). Het was een algemeen gebruik van de vrouwen uit die generatie.

Dat Frans Van Giel de tekening *Moederken* noemde, daarmee was niet iedereen het eens, vermits Tille haar leven lang ongetrouwd bleef. Zij is nooit moeder geweest, maar het woord is hier waarschijnlijk gebruikt in de betekenis van 'oud vrouwtje'.

Van Giel heeft haar vereeuwigd, met haar eenvoudig leven stond zij model voor de krachtige, taaie Kempense vrouw.

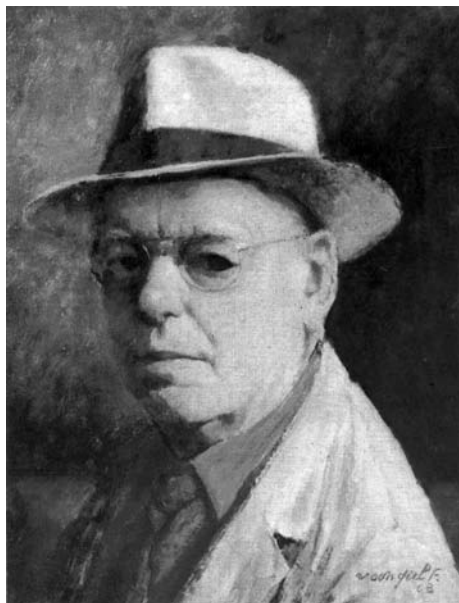
Zelfportret

Geen schilder of hij maakte een zelfportret. Voor de hand liggend bij gebrek aan een model, een constante oefening, een zelfreflectie, een confrontatie met het eigen ik. Heeft hij de grote meester op dat vlak – Rembrandt van Rijn – in gedachten gehad? Er is geen schilder van formaat van wie zoveel zelfportretten zijn bewaard gebleven, ongeveer 85.

Van Giel heeft in zijn lange leven ook heel wat zelfportretten getekend én geschilderd op allerlei leeftijd en in verscheidene poses en situaties: met rode jas, in witte kiel, met turkoois hemd en rode stropdas, met sigaret, rustend in zetel, ...maar steeds met lichte hoed, een soort panama, zijn onafscheidelijk hoofddekseel. Van Giel was nog van de generatie, dat mannen hun hoofd bedekten, de boer en werkmans met de onafscheidelijke pet, waarbij de eerste handeling van de dag was, het opzetten en de laatste handeling, reeds te bed het afzetten van de pet betrof. Zelfs slaagden sommige mannen erin bij ziekte een pet te dragen in bed !

Het hier getoonde zelfportret is gemaakt in 1968 toen hij 76 jaar oud was, zoals de wat oudere Wechelaar hem nog kan voorstellen. Hij kijkt met een ernstige blik de toeschouwer in de ogen, eerlijk en oprecht, zonder complimenten of

frivoliteiten. Hij liet zich niet verleiden zoals een Rembrandt om zichzelf af te beelden in fantasiekledij, of een grimas trekkend, of als een heer van stand of wat dan ook. Hij was zichzelf, no nonsens.

‘Zelfportret’. Uit de verzameling van Jan Van Giel.

Frans Van Giel, ‘de schilder van de Kempen’ in 1962, 70 jaar oud. Uit de foto-verzameling van H.K. Norbert de Vrijter.

Besluit

Frans Van Giel zal volgend jaar vijfendertig jaar overleden zijn. Hij zou de Kempen, zijn Kempen niet meer herkennen, alhoewel hij 'de grote sprong voorwaarts' nog heeft meegemaakt. De intieme rustige wereld uit zijn werk was in realiteit toen ook al wel verdwenen. Hij heeft die veranderende wereld niet willen schilderen, hij bleef bij het oude beeld van de Kempen vol rust en ingetogenheid. Dat bleef voor hem een onuitputtelijke inspiratiebron, *maar het etiket heimatkunstenaar zou hem schromelijk tekort doen*, schrijft Jef Van Giel, *daarvoor was zijn verbeelding en creativiteit te universeel*. Het woord 'heimatschilder' is erfelijk belast. Maar misschien kan ik hier nogmaals Emiel Van Hemeldonck citeren, zoals hij het al beschreef in 1974: *Folklore is geen kunst. Folklore kan bekoren wanneer zij middel en geen doel is. Heimat in de Kempen is meer dan een kantmuts of een kapmantel. Heimat is geest, folklore is trant*. Knut Hamsun en Stijn Streuvels waren heimatschrijvers. Frans Van Giel kan een heimatschilder genoemd worden als daarmee bedoeld wordt dat het scheppende element in zijn kunst gevoed werd door het innerlijk besef geestelijk kind te zijn van een streek, van een beschaving, die zijn eigen uitzicht en karakter draagt zodat hij zelf ziel en geest wordt van wat hem heeft gedragen en gevoed. (89) De kunst van Van Giel, ze heeft tevens voor ons, mensen uit de 21ste eeuw naast het artistieke en het emotionele ook een grote documentaire waarde. Ze getuigt van een periode waar armoede en ontbering troef waren, maar anderzijds ook een tijd waarin geborgenheid en solidariteit geen ijdele begrippen waren en de schilder, hij registreerde dit alles, kleurrijk in zijn eigen vormtotaal met empathie en emotie. Frans Van Giel was geen hemelbestormer, kende niet de verscheurdheid van de vertwijfelde, heeft de verworvenheden van vandaag nooit losgelaten voor de onzekerheden van morgen. Dat maakt zijn werk tot een rustige, beheerste kunst, zoals hij vond dat zijn werk moest zijn, los van alle stromingen en '-ismen'.

Hij schilderde zijn mensen, verzoend met wat het leven bood, vertrouwend op Gods liefde. Hij schilderde een ode aan de Kempen, een hymne, die blijft doorzinderen zolang zijn werk bestaat! In dat opzicht is het waar dat wie de Kempen wil kennen, het werk van Van Giel moet bekijken en is hij echt 'schilder van de Kempen'.

We kunnen dit werk over Frans Van Giel niet afsluiten zonder zijn zoon Jef te vernoemen, die de aanzet hiervoor vormde. Hij was fier op zijn vader en had ook heel wat over hem verzameld. Hij vond dat hij in deze reeks een plaats verdiende. Voor Jef Van Giel hadden wij gehoopt dat het artikel sneller tot stand had kunnen komen, zodat hij het nog had kunnen lezen en zeer waarschijnlijk

nog met allerlei info had kunnen aanvullen. Hij is in de loop van de voorbereiding overleden (12/ 10/2005).

Een oprecht dankwoord aan de familie Van Giel is hier op zijn plaats voor de hartelijke en sympathieke samenwerking bij het tot stand komen van het artikel en de bijhorende tentoonstelling over hun vader, de kunstenaar Frans Van Giel.

EINDNOTEN

1. Kwartierstaat van Frans Van Giel gepubliceerd in Vlaamse Stam in 1978 door Florent Bosch.
2. De familie is achtereenvolgens ingeschreven op Steenweg op Hoogstraten van 29/1/1887, daarna op Dorpsplaats 5 vanaf 1911 tot 1929. Waarschijnlijk hebben zij steeds op dezelfde locatie gewoond.
3. Volgens bepaalde horoscopen hebben zaterdagmensen bepaalde gemeenschappelijke kenmerken. Veel geloof hechen we niet aan al die uitspraken, maar het is wel treffend dat er toch een aantal zaken zeker op Frans Van Giel van toepassing zijn: *Je bent recht voor de vuist en beschikt over een groot volhardingsvermogen. Door je eindeloos geduld zijn je kansen op succes en geluk groot. Je hebt een groot concentratievermogen en je diept alles graag uit tot op de bodem. Wat je dan ontdekt deel je niet zo graag mee aan de anderen. Je bent nogal gesloten en vaak geneigd om je af te zonderen waardoor je je soms eenzaam kunt voelen.* In de loop van het artikel zullen we geregeld op die karaktertrekken stuiten.
4. VAN HEMELDONCK, E., *Frans Van Giel en de Kempen*, 1970.
5. Mondelinge getuigenis van Maria Van Giel (°1924) en dochter van Jef Van Giel (°1884).
6. *Kermismensen* is een groot olieverfschilderij waar Van Giel de stedelingen en de Kempense boeren samen uitbeeldt op Oostmallekermis.
7. VAN HEMELDONCK, E., o.c. p. 14.
8. LAENENS, B., *Kunstenaars van heden*, 1943, Standaard Boekhandel, p. 6.
9. Het jeugdwerk 'Morgen' is ook opgenomen in de catalogus n.a.v. de huldetentoonstelling mei 1982 door de kunstkring 't Ven', Malle.
10. VAN ISACKER, K., *Mijn land in de kering I*, 1984, De Nederlandse Boekhandel.
11. De school van Barbizon (19de eeuw) aan de rand van het bos van Fontainebleau, bestond uit Théodore Rousseau, Narcisse Diaz, Emile Perrin, Jules Coignet, J. F. Millet enz.
12. DILLEN, R., *Leven en werken op 'het heerlijkck goet van Blommerschot'* jb. H. K. Norbert de Vrijter, 1994, afb. van 'Struikentrekken in de Kempen' en situering, p. 72.
13. Pol de Mont (°15/04/1857, +29/07/1931), begon zijn carrière in het Koninklijk Antheneum van Antwerpen, waar hij leraar Nederlands was van o.a. Willem Elsschot. In 1904 werd hij conservator van het Museum van Schone Kunsten in Antwerpen. In 1919 diende hij zijn ontslag in vermits hij in de pers beschuldigd was van activisme (een politieke beweging die streefde naar de oplossing van de Vlaamse Kwestie met behulp van de bezettende macht 1914-1918). Hij was een van de promotors van de heroplevende Vlaamse cultuur einde 19de, begin 20ste eeuw. Pol de Mont was ook een zeer gewaardeerd redenaar en schreef nog het uitgebreid essay 'De Schilderkunst van België van 1830 tot 1921'.
14. DE CNODDER, R., *Frans Van Giel*, Kunstkring 't Getij, 1952.
15. SUY, V., *Een schilder, dertig schrijvers*, 1981, Uitg. Danthe Sint-Niklaas.
16. Valerius de Saedeleer (°1867, +1941), schilderde zeer glad en grafisch.
17. VAN HEMELDONCK, E., *Noordgouw*, Cultureel Tijdschrift voor provincie Antwerpen XIV, 1974 nr. 3 n.a.v. *Frans Van Giel 81 jaar*.
18. Foto nr. 56 in *Camera Obscura op Oost- en Westmalle*. 1980, Heemkundige Kring Malle. In café Peeraer herkennen we Emiel Jessen, Aloïs Adriaensen en Frans Van Giel.
19. DE PILLECAIJN, F., *Mensen achter de dijk*. De beginzin van deze roman schetst die volledige bescherming van een kind onder die kapmantel.
20. SMOLDERS, P., *Bedenking omtrent de schilder Frans Van Giel*. (losse notities).
21. DILLEN, R., *Het 'Pensionnat pour jeunes filles à Gierle-lez-Tielen'. Geschiedenis van een eeuw Ursulinenonderwijs in Gierle*. H. K. Norbert de Vrijter jb. XIX, 2001.

22. DILLEN, R., *Een vleugje romantiek bij de restauratie van 'De Kruisoprichting'*. C. Vos, anno 1626. H.K. Norbert de Vrijter jb. XV, 1997, p. 49.
23. DILLEN, R., *Enkele sprokkelingen over volksgeneeskunde en volksgeloof uit onze streek*. H.K. Norbert de Vrijter jb. XXII, 2004, p. 147, schetst een portret van Louis Vervoort.
24. DE PEUTER, F., *Sporen in de Kempen*, uit Lindeblad, periodieke uitgave van heemkring De 'Linde', 2008, nr. 67.
25. PEETERS, D., *Kunstenaars van heden*. Uitgave Artiëstenfonds Rockoxhuis Antwerpen, 1961.
26. SIMONS, L., *Frans Van Giel*, Campiniana nrs. 35-38 Vereniging van Kempische Schrijvers, 1998, p. 50.
27. Jozef Simons (°1888-+1948), Kempens schrijver van eenvoudige liederen, verhalen, reisverhalen en romans, streed aan het IJzerfront in WO I. Grote populariteit verwierf zijn roman van het Vlaams idealisme aan het IJzerfront. *Eer Vlaanderen vergaat* (onder pseudoniem I. Draulans, en zijn boek *Dientje Goris* (1935), waarin de figuur van Dientje zou geïnspireerd zijn door Leontine Smans, dochter van Cesar Smans, waard van De Keizer in Wechelderzande.
28. Albert Poels (°1903-+1984), beeldhouwer, ontwerper van medailles. 'Lange Wapper' aan het Steen in Antwerpen, de 'Reinaertbank' in Sint-Niklaas, het 'Wittemonument' in Zichem, gedenkteken voor Filip De Pillecijn in Hamme zijn van zijn hand. Een grote nationale erkenning heeft Albert Poels nooit mogen genieten. Zijn gehechtheid aan de Vlaamse volksaard zit daar zeker voor iets tussen. Portretreliëfs van Cyriel Verschaeve en Joris Van Severen zijn bekend. Aan de Antwerpse gevels sieren heel wat van zijn Mariabeelden de gevels.
29. Gust Jessen (°1918) zoon van Constant Jessen en Leontine Smans. Vader stierf reeds in 1925, waarna het gezin Oostmalle verliet en opnieuw naar Wechel kwam. Hij en zijn broer Cesar werden opgevoed door hun moeder en hun grootouders, Cesar Smans en Ph. Verlooy, eigenaars en uitbaters van café 'De Keizer', in de tijd dat de Wechelse schildersschool daar hun ontmoetingsplaats en atelier had. Gust Jessen, germanist, was jarenlang directeur van een atheneum in Lokeren en later prof aan de Antwerpse Universitaire Instellingen.
30. COOLS, J., *Geschiedenis van het college van Herentals*, 1984, p. 485-486.
31. 'Ven', gepubliceerd in *Frans Van Giel*, Kunstkring 't Getij, 1952.
32. REYNEBEAU, M., *De Geschiedenis van België in woord en beeld*, Lannoo, 2005.
33. BOSCH, F., DELVAUX, C., VAN BREEN, J., *De Tweede Wereldoorlog in Malle (1940-1945)*, H. K. Malle, 1995. Dit boek is als basiswerk gebruikt om de oorlog te reconstrueren. Het Gemeentearchief van Wechelderzande bezit weinig documenten, waarschijnlijk het gevolg van de opruiming van het archief in de jaren '60, toen het gemeentehuis wed overgebracht van de Vlimmersebaan (oude jongensschool) naar het huidige Hof d'Intere (gemeentehuis tot met de fusie met Lille).
34. REYNEBEAU, M., *o.c.*, p. 147.
35. BOSCH, F., DELVAUX, C., VAN BREEN, *o.c.*, p. 34.
36. Mondelinge getuigenis van ooggetuige Gust Jessen.
37. BOSCH, F., DELVAUX, C., VAN BREEN, *o.c.*, p. 25.
38. Dumdumkogels: (genoemd naar het ten oosten van Calcutta gelegen plaatsje Dum-dum), gewerkogel waarbij het voorste deel van de mantel is weggenomen zodat de loden kern bij het treffen uitzet en bij het verlaten van het lichaam gevaarlijke en moeilijk te genezen wonden teweeg brengt.
39. Gemeentelijk Archief Wechel, doos 1940-45.
40. REYNEBEAU, M., *o.c.*, p. 199.

41. WOUTERS, N., *Oorlogsburgemeesters 40/41. Lokaal bestuur en collaboratie in België*. Lannoo, Tielt 2004.
42. STRUYE, L., *Kroniek van België*, Uitgeverij Standaard, 1987, p. 848.
43. REYNEBEAU, M., *o.c.*, p. 204.
44. WOUTERS, N., *o.c.*, p. 84.
45. WOUTERS, N., *o.c.*, p. 136. Op basis van die uitvaardiging moesten 980 burgemeesters, 1883 schepenen, 492 gemeentesecretarissen op korte termijn verdwijnen. Uiteindelijk zouden 1250 burgemeesters ontslagen worden, waarvan ruim de helft in 1941.
46. G.A.W., Schepenregisters 40-45.
47. WOUTERS, N., *o.c.*, p. 180.
48. P.A.A..Benoemings- en Tucht-dossiers burgemeesters Wechelderzande kافت nr. 22.
49. G.A.W., schepenregisters.
50. Volgens de mondelinge getuigenis van Gust Jessen behoorden de Duitse soldaten in Wechel tot een speciale eenheid nl. zonen van gesneuvelde soldaten uit de oorlog van 1914-18, die zouden vrijgesteld geweest zijn van gevechten aan het front.
51. REYNEBEAU, M., *o.c.*, p. 155.
52. PEETERS, E., *De Tweede Wereldoorlog 40-45, Gebeurtenissen in Gierle*, H. K. Norbert de Vrijter, jб. XVII, 1999, p. 93.
53. REYNEBEAU, M., *o.c.*, p. 156.
54. PEETERS, E., *o.c.*, p. 92.
55. VAN BREEN, J., *Oorlogsdagboek*, H. K. Malle Tweede W.O. 1940-45, 1995, p. 132.
56. STRUYE, L., *o.c.*, p. 1941.
57. Het verloop van deze gebeurtenissen is nauwkeurig door Marcel Van Echelpoel genoteerd en gedocumenteerd aan de hand van zijn oorlogsdagboek en de vele documenten, die hij allemaal heeft bewaard.
58. WOUTERS, N., *o.c.*, p. 692. Het ging waarschijnlijk om de gemeenten Beerse, Kasterlee, Meer, Meerle, Merksplas, Vlimmeren, Vosselaar, Wechelderzande, Wortel, Balen-Neet, Des-sel, Eindhout, Houtvenne, Hulshout, Noorderwijk, Varendonk, Veerle, Vorst en Westerlo.
59. WOUTERS, N., *o.c.*, p. 390-391.
60. GANSEMANS, W., *Wij zijn nooitkind geweest*, Davidsfonds, 2006, p. 99.
V2: een ballistische raket. Werner Von Braun is de uitvinder ervan. Hij is na de oorlog door Amerika binnengehaald en heeft de latere intercontinentale raketten mee ontworpen.
61. BOSCH, F., DELVAUW, C., VAN BREEN, J., *o.c.*, p. 179.
62. De besluitwet van 5 mei 1944 vernietigde alle besluiten van de secretarissen-generaal of hun ondergeschikten na 16 mei 1940, waarmee dus alle benoemingsbeslissingen die tijdens de bezetting waren genomen ongedaan werden gemaakt.
63. WOUTERS, N., *o.c.*, p. 170.
64. WOUTERS, N., *o.c.*, p. 567.
65. Liber Amicorum Gustaaf C. De Bruyne, werkkring Gustaaf Christian De Bruyne 1986 n.a.v. vijf jaar overlijden van de kunstenaar.
66. VAN DE CASTEELE, E., Gedicht bij 'De Schilder en zijn wereld' in 'Liber Amicorum'.
67. Murillo Bartolomé Esteban: Spaans schilder 1618-1682, bekend voor zijn mooie, donkerharige kindjes onder meer werk 'Straatkinderen'.
68. VAN HOVE, J., *Geen kunst zonder geld*, De Standaard 12 juni 2008.
69. Uit *Robbie*, lied van Yevgueni voorjaar 2008.
70. DILLEN, R., *Vuur- en plaaggeesten in Gierle, Lille, Poederlee en Wechelderzande* H. K. Norbert de Vrijter, jб. VI, 1988, p. 9.
71. Zwaden: enkelvoud: zwad; snede, regel koren met de zeis ineens afgemaaid.

72. LINDEMANS, P., ir., *Geschiedenis van de Landbouw in België*, 1952, De Sikkel Antwerpen, p. 64-65.
73. DR. PEETERS, K., C., *Eigen Aard*, De Vlijt N. V., 1980.
74. VAN OLMEN, J., *Jubileumboek – Kerkepad anno 1918*, H. K. Norbert de Vrijter, jb. XXV, 2007, p. 116.
75. VERDEGEM, A., *De oudste molen van Wechelderzande*, H. K. Norbert de Vrijter, jb. VIII, 1990.
76. DR. PEETERS, K., C., *o.c.*, p. 44.
77. DR. PEETERS, K., C., *o.c.*
78. DEPEUTER, F., (Lichtaart °1937), *De stal uit Het drijvende erf*. Gedichten opgedragen aan zijn ouders, 2000.
79. DEPEUTER, F., gedachtenisprentje voor zijn moeder Maria Wouters (°1904, +1990).
80. VAN HEMELDONCK, E., *o.c.*
81. DEPEUTER, F., *Het drijvende erf*. Gedichten, 2000.
82. DR. PEETERS, K., C., *o.c.*
83. DR. PEETERS, K., C., *o.c.*
84. MADDER, Th., *Emmaüs, verhaal van een verdwijning*, in Kerk en Leven, maart 2008.
85. Quadrille:dans met een even aantal in een vierkant tegenover geplaatste paren waarbij de rijen dansers als twee drommen zware ruitery tegen elkaar losrukken. De dans is in 'De Bieboeren' van L. Smits mooi beschreven, het verhaal van het wel en wee in het dagelijks leven van enkele dorpsmensen (19de eeuw).
86. LIPPI, R., *Hofstede*, 1998 (roman), p. 203.
87. Genealogische gegevens werden bezorgd door Malvine Van den Plas-Van Roy, verre verwante. Grootvader van haar man Eddy Van den Plas, was broer van Tille.
88. VAN OLMEN, J., *Jubileumboek, Boerderij Leysen op het Moereind anno 1900*, H. K. Norbert de Vrijter, jb. XXV, 2007, p. 104.
89. VAN HEMELDONCK, E., *Frans Van Giel*, in Noordgouw XIV, 1974, nr.3, p. 149.